

VALTIONEUVOSTON KANSLIA

30.11.2015

Alivaltiosihteeri
Timo Lankinen

Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimussuunnitelma 2016 taustamuistio

Selvitys- ja tutkimussuunnitelma on valmisteltu valtioneuvoston tutkimus-, ennakointi- ja arviointitoimintaa koordinoivassa työryhmässä (TEA -työryhmä) valtioneuvoston kanslian johdolla.

Selvitys- ja tutkimussuunnitelman teemat on määritelty kysymyksinä, joilla on kytkentä päätöksenteon tietotarpeisiin. Toimintasuunnitelma strategisen hallitusohjelman kärkihankkeiden ja reformien toimeenpanemiseksi on toiminut valtioneuvoston selvitys- ja tutkimussuunnitelman laadinnassa tietotarpeiden tunnistamisen lähtökohtana. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimussuunnitelman numerointi noudattaa toimintasuunnitelman numerointia.

Selvitys- ja tutkimussuunnitelma koostuu seuraavista osakokonaisuuksista ja niille valituista selvitys- ja tutkimusteemoista: 1) työllisyys ja kilpailukyky, 2) osaaminen ja koulutus, 3) hyvinvointi ja terveys, 4) biotalous ja puhtaat ratkaisut, 5) digitalisaatio, kokeilut ja normien purkaminen, 6) reformit, 7) hallituksen keskeiset kivijalkahankkeet 8) muut tietotarpeet.

Taustamuistiossa on kuvattu valtioneuvoston selvitys- ja tutkimussuunnitelman 2016 selvitys- ja tutkimusteemojen:

- Tietotarpeen kuvaus ja perustelut
- Linkit valtioneuvoston strategioihin ja muuhun selvitys- ja tutkimustoimintaan.
- Tietotuotannon pääasialliset muodot

1.1.1 Miten Team Finland -toimintaa kehitetään vaikuttavammaksi ja asiakaslähtöisemmäksi?

Koko: 150 000 €

Aikajänne: 2016

Tietotarpeen kuvaus ja perustelut:

Valtioneuvoston Kilpailukyvyn vahvistaminen elinkeinoelämän ja yrittäjyyden edellytyksiä parantamalla -kärkihankkeen keskiössä on Team Finland -verkoston tiivistäminen. Team Finland koskee kaikkea valtion toimintaa taloudellisissa ulkosuhteissa eli yritysten kansainvälistymisen, viennin ja Suomeen suuntautuvien ulkomaisten investointien sekä maakuvan edistämistyötä ja tähtää niiden saumattomaan yhteen pelaamiseen ja tehokkuuteen. Yritysten tarpeista lähtevällä julkisrahoitteisten organisaatioiden toimintojen yhteen sovittamisella ja järjeistämällä voidaan tukea ja kasvatata kansainvälistyvien yritysten määrää, vauhdittaa kansainvälisille markkinoille pääsyä, kasvattaa vientiä sekä luoda ja ylläpitää työpaikkoja. Seuraavat tietotarpeet ovat ajankohtaisia Team Finlandia koskevassa päätöksenteossa ja kehittämistyössä vuonna 2016.

Tutkimuskysymys 1: Miten Team Finland -kasvuohjelmat edistävät yritysten kansainvälistymistä ja vientiä sekä ulkomaisia investointeja Suomeen?

Työ- ja elinkeinoministeriö on loppuvuodesta 2014 lähtien myöntänyt valtionavustuksia laajoihin Team Finland -kasvuohjelmiin, joilla edistetään pk-yritysten kansainvälistymistä, vientiä ja ulkomaisia investointeja, erityisesti biotalouden, cleantechin ja digitalisaation aloilla mutta myös muilla kansainvälisen kasvun aloilla. Ohjelmat luodaan yhteistyössä yritysten ja elinkeinoelämän kanssa. Tyypillisesti kasvuohjelmissa yrityksille luodaan yhteisiä markkinatoimenpiteitä, poistetaan viennin ja investointien esteitä sekä vahvistetaan yritysten valmiuksia kansainväliseen kasvuun. Kasvuohjelmia on hieman yli 40 ja rahoitusta käytettävissä yhteensä 74,1 M euroa vuosina 2014–2018. Määrärahasta vuoteen 2017 mennessä käytetään 50 M euroa ja hallituksen kärkihankkeen kautta tullut 25 M euron määräraha, josta osa käytetään myös yritysten messuosallistumisten tukemiseen, käytetään vuoteen 2018 mennessä. Kasvuohjelmien toteuttajat ovat ensisijaisesti Finpron kaltaiset yritysten kansainvälistymiseen, matkailuun ja Suomeen suuntautuvien investointien edistämiseen erikoistuneet tahot.

Selvitys luo kasvuohjelmatoiminnan arvioinnin mittarit ja arvioi niiden tuloksellisuuden vuosina 2015–2016, eli miten kasvuohjelmat toimintamallina edistävät yritysten kansainvälistymistä ja vientiä sekä ulkomaisia investointeja Suomeen. Selvitys on tarpeellinen päätettäessä kasvuohjelmien jatkorahoituksesta vuodeksi 2017 ja kasvuohjelmatoiminnan kehittämiseksi.

Tutkimuskysymys 2: Miten Team Finland -toimintamallia voidaan parantaa kansainvälisen vertailun pohjalta?

Selvityksen toinen osa on kansainvälinen vertaileva analyysi kansallisista Team Finland – tyyppisistä ratkaisuista ja yhteistyömalleista, olemassa olevista poikkihallinnolliseen toimintaan liittyvistä parhaista käytännöistä ja pullonkauloista. Vertailuselvitys toteutettaisiin yhdessä kansainvälisten kumppanien kanssa ja vertaisoppimisryhmään kutsuttaisiin Ruotsin, Tanskan ja Hollannin yhteistyötahot. Kaikissa vertailumaissa taloudellisia ulkosuhteita on lähdetty toteuttamaan verkostomaisesti mutta toteutustavoissa on selviä eroja.

Selvitys tuottaa Team Finlandin kehittämistyöhön arvokasta vertailevaa dataa eri maiden institutionaalisista ratkaisuista, asetetuista tavoitteista, ohjausmekanismeista, strategisista linjauksista ja toimeenpanon seurannasta. Erityistä huomiota kiinnitetään eri maiden kansainvälistymispalveluiden, investointien edistämistyön ja maakuvatyön kokonaisuuksiin, niissä toteutuviin julkisten ja yksityisten toimijoiden käytännön työnjakoihin – erityisesti kotimaassa ja ulkomailla toimivien aluekehitysyhtiöiden, kauppakamarien ja muiden ei-julkisten toimijoiden valtiotoimijoita täydentäviin rooleihin, tehtäviin ja toimintatapoihin. Team Finland -verkoston tiivistämisen, palveluiden kehittämisen ja asiakaslähtöisyyden vahvistamisen kannalta tällaiseen tarkasteluun on juuri nyt voimakas tarve.

Vertailuselvitys tehdään maakohtaisina case-tarkasteluina. Metodi avaa näkymää taloudellisten ulkosuhteiden keinovalikoimiin Suomen kannalta relevanteissa vertailumaissa ja auttaa hahmottamaan eri ratkaisujen kausaliteetteja ja vaikuttavuutta. Selvityksellä tuotetaan myös konkreettisia toimenpide-ehdotuksia Team Finlandin kehittämiseksi. Vertailu osoittaa myös, miten Suomi asemoituu taloudellisia ulkosuhteita verkostomaisesti organisoineiden maiden joukossa.

Mahdolliset linkit valtioneuvoston strategioihin ja muuhun selvitys- ja tutkimustoimintaan:

Visio: Suomi 2025. Yhdessä rakennettu. Toimintasuunnitelma strategisen hallitusohjelman toimeenpanemiseksi.

Tietotuotannon pääasialliset muodot:

Politiikkatoimen arviointi; strategian toimeenpanoa tukevaa tietoa; kustannusanalyysi

1.1.2 Millaisia toimia digitalisaation aiheuttama yhteiskuntaa läpileikkaava rakenne-
muutos edellyttää kilpailukyvn, työllisyyden ja alueiden elinvoimaisuuden vahvista-
miseksi?

Koko: 100 000 €

Aikajänne: 3/2016–5/2017

Tietotarpeen kuvaus ja perustelut:

Digitalisaatio haastaa eri toimialoilla vanhat toimintatavat ja liiketoimintamallit. Suomi elää merkittävässä rakennemuutoksessa ja siinä digitalisaatiolla on keskeinen rooli. Hallitusohjelma alleviivaa kilpailukyvn ja työllisyyden tärkeyttä sekä niiden yhteyttä digitalisaatioon: "Suomen kilpailukyky rakentuu korkealle osaamiselle, kestäväälle kehitykselle sekä ennakkoluulottomalle uudistamiselle kokeiluja ja digitalisaatiota hyödyntäen." Esimerkiksi työ- ja elinkeinoministeriön (2015) julkaisu Palvelutalouden murros ja digitalisaatio – Suomen kasvun mahdollisuudet nostaa digitalisaatioon liittyvän kasvupotentiaalin yhdeksi kansantalouden tuottavuuskehityksen ydinkysymykseksi. Digitalisaatio tulee nähdä mahdollisuutena, jonka myötä työpaikkoja ja työtilaisuuksia syntyy enemmän kuin vanhoja menetetään.

Hankkeen tavoitteena on tunnistaa niitä elinkeinoja uudistavia toimenpiteitä, joilla edistetään Suomen kilpailukykyä ja työllisyyttä digitalisaation avaamassa kansainvälisessä kilpailussa. Tarkastelun kohteena on:

- Digitalisaation aiheuttaman rakennemuutoksen vaikutus työllisyyteen, työvoiman kysynnän ja tarjonnan kohtaantoon, työvoiman osaamisvaatimuksiin sekä työn ja työtehtävien muuttamiseen;
- Uudet digitaalisen liiketoiminnan kasvunalat ja kasvu ympäristö (palveluissa ja tuotannossa) eri toimialoilla ja eri alueilla (ml. työvoiman alueellinen liikkuvuus ja paikkaan sitomaton työ);
- Digitalisaation hyödyntämistä liiketoiminnassa vauhdittavat kokeilut ja elinkeinoja uudistavat innovatiiviset ratkaisut; sekä
- Digitalisaation vaikutukset TE-palveluihin.

Mahdolliset linkit valtioneuvoston strategioihin ja muuhun selvitys- ja tutkimustoimintaan:

Hanke tukee "Kilpailukyvn vahvistaminen elinkeinoelämän ja yrittäjyyden edellytyksiä parantamalla" ja "Työvoimahallinnon uudistaminen" -kärkihankkeiden toteutusta tuottamalla tutkimuslata tietoa digitalisaation vaikutuksista kilpailukykyyn, alueiden elinvoimaisuuteen, työllisyyteen sekä elinkeinoja ja yrityksiä uudistavaan rakennemuutokseen.

Tietotuotannon pääasialliset muodot:

Strategian toimeenpanoa tukevaa tietoa

1.1.3 Miten toiminnalliset alueet ja potentiaaliset kasvuvyöhykkeet määrittyvät ja miten niiden kehittäminen sovitetaan muun alueellisen kehittämisen ja aluesuunnittelun sekä elinkeino-, työllisyys ja liikennepolitiikan kokonaisuuteen?

Koko: 80 000 €

Aikajänne: 3/2016–2/2017

Tietotarpeen kuvaus ja perustelut:

Keväällä 2015 valmistuneessa ympäristö-, liikenne- ja viestintä-, työ- ja elinkeinoministeriön sekä maa- ja metsätalousministeriön yhteistyönä valmistellussa aluerakenteen ja liikennejärjestelmän kehityskuvassa vuodelle 2015 todetaan maan aluerakenteen elinvoimaisuuden nojaavan yhä enemmän erityyppisten keskusten ja alueiden vuorovaikutukseen. Kaupunki- ja maaseutualueet muodostavat hallinnolliset rajat ylittäviä toiminnallisia työssäkäynti- ja asiointialueita. Nämä alueet määrittyvät pitkälti saavutettavuuden (aika) perusteella. Toiminnallisuus kytkeytyy talouden ja palvelujen perusedellytyksiin, kuten liikenteeseen ja infrastruktuuriin.

Kasvuvyöhykkeet voivat muodostaa toiminnallisesti vahvoja markkina- ja yhteistoiminta-alueita ja tarjota mahdollisuuksia laajan ja monipuolisen työmarkkina-alueen kehittämiseksi. Kasvukäytäviä kehittämällä voidaan tehostaa liikennejärjestelmien ja niihin liittyvien palveluiden käyttöä. Kasvukäytävillä on erityistä merkitystä myös osana kansainvälisiä yhteistyöalueita (Tukholma–Turku–Helsinki–Pietari, Tampere–Hämeenlinna–Helsinki–Tallinna, Perämerenkaari).

Hankkeessa tulee soveltuvin osin huomioida hallitusohjelmassa mainittu aluehallintouudistus sekä itsehallintoalueiden perustaminen.

Hankkeen tavoitteena on:

1. Paikkatieto- ja muita aineistoja hyödyntämällä kuvata ja analysoida toiminnallisten alueiden ja kasvukäytävien kehitystä ja nykytilaa ainakin työpaikkojen toimialoittain, asumisen ja muuttoliikkeen, työssäkäynnin ja asumisen sekä aluetalouden suhteen.
2. Selvittää kasvuvyöhykkeiden työvoima- ja osaamispoolin sekä infrastruktuurin ja saavutettavuuden merkitystä yritysten sijoittumiselle sekä asuinpaikkavalinnoille.
3. Tehdä ehdotuksia
  - a. siitä, miten toiminnallisten alueiden ja kasvuvyöhykkeiden kehittäminen hallinnolliset aluerajat ylittävänä toimintana sovitetaan alueellisen kehittämisen ja aluesuunnittelun sekä elinkeino-, työllisyys ja liikennepolitiikan kokonaisuuksiin.
  - b. prosesseista ja toimenpiteistä, joilla valtio, kunnat ja elinkeinoelämä voivat edistää kasvukäytävien kilpailukykyä ja kansainvälistä houkuttelevuutta.

Mahdolliset linkit valtioneuvoston strategioihin ja muuhun selvitys- ja tutkimustoimintaan:

Valtioneuvoston päätös alueiden kehittämisen painopisteistä (hyväksytään v. 2015 lopulla)

TEAS 2016-hanke "Aluehallinnon uudistamisen vaikutukset asiakaslähtöisyyteen ja aluekehittämiseen"

Tietotuotannon pääasialliset muodot:

Paikkatietoanalyysin muodossa toteutettava tilannekuva, uudistuksen vaikutusarvio, politiikan toimeenpanoa tukevan tiedon tuottaminen

1.1.4 Miten cleantech-strategia ja biotalousstrategia ovat toteutuneet ja miten pitäisi jatkossa edistää biotalouden ja puhtaiden ratkaisujen läpimurtoa?

Arviointi kansallisen cleantech-strategian toteuttamisesta valtioneuvoston Kasvun kärjet -periaatepäätöksen (8.5.2014) mukaisesti sekä arviointi biotalousstrategiasta.

Koko: 200 000 €

Aikajänne: Tietoa tarvitaan 31.7.2016 mennessä.

Tietotarpeen kuvaus ja perustelut:

Puhtaita ratkaisuja/cleantechia ovat tuotteet, palvelut ja prosessit, jotka edistävät luonnonvarojen kestävää käyttöä ja vähentävät ympäristöpäästöjä. Biotalousdessa käytetään kestävästi uusiutuvia luonnonvaroja biopohjaisten tuotteiden, ravinnon, energian, ja palvelujen tuottamiseen.

Suomi suuntaa kohti vähähiillistä ja energiatehokasta yhteiskuntaa, joka perustuu uusiutuvien luonnonvarojen ja kierrätettävien materiaalien käyttöön. Biotalous ja puhtaat teknologiat ovat Suomen vahvuuksia, joilla voimme vastata globaaleihin megatrendeihin. Suomi on jo nyt merkittävä globaali osaja biotaloudessa ja cleantechissa. Suomen vahvuuksia ovat erityisesti: uusiutuvan energian laitteet, materiaalit ja systeemit, energiatehokkuuden laitteet, materiaalit ja systeemit rakennusten, teollisuuden sekä liikenteen tarpeisiin, resurssitehokkuuden teknologiat, sininen cleantech, älykkäät kaupungit eli älykkäät sähköverkot, älykäs liikenne, arktinen osaaminen sekä vesikemikaalit ja suljetut vesikierrot.

Kansallisena tavoitteena on nostaa Suomi vuoteen 2025 mennessä bio- ja kiertotalouden sekä cleantechin edelläkävijäksi. Tavoitteena on kasvattaa cleantech-yritysten liikevaihto 50 miljardiin euroon ja luoda vähintään 40 000 uutta työpaikkaa vuoteen 2020 mennessä, ja kasvattaa biotalouden tuotos 100 miljardiin euroon ja luoda 100 000 uutta biotaloustyöpaikkaa vuoteen 2025 mennessä hyvinvointia ympäristöä kunnioittaen.

Pääministeri Sipilän hallitus jatkaa kansallisen biotalousstrategian toteuttamista valtioneuvoston Kasvun kärjet -periaatepäätöksen (8.5.2014) mukaisesti. Saavutettu kehitys arvioidaan ja strategia päivitetään 2016. Tutkimushankkeessa arvioidaan strategioiden tavoitteiden toteutumista ja lisäksi odotetaan ehdotuksia miten arvioinnin tulosten perusteella strategioita pitäisi päivittää. Tutkimusaiheeseen liittyy lukuisia tietotarpeita, esimerkiksi tarvitaan tietoa biotalouden ja cleantechin taloudellisista vaikutuksista, kuten yritysten liikevaihdon ja uusien työpaikkojen tavoitteiden toteutumisesta, lisäksi tarvitaan arviota kansainvälisen edelläkävijyyden saavuttamisesta ja näkemystä ympäristönäkökohtien huomioimisesta, kuten kannattaako metsäenergiavaroista tehdä lämpöä, sähköä vai liikennepolttoainetta ottaen huomioon päästö- ja muut vaikutukset.

Mahdolliset linkit valtioneuvoston strategioihin ja muuhun selvitys- ja tutkimustoimintaan:

Cleantech-strategia, biotalousstrategia, valtioneuvoston periaatepäätös kasvun uusien kärkien cleantechin ja biotalouden vauhdittamisesta (8.5.2014), Ratkaisujen Suomi. Toteuttaa hallitusohjelman kirjausta kansallisen biotalousstrategian toteuttamisesta ja arvioi strategian toteutusta hallitusohjelman toimintasuunnitelman mukaisesti.

Tietotuotannon pääasialliset muodot:
strategian toteuttamisen arviointia (ex post)

1.2.1 Millainen osallistavan sosiaaliturvan malli mahdollistaa työllistymisen edistämisen ja rakenteellisen työttömyyden alentamisen

Koko: 100 000 €

Aikajänne: 3/2016-12/2016

Tietotarpeen kuvaus ja perustelut:

Hallitusohjelman työllisyys ja kilpailukyky painopistealueen kärkihankkeen "Työn vastaanottamista estäviä kannustinloukkuja puretaan ja rakenteellista työttömyyttä alennetaan" yhtenä toimenpiteenä on osallistavan sosiaaliturvamallin luominen. Hallitusohjelman mukaan mallin luomisessa käytetään apuna riippumattoman asiantuntijaryhmän arviointeja ja suosituksia.

Selvityksen tulee tuottaa vahvasti tutkimukseen perustuen asiantuntija-arviointeja ja suosituksia osallistavan sosiaaliturvamallin luomiseksi. Keskeinen tarkasteltava kysymys on se, miten nykyistä sosiaaliturvajärjestelmää (erityisesti työttömyysturvaa) voitaisiin käyttää nykyistä laajemmin työttömien osaamisen kehittämiseen, työelämäosallisuuden vahvistamiseen, työmarkkinoilta syrjäytymisen ehkäisemiseen ja työllistymiskynnyksen alentamiseen. Selvityksen tulee tuottaa tietoa vaihtoehtoisista osallistavan sosiaaliturvan malleista sekä niiden taloudellista, yhteiskunnallisista ja muista vaikutuksista huomioiden kansainväliset kokemukset ja tutkimukset eri toimenpiteiden vaikuttavuudesta (mm. Tanskan ja Saksan kokemukset, workfare ja mandatory activation - kirjallisuus).

Osallistavan sosiaaliturvamallin luominen on tärkeää, kun otetaan huomioon työttömyydestä aiheutuvat kustannukset ja työttömien aktivointiin käytettävissä olevat määrärahat. Osallistavan sosiaaliturvamallin luominen on tärkeää sekä työttömyyden pitkittymisen ehkäisyn että pitkäaikaistyöttömyyden/rakenteellisen työttömyyden alentamisen näkökulmasta.

VM:n ennusteen mukaan vuoden 2016 työttömyysaste on 9,4 % ja se pysyy vielä vuonna 2017 yli yhdeksän prosentin tasolla. Vaikka työttömyyden kasvu on ennusteiden mukaan tasoittunut, pitkäaikaistyöttömyys ja rakenteellinen työttömyys ovat edelleen voimakkaassa kasvussa.

Suomen työvoimapolitiikka painottuu kustannuksilla tarkasteltuna voimakkaasti passiiviseen työttömyysturvaan. Työttömyydestä johtuvat bruttokustannukset julkiselle taloudelle olivat vuonna 2014 yhteensä 6,1 miljardia euroa. Summa sisältää työttömyysetuudet, työttömille maksettavan toimeentuloturvan ja asumistuen sekä julkisten työvoimapalvelujen ja kuntouttavan työtoiminnan aiheuttamat kustannukset. Kustannuksista noin 5,5 miljardia € käytettiin työttömyydestä johtuviin passiivimenoihin (työttömyysturva ja työttömille maksettu asumistuki ja toimeentulotuki). Etuuksista maksetuilla veroilla vähennettynä työttömyyden nettokustannukset ovat noin 4 miljardia euroa.

Laskelmassa ei ole otettu huomioon työttömyyden aiheuttamaa verotulojen menetystä, kuntien rahoittamia työllisyyden hoidon kustannuksia, sosiaali- ja terveystalouden lisääntyneitä kustannuksia eikä yksityisen kulutuksen vähentymisen vaikutusta kansantalouteen. Näiden lisäksi rakenteellinen työttömyys aiheuttaa työvoiman kohtaanto-ongelmia ja rajoittaa tuotannon kasvua.

Osallistavan sosiaaliturvamallin luominen on tärkeää myös kuntatalouden näkökulmasta. Vuoden

2015 alusta lähtien kunnat maksavat puolet vähintään 300 päivää ja 70 prosenttia vähintään 1 000 päivää työttömyyden perusteella saaneiden työttömyyden aikaisesta työmarkkinatuesta. Vuodesta 2006 lähtien kuntien rahoitusvastuu alkoi 500 työmarkkinatukipäivästä. Rahoitusvastuun siirron tavoitteena on ollut lisätä pitkään työmarkkinatukea saaneiden aktivointia. Vaikutukset ovat olleet tavoitteen mukaisia, sillä työttömyyden aikaisen työmarkkinatuen rahoitusvastuun osittainen siirto kunnalle on lisännyt ko. kohderyhmään kuuluvien aktivointia merkittävästi.

Pitkäaikaistyöttömyyden nopea kasvu ja kunnan rahoitusvastuun laajentaminen ovat johtaneet kunnissa työmarkkinatukimenojen voimakkaaseen kasvuun kuluvana vuonna. Kuntaliitto arvioi kuntien työmarkkinatukimenojen nousevan 420 miljoonaan euroon tänä vuonna, kun ne vuonna 2014 olivat 248 miljoonaa euroa.

Mahdolliset linkit valtioneuvoston strategioihin ja muuhun selvitys- ja tutkimustoimintaan:

Hallitusohjelman painopistealue Työllisyys ja kilpailukyky kärkihanke Työn vastaanottamista estäviä kannustinloukkuja puretaan ja rakenteellista työttömyyttä alennetaan.

Tietotuotannon pääasialliset muodot:

Hankittavalla selvityksellä hankitaan hallitusohjelman toimeenpanossa tarvittavaa tietoa. Tavoitteena on hankittavan tiedon avulla vertailla erilaisia osallistavan sosiaaliturvan malleja ja niiden vaikutuksia (mm. taloudelliset ja yhteiskunnalliset vaikutukset).

1.4.1 Mikä on työvoimapolitiikan vaikuttavuus pitkän aikavälin työllistymiseen?

(mm. palkkatuki, työvoimakoulutus, omaehtoinen opiskelu, starttiraha, ohjaus- ja neuvontapalvelut)?

Koko: 200 000 €

Aikajänne: Alustava toteutusaikataulu 4/2016–6/2017

Tietotarpeen kuvaus ja perustelut:

Hallitusohjelma edellyttää, että työvoimapolitiikan tehokkaan kohdentamisen varmistamiseksi tie-teelliselle vaikuttavuustutkimukselle turvataan riittävät resurssit. Käynnistettävällä tutkimuksella tuetaan työvoimahallinnon uudistamisen kärkihankkeen toteutumista. Kärkihankkeen tavoitteena on erityisesti työmarkkinoiden kohtaanto-ongelman helpottaminen ja työvoimahallinnon resurssien painottaminen aktivointitoimenpiteisiin. Kärkihankkeen toimenpiteet kohdistuvat työnvälityksen vahvistamiseen ja digitalisointiin, yritys yhteistyön lisäämiseen, kumppanuuksien vahvistamiseen sekä valtion ja kunnan työnjaon selvitykseen vaikeimmin työllistyvien palveluissa.

Työllisyys- ja yrittäjyyspolitiikan pitkän aikavälin vaikutuksia ja erityisesti nettovaikuttavuutta ei ole viime vuosina tutkittu riittävän systemaattisesti ja uusimmilla menetelmillä. Tutkimukset ovat kohdistuneet politiikkalinjausten tai politiikkauudistusten toimivuuteen ja tuloksellisuuteen. Myös yksittäisten palvelujen, kuten esimerkiksi starttirahan, tuloksista on tehty tutkimuksia. Palkkatuen pitkän aikavälin vaikutuksia yritysten tuottavuuteen on tutkittu yritystutkimuksissa, mutta yksilötason vaikutuksia ei ole viime aikoina selvitetty. Työvoimakoulutuksen laatua ja vaikuttavuutta seurataan säännöllisesti, mutta rekisteriaineistoihin perustuvat vaikuttavuustutkimukset ovat muutaman vuoden takaa. Myös asiakastyytyväisyys on hyvin kartoitettu.

Käynnistettävässä tutkimuksessa tutkitaan työllisyys- ja yrittäjyyspolitiikan ja TE-palvelujen pitkän aikavälin vaikuttavuutta työllistymiseen.

Tutkimuskysymyksiä ovat:

- Mitkä ovat vaikuttavimmat ja laadukkaimmat palvelut, kun otetaan huomioon palvelujen kohdentaminen eri asiakasryhmille?
- Mitkä tekijät ovat yhteydessä palvelujen korkeaan vaikuttavuuteen?

Tutkimuksessa selvitetään julkisten työvoima- ja yrityspalvelujen vaikuttavuutta, ml. TE-toimiston itse tuottamat ohjaus- ja neuvontapalvelut sekä ulkoisilta palvelutuottajilta hankitut palvelut. Palvelujen kustannuksia tarkastellaan suhteessa tuloksiin ja vaikutuksiin. TE-palvelujen uudistaminen vuonna 2013 ja omaehtoisen koulutuksen lisääntynyt tarjonta työttömille edellyttävät myös ajantasaista tietoa palvelujen vaikuttavuudesta. Tutkimuksessa tulee hyödyntää uskottavia verrokki-asetelmia, joiden avulla tarkasteltavan palvelun vaikutus erotetaan muiden politiikkamuutosten ja suhdannetilanteen vaikutuksesta.

Tutkimuksella muodostetaan aiempaa systemaattisempaa tietopohjaa työvoimapolitiittisen päätöksenteon tueksi ja palvelujärjestelmän toimivuuden kehittämiseksi. Kattava arviointitutkimus tukee

TE-palvelujen kohdentamista parhaimmalla tavalla kustannustehokkuuden ja yhteiskunnallisen vaikuttavuuden näkökulmasta.
Mahdolliset linkit valtioneuvoston strategioihin ja muuhun selvitys- ja tutkimustoimintaan: Hallitusohjelman kärkihanke: työvoimahallinnon uudistaminen työllistymistä tukevaksi.
Tietotuotannon pääasialliset muodot: Politiikkatoimien arviointi.

2.1.1 Millainen on digitaalisen pedagogiikan, uusien oppimismateriaalien ja oppimisympäristöjen nykyinen tila ja millaiset ovat niiden kehittämisvalmiudet?

Koko: 150 000 €

Aikajänne: 2016–2018

Tietotarpeen kuvaus ja perustelut:

Selvitetään uuden oppimisen, digitaalisen pedagogiikan, uusien oppimismateriaalien ja oppimisympäristöjen nykytila ja kehittämisvalmiudet perusopetusta järjestävissä kouluissa. Tutkimuksessa tulee ottaa huomioon seuraavien osa-alueiden vaikutuksia tutkimuskysymyksiin:

- Miten organisaatiossa sisällytetään digitalisaation osa-alueiden mahdollistaminen strategia-työskentelyssä, toimintasuunnitelmien laatimisessa, toteuttamisessa ja arvioimisessa sekä käytännön hallinnointikäytännöissä.
- Millaisin käytännöin oppilaitoksessa opettajien ja oppilaiden digitaalista kompetenssia kehitetään, mitataan ja arvioidaan?
- Miten oppilaitosten henkilökunnan ammatillisen kehittymisen suunnittelu, toteutus ja arviointi toteutuu?
- Millä keinoin oppilaiden kokemuksia, opintosuorituksia ja saavutuksia arvioidaan?
- Millaisia digitaalisia materiaaleja oppilaitoksissa hyödynnetään ja miten ne linjautuvat opetussuunnitelman sisältöihin?
- Miten oppilaitos hyödyntää opetuksen järjestämisessä yhteistyötä muiden toimijoiden kanssa sekä miten verkostoituminen näkyy oppilaiden ja opettajien opetuksen sisällöissä ja käytännöissä?
- Millaisia käytäntöjä perusopetuksessa on fyysisten ja digitaalisten oppimisympäristöjen ylläpidon, kehittämisen ja käyttäjätuen osalta?

Tutkimusvalmistelujen yhteydessä kartoitetaan mahdollisuuksia hyödyntää Euroopan komission vuonna 2015 valmistuvaa, kaikille koulutusorganisaatioille tarkoitettua arviointityökalua digitalisaation edistymisen seurannassa ja parhaiden käytänteiden levittämisessä.

Mahdolliset linkit valtioneuvoston strategioihin ja muuhun selvitys- ja tutkimustoimintaan:

Hallituksen osaamisen ja koulutuksen kärkihanke: Uudet oppimisympäristöt ja digitaaliset materiaalit peruskouluihin.

Tutkimuksen pohjatietona hyödynnetään vuoden 2016 maaliskuussa valmistuvaa selvitystä oppimisympäristöjen digitalisaation nykytilanteesta. Lisäksi valmistuvalla selvityksellä toteutetaan kaksi seurantakatsausta osana tätä tutkimusta. Seurantaotokset toteutetaan vuosina 2017 ja 2018.

Tietotuotannon pääasialliset muodot:

Tutkimus tehdään seurantatutkimuksena, jossa tutkimustieto kerätään kahtena ajankohtana, vuosina 2017 sekä 2018. Tutkimuksen loppuraportti tulee olla valmiina vuoden 2018 loppuun mennessä.

2.2.1 Miten ammatillisen koulutuksen osaamisperusteisuutta ja asiakaslähtöisyyttä vahvistetaan ja toiminnan tehokkuutta lisätään?

Koko: 150 000 €

Aikajänne: 3/2016 – 12/2017

Tietotarpeen kuvaus ja perustelut:

Ammatillisen koulutuksen reformin valmistelussa tarvitaan kehittäväällä arvioinnilla tuotettua näkemystä siitä, miten asiakkaat näkevät koulutuksen osaamisperusteisuuden ja asiakaslähtöisyyden.

Asiakkailla tässä yhteydessä tarkoitetaan työelämää, opiskelijoita, koulutuksen järjestäjiä, opettajia, hallintoa ja muita sidosryhmiä.

Tietoa tarvitaan mm. siitä

- Miten reformi palvelee asiakasryhmiä (asiakastyytyväisyys)?
- Onko koulutuksen läpäisy parantunut, tutkintojen suorittamisaika lyhentynyt, ovatko joustava opintopolut toteutuneet?
- Millainen on koulutustarjonnan nykytila (laadullinen arvio)?
- Onko koulutuksen laatu/osuvuus työelämän näkökulmasta parantunut?
- Onko ammatillisen koulutuksen järjestelmä pystynyt vastaamaan muutokseen?

Mahdolliset linkit valtioneuvoston strategioihin ja muuhun selvitys- ja tutkimustoimintaan:

Hallituksen kärkihanke: Toisen asteen ammatillisen koulutuksen reformi.

Tietotuotannon pääasialliset muodot:

Strategian toimeenpanoa tukevaa tietoa ml. tilannekuva-analyytit, politiikkatoimien arviointia (ex ante) ja kustannusanalyysijä.

2.3.1 Ovatko vuosina 2010–2015 toteutetut korkeakoulujen opiskelijavalintojen uudistukset nopeuttaneet korkeakouluihin siirtymistä ja vaikuttaneet opinnoissa etene-
miseen?

Millaiset valintatavat edistäisivät nopeaa siirtymistä opintoihin ja edelleen työelä-
mään?

Koko: 200 000 €

Aikajänne: 2016-2017

Tietotarpeen kuvaus ja perustelut:

Korkeakoulujen opiskelijavalintoja on uudistettu vuosina 2010–2015 pääministeri Matti Vanhasen II hallituksen sekä pääministeri Kataisen ja pääministeri Stubbin hallitusohjelman mukaisesti.

Korkeakouluihin on haettu yhden valtakunnallisen sähköisen hakujärjestelmän kautta keväällä 2015 alkavasta koulutuksesta lähtien. Uudistuksen yhteydessä otettiin käyttöön mahdollisuus va-
rata opiskelupaikkoja ensimmäistä korkeakoulupaikkaa hakeville. Uudistukseen liittyy myös yliop-
pilastutkinnon parempi hyödyntäminen korkeakoulujen opiskelijavalinnoissa.

Pääministeri Sipilän hallitusohjelman toimeenpanoon liittyvän kärkihankkeen mukaisesti opetus- ja
kulttuuriministeriö käynnistää kuluvalle hallituskaudella yhdessä korkeakoulujen kanssa prosessin,
jossa korkeakoulut uudistavat valintakomenettelyjään tavoitteena vähentää tarpeettomia väli-
vuosia ja aikaistaa korkeakouluopintojen aloitusta. Tavoite nykyistä nopeammasta siirtymisestä
työmarkkinoille vaikuttaa OKM:n, TEM:n ja VM:n hallinnonaloilla tehtäviin päätöksiin Uudistusten
eteenpäin viemiseksi tarvitaan jo tehtyjen uudistuksen vaikutusten arviointia (kokonaisuus 1) sekä
erilaisten korkeakoulujen opiskelijavalintatapojen vaikutusten alakohtaista arviointia (kokonaisuus
2).

Kokonaisuus 1:

Hallituksen esityksessä 244/2014 opiskelijavalintauudistuksen vaikutusten arvioitiin toteutuvan
kolmella tavalla

1. Kun ensikertalaisille varataan paikkoja riittävästi, heitä valitaan enemmän. Siirtymä- vai-
heessa tämä hyöty kohdistuu myös ennen 2014 paikan vastaanottaneille tutkintoa suorit-
tamattomille.
2. Hakijoiden käyttäytyminen muuttuu, kun paikan vastaanottamisella on vaikutusta hakijan
asemaan tulevissa hauissa. Paikkoja ei todennäköisesti oteta nykyiseen tapaan vastaan
koulutuksista, joissa hakijat eivät aio opiskella tutkintoon asti. Tästä seuraa paikkojen koh-
dentuminen motivoituneemmille henkilöille. Koulutusjärjestelmän kannalta paikat kohden-
tuvat siis paremmin. Matalan kysynnän hakukohteissa vaikutus voi olla myös se, ettei kaik-
kia aloituspaikkoja saada täytettyä.
3. Uusien opiskelupaikkojen osalta kysyntää voidaan vähentää siirto-opiskelijoiden valintaa li-
säämällä, jolloin yhteishaun paikat voidaan varata kattavammin ensikertalaisille." On kui-
tenkin huomioitava, että opiskelupaikkojen kokonaismäärää tämä tuskin kasvattaa: kor-
keakoulut pyrkivät pääsemään tutkintotavoitteeseen, mutta eivät sen yli. Paikat siirtyjille

ovat pois yhteishaun paikoista. Korkeakoulun opiskelijavalinnan suunnittelua kuitenkin helpottaa, että turhia opiskeluoikeuksia ei synny, ja tätä kautta valinnat voidaan mitoittaa aiempaa oikeammin. Lisäksi siirtyminen edesauttaa valmistumista.”

Näistä keskimäinen vaikutus (2) toteutui jossain määrin jo keväällä 2014 järjestettävissä valinnoissa ja voimakkaammin tulevien pakollisten kiintiöiden ollessa hakijoiden tiedossa keväällä 2015 järjestetyissä valinnoissa. Vaikutusta voitaisiin arvioida tarkastelemalla syksyllä 2013, 2014 ja syksyllä 2015 aloittaneiden opiskelijoiden taustaa ja toisaalta ensimmäisen vuoden opintojen etenemistä. Etenevätkö opinnot ensimmäisenä vuonna eri tavalla näissä ryhmissä? Onko huomattavan vähän opintoja suorittavien määrässä tapahtunut muutoksia?

Vaikutus 1 alkaa toteutua keväällä 2016 kun korkeakouluilla on velvollisuus paikkojen varaamiseen yhteishaun hakukohteissa. Vaikutusten arvioimiseksi voisi verrata keväällä 2016 ja toisaalta keväällä 2014 ja 2015 valittujen henkilöiden taustamuuttujia (ikä sukupuoli, sosioekonominen asema, aiemmat opiskeluoikeudet). Vaikutuksen 3 osalta on tarkasteltava siirto-opiskelijavalintojen volyymejä.

Selvityksessä voitaisiin hyödyntää korkeakoulujen valtakunnallista tietovarantoa (VIRTA), johon kootaan lakiin (28.6.2013/484) perustuen tiedot korkeakoulujen opiskelijarekisterien tietosisällöstä (opiskeluoikeudet, opintosuoritukset, tutkinnot). Tietovaranto on perustettu vuonna 2014 opiskelijavalintauudistuksen tarpeisiin ja erilaisten tietovirtojen rationalisoimiseksi. Tietovarantoa hyödynnettäisiin nyt ensimmäistä kertaa laajan selvityksen tietopohjana. Samalla voitaisiin kehittää indikaattoreita joilla ilmiöitä voidaan seurata jatkossa.

Kokonaisuus 2:

Opiskelijavalintojen uudistamisen tueksi tarvitaan tutkimusta siitä, millaiset valintatavat edistäisivät nopeaa siirtymistä opintoihin ja edelleen työelämään. Toisaalta on tarpeen selvittää, voidaanko valintatapojen uudistamisella vaikuttaa siihen, että korkeakouluun sisäänpääsy ei edellyttäisi maksullisen valmennuskurssin käymistä.

TEAS-rahoitettavassa hankkeessa voitaisiin esimerkiksi käynnistää 2-3 selvitystä aloilla, joilla yleiseen tietoon perustuen näyttäisi valmennuskurssitoiminnalla olevan suuri merkitys korkeakoulujen sisäänpääsyyn. Onko alojen valintatavoissa tekijöitä, jotka johtavat valmennuskurssien käymiseen? Toisaalta, ennustaako valittu valintatapa opinnoissa etenemistä?

Mahdolliset linkit valtioneuvoston strategioihin ja muuhun selvitys- ja tutkimustoimintaan:

Kokonaisuus 1: Vanhasen II hallituksen, Kataisen ja Stubbin sekä Sipilän hallitusten ohjelmat.

Kokonaisuus 2: Sipilän hallituksen kärkihanke 3, Nopeutetaan siirtymistä työelämään

Tietotuotannon pääasialliset muodot:

Hallitusohjelmien toimeenpanoa tukevaa arviointia ja selvitystietoa sekä politiikkatoimien toteutuksen aikaista arviointia uudistuksen eteenpäin viemiseksi.

2.5.1 Miten elinkeinoelämän, korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten yhteistyötä sekä niiden toimintaedellytyksiä parannetaan?

Koko: 260 000 €

Aikajänne: 3/2016–12/2016

Tietotarpeen kuvaus ja perustelut:

Hallituksen pyrkimyksenä on luoda uutta kasvua ja työllisyyttä parantamalla muun muassa yrittäjyyden toimintaedellytyksiä, vahvistamalla elinkeinoelämän korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten yhteistyötä sekä muodostamalla vahvoja alueellisia ja alakohtaisia osaamiskeskittymiä. Tavoitteena on muun muassa kehittää kansainvälisesti kilpailukykyinen toimintaympäristö osaamispohjaiselle yrittäjyydelle ja liiketoiminnalle.

Hankkeessa luodaan tilannekuva elinkeinoelämän, korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten yhteistyön edellytyksistä nykyisessä toimintaympäristössä. Tutkimuksessa tulee ottaa huomioon seuraavat näkökulmat:

- 1) Millä tavoin korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten erilainen oikeushenkilöasema vaikuttaa niiden keskinäiseen yhteistyöhön sekä yhteistyöhön muiden toimijoiden kanssa?
- 2) Miten edistetään julkisin toimin kansainvälisten osaamiskeskittymien vahvistamista?
- 3) Mitkä tekijät ja käytännöt luovat edellytyksiä osaamiskeskittymissä syntyvän osaamisen monialaiselle hyödyntämiselle ja kaupallistamiselle? Millä tavoin keskittymien tuloksellisuutta tulisi mitata?
- 4) Miten yritystukijärjestelmää ja muita julkisia tukipalveluja tulisi kehittää, jotta ne palvelisivat osaamispohjaisen ja kansainvälistyvän liiketoiminnan tarpeita?

Kokonaisuus 1: Korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten oikeusaseman vaikutus sektoreiden väliseen yhteistyöhön:

Yliopistot ja ammattikorkeakoulut on äskettäin muutettu valtion tilivirastoista oikeushenkilöiksi (julkisoikeudelliset laitokset, säätiöt, osakeyhtiöt). Yksi motiivi korkeakoulusektoreiden uudistuksessa oli helpottaa korkeakoulujen yhteistyötä muiden toimijoiden kanssa oikeushenkilöiden myötä lisääntyvällä taloudellisella ja hallinnollisella autonomialla. Uudistusten jälkeen muun muassa yliopistojen työntekijät eivät enää ole virkamiehiä, mutta yliopistot käyttävät silti rajoitettua julkista valtaa.

Tutkimuslaitoksista vain kaksi on oikeushenkilöitä (VTT Oy on valtion voittoa tavoittelematon erityistehtäväyhtiö ja TTL liikelaitos) ja muut tilivirastoja. Tutkimuslaitosten keskinäinen yhteistyö on vilkasta ja yhteistyötä tehdään myös tutkimuslaitosten ja korkeakoulujen kesken. Monenvälisissä projekteissa on usein mukana myös yksityisen sektorin voittoa tavoittelevia toimijoita.

Tutkimuksen tuloksiin liittyvät immateriaalioikeudet, yhteinen henkilöstö ja yhteisiin tukipalveluihin

liittyvät kysymykset tulevat usein esiin, kun osallisilta kysytään yhteistyön hidasteista ja esteistä. Hallitusohjelman mukaisesti korkeakouluilta ja tutkimuslaitoksilta edellytetään esitystä työnjaosta sekä tiedekuntien ja tutkimusyksiköiden yhteistyöstä. Selvityksessä kartoitettaisiin, vaikuttaako erilainen oikeushenkilöasema monitoimijaisissa prosesseissa immateriaalioikeuksien tunnistamiseen, suojaamiseen ja hyödyntämiseen. Lisäksi todennettaisiin, ovatko mahdolliset vaikutukset tapojen ja tottumusten vai säännösten aiheuttamia.

Selvityksessä tulee tarkastella myös tutkimuslaitosten viranomaistehtävien hoitamiseen liittyvät mahdolliset lainsäädännölliset ja muut reunaehdot julkisen vallan käytön siirtämiseen julkisoikeudelliselle tai yksityisoikeudelliselle toimijalle (Perustuslaki 124§).

Kokonaisuus 2: Vahvojen osaamiskeskittymien kehittyminen ja osaamiskeskittymien vaikuttavuuden vahvistaminen:

Politiikan valmistelun tueksi tarvitaan ajantasainen tilannekuva alueellisten osaamiskeskittymien nykyisistä vahvuuksista, toiminta- ja ratkaisumalleista sekä kyvystä siirtää osaamista elinkeinoelämän uudistumisen tueksi. Osaamiskeskittymiin suunnattavien kansallisten panostusten vaikuttavuuden kannalta on ratkaisevaa, kyetäänpö niihin kertynyttä osaamispotentiaalia hyödyntämään uuden liiketoiminnan synnyttämiseksi. Tarvitaan myös tietoa osaamiskeskittymien parhaista käytännöistä ja siitä, millä tavoin toimijoita verkotetaan ja mitä tukipalveluita monitoimijaverkostojen ja ekosysteemien edistäminen edellyttää. Tässä voidaan hyödyntää kokonaisuuden 1 tuloksia.

Selvityksen tulee tuottaa tietoa alueiden ja osaamisalojen ydinosoamisista ja innovaatiotoiminnan dynamiikasta, jota voidaan hyödyntää politiikkatavoitteiden edistämässä.

Selvitys tarkastelee myös Suomen tärkeiden kasvualojen (biotalous, digitalisaatio, puhtaat teknologiat, terveysala) kansallista osaamisperustaa ja alueiden välistä verkottumista, joilla vastataan kansainväliseen kilpailuun.

Selvitys mahdollistaa alueiden väliset vertailut ja yksityiskohtaisemmat tutkimusala- ja toimialakohtaiset tarkastelut. Samalla voidaan tunnistaa hallituksen priorisoimien strategisten painopistealojen osaamisperusta ja esittää toimenpiteitä sen parantamiseksi.

Kokonaisuus 3: Julkisten yrityspalvelujen (ml. yritystuet) uudistaminen tukemaan osaamis pohjaisen ja kansainvälisen liiketoiminnan kehittämistä

Nykyinen yrityspalvelujärjestelmä on laaja ja yritysten kannalta sekava järjestelmä, joka perustuu eri organisaatioiden omiin palvelukokonaisuuksiin ja toimintamalleihin.

Selvityksessä tulee tarkastella, millä tavoin nykyisiä yrityspalvelujärjestelmiä (ml. alueellinen, kansallinen ja kansainvälinen) tulee kehittää, niin että se palvelisi paremmin niitä yrityksiä ja monitoimijaverkostoja, jotka tähtäävät innovatiivisten ja suurta kasvupotentiaalia sisältävän liiketoi-

minnan kehittämiseen ja kansainvälistämiseen. Lisäksi tulee esittää arvio siitä, miten palvelut tulisi organisoida, jotta ne olisivat vaikuttavia ja asiakkaiden tarpeet huomioivia, ja myös tasapuolisia riippumatta siitä missä yritys sijaitsee.

Mahdolliset linkit valtioneuvoston strategioihin ja muuhun selvitys- ja tutkimustoimintaan:

Sipilän hallituksen Osaaminen ja koulutus - sekä Työllisyys ja kilpailukyky -kärkihankkeet.

Tutkimuslaitosuudistuksen toimeenpanoa (ns. KOTUMO-prosessi). Hallitusohjelman Osaaminen ja koulutus -kärkihanke, tavoite: Tieteen ja tutkimuksen resurssien tehokkaampi ja vaikuttavampi hyödyntäminen sekä Suomen koulutusviennin voimakas kasvu.

Tietotuotannon pääasialliset muodot:

Kokonaisuus 1:

Toimintavaihtoehtojen vertailu (tilivirastot vs. oikeushenkilömuodot). Hankkeessa hyödynnetään muun muassa yliopisto- ja ammattikorkeakoulu-uudistusten yhteydessä tehdyt selvitykset sekä yliopisto- ja ammattikorkeakoululakien hallitusten esitysten taustatyöt ja käytetään olemassa olevia tilastoja ja tietokantoja sekä aikaisemmin toteutettuja vastaavia osaamiskeskittymien indikaattoritarkasteluja (esim. Alueiden osaamisprofiilit TEM 13/2012, https://www.tem.fi/files/32386/TEMjul_13_2012_web.pdf.)

Kokonaisuus 2:

Tilannekuva alueellisten ja sisällöllisten osaamiskeskittymien osaamiskapasiteetista, profiilista, toimialarakenteesta, innovaatio toiminnan dynamiikasta sekä elinkeinoelämän kilpailukyvystä ja uudistumisesta perustuen verrattavissa oleviin panos- ja tuotosmittareihin.

Kokonaisuus 3:

Politiikkasuositukset yrityspalvelujärjestelmän ja palveluiden uudistamisesta liittyen osaamispohjaisen yrittäjyyden ja liiketoiminnan edistämiseen

3.3.1 Miten eri maissa lasten ja nuorten terveyttä ja hyvinvointia edistävät palvelut tuotetaan eri hallintokuntien kuten sosiaali-, terveys- ja koulutoimen yhteistyöllä?

Koko: 100 000 €

Aikajänne: 3/2016–12/2017

Tietotarpeen kuvaus ja perustelut:

Lapsi- ja perhepalveluiden nykyään hajanainen palvelujärjestelmä uudistetaan. Kaikki lasten, nuorten ja perheiden palvelut sovitetaan yhteen integroiduksi palvelujen kokonaisuudeksi. Muutoksella vahvistetaan peruspalveluja ja siirretään painopistettä ehkäiseviin sekä varhaisen tuen ja hoidon palveluihin. Lapsen etu ja vanhemmuuden tuki ovat muutoksessa ensisijaisia. Muutosohjelman tuloksena lapset, nuoret ja perheet kokevat voivansa paremmin ja pystyvänsä vaikuttamaan omaan hyvinvointiinsa ja palveluihinsa.

Hankkeen tulee antaa vastaus sille, miten lasten ja nuorten fyysistä ja psyykkistä terveyttä ja hyvinvointia edistetään sosiaali- ja terveys- sekä koulutus- ja kasvatustaloudissa. Palveluista tulee kuvata mikä taho palvelua järjestää, miten se rahoitetaan ja miten arvioidaan (ml seurantatutkimuksien ja arviointien tulokset). Vastaus tulisi saada myös siihen, miten poikkihallinnollinen yhteistyö ja asiakkaiden osallisuus on toteutettu näissä palveluissa.

Selvitykseen tulee sisältyä kansainvälinen vertailu Suomen palvelujärjestelmään ja ehdotus siitä, miten nämä palvelut Suomessa tulisi järjestää. Vertailussa selvitetään ainakin Skotlannin, Hollannin, Pohjoismaiden, Australian ja Uuden-Seelannin malleja.

Tutkimuskysymykset:

- Miten lasten ja nuorten fyysistä ja psyykkistä terveyttä ja hyvinvointia edistetään nykyistä paremmin sosiaali- ja terveys sekä koulutus- ja kasvatustaloudissa?
- Miten vanhemmuuden tukemista ja asiakkaan osallisuutta voidaan vahvistaa?
- Mitä kansainvälisestä selvityksestä voidaan oppia ja soveltaa Suomen palvelujärjestelmään?

Mahdolliset linkit valtioneuvoston strategioihin ja muuhun selvitys- ja tutkimustoimintaan:

Toimintasuunnitelma strategisen hallitusohjelman toimeenpanemiseksi: Hyvinvointi ja terveys, kärkihanke 3 lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma.

Tietotuotannon pääasialliset muodot:

Ennakointitietoa ja taustoitusta (ml. olemassa olevan tiedon meta-analyysit); strategian toimeenpanoa tukevaa tietoa ml. tilannekuva-analyysit sekä toimintavaihtoehtojen vertailua.

3.4.1 Miten ikääntyneiden hyvinvointia ja yhteisöllisyyttä voidaan vahvistaa asumisessa ja asuinalueilla?

- A) Ikääntyneiden hyvinvointi ja yhteisöllisyys asumisessa ja asuinalueilla
- B) Ikääntyneiden asumismuodot (ml. hoivan yhdistävät ratkaisut)

Koko: 250 000 €

Aikajänne: 3/2016–11/2016

Tietotarpeen kuvaus ja perustelut:

Suomen väestörakenteen muutos on nopea tulevina vuosina. Tilastokeskuksen ennusteen mukaan vuonna 2030 yli 65-vuotiaita on 1 496 000 (noin 25 %). Erityisesti hyvin iäkkäiden osuus kasvaa voimakkaasti. Ikääntyneiden asumisessa on kyse suuresta väestöryhmästä ja erilaisista tarpeista, joten asumisen tukemiseksi tarvitaan monenlaisia toimenpiteitä. Ikääntyneen väestön asumista voidaan tukea esimerkiksi uusien yhteisöllisten ja asumisen ja palvelut yhdistävien ratkaisujen tarjonnalla. Arjen sujumista voidaan edistää monenlaisilla palveluilla. Sosiaalista kanssakäymistä ja muuta yhteisöllisyyttä vahvistamalla voidaan vähentää yksinäisyyttä ja samalla edistää toimintakyvyn ylläpitoa ja hyvinvointia.

Muutos ikääntyneiden hoivassa kotipalvelujen painottumiseen vaikuttaa myös asumisen kehittämiseen. Nykyisin korostetaan sitä, että asumisen suunnittelun ja tukemisen lähtökohtana tulee olla ikääntyvän väestön mahdollisuus elää täysipainoista ja mielekästä elämää tavallisissa asunnoissa kaiken ikäisten keskellä heille sopivissa asuinympäristöissä. Kuitenkin tarvitaan myös ikääntyneille erityisten asumisratkaisujen tarjontaa hoivan tarpeen kasvaessa. Tämän ns. Ageing-in-Place -ajattelu korostaa ikääntyneiden mahdollisuutta asua asunnoissaan tutussa elinympäristössä huolimatta toimintakyvyn muutoksista sekä palvelujen tarpeista.

Ikääntyvää ihmistä, hänen asumisympäristöään ja hyvinvointiaan tulee tarkastella aiempaa kokonaisvaltaisemmin. Tällöin painopiste siirtyy elinympäristöjen kehittämiseen ja tarvelähtöisen asumisen ja hyvinvoinnin edistämiseen. Viime aikoina on alettu kehittää kansainvälisesti ja maassamme ns. palvelualueita ikääntyneiden tarpeisiin. Palvelualueilla asuinalueita tarkastellaan kokonaisuutena palvelujen ja asumisratkaisujen kannalta. Ikäystävällisillä asuinalueilla on tavallisia asuntoja, senioritaloja, ikääntyneiden ja kaiken ikäisten asumisyhteisöjä ja palveluasumista sekä asumiseen ja hoivaan liittyviä palveluja ja muita hyvinvointia ja terveyttä tukevia palveluja. Yksilölliset ja yhteisölliset asumisen vaihtoehdot ja yhteisöllisyyden vahvistaminen ovat yhä merkityksellisempiä.

Pohjoismaista, erityisesti Tanskasta ja Ruotsista sekä muista Länsi-Euroopan maista, esimerkiksi Hollannista ja Iso-Britanniasta, löytyy esimerkkejä yhteisöllisestä asumisesta, palvelukortteleista ja hoivan erityisratkaisuista, kuten muistikylistä. Näitä voidaan hyödyntää maassamme. Myös kotimaan esimerkkien arviointi erityisesti kokemusten ja vaikuttavuuden, varsinkin hyvinvointipalvelu-

jen käytön kannalta on tarpeen.

Tutkimuskysymyksiä:

Osio A) Ikääntyneiden hyvinvointi ja yhteisöllisyys asumisessa ja asuinalueilla

- Miten ikääntyneiden hyvinvointia ja yhteisöllisyyttä asumisessa ja asuinalueilla voidaan vahvistaa?
- Millaisia innovatiivisia ja toimivia kansainvälisiä toimintamalleja ja ratkaisuja on olemassa ja miten niitä voidaan hyödyntää maassamme?
- Millainen on Suomen tilanne suhteessa kansainvälisiin suuntauksiin, erityisesti Länsi-Euroopan maihin verrattuna?

Osio B) Ikääntyneiden asumismuodot (ml. hoivan yhdistävät ratkaisut)

- Millaisia ikääntyneiden asumismuotoja ja -ratkaisuja on kehitetty maassamme (esim. yhteisöasuminen, senioritalot, perhekylä)
- Millaisia kokemuksia näistä on saatu? Mikä on näiden ratkaisujen vaikuttavuus suhteessa hyvinvointiin ja palvelujen käyttöön?
- Millaisia kansainvälisiä ikääntyneiden asumismuotoja ja -ratkaisuja, myös hoivan yhdistäviä, on olemassa, erityisesti Länsi-Euroopan maissa? Millaisia kokemuksia niistä on saatu?
- Millaisia asumisratkaisuja maassamme tulee jatkossa kehittää ja tuottaa ja miten, jotta ne vastaavat parhaiten ikääntyneiden tarpeisiin? Mitä ne edellyttävät julkiselta sektorilta (valtio ja kunnat)? Entä muilta toimijoilta?

Mahdolliset linkit valtioneuvoston strategioihin ja muuhun selvitys- ja tutkimustoimintaan:

Hallitusohjelma/ Kärkihanke 3.4 Kehitetään ikäihmisten kotihoitoa ja vahvistetaan kaiken ikäisten omaishoitoa

Valtioneuvoston periaatepäätös Ikääntyneiden asumisen kehittämisohjelmasta vuosille 2013–2017, 18.4.2013

Vanhuspalvelulaki

Liittyy YM TEAS teemaan "rakennettu ympäristö alueiden käyttö ja asuminen".

Tietotuotannon pääasialliset muodot:

Ennakointitietoa ja taustoitusta; strategian toimeenpanoa tukevaa tietoa ml. tilannekuva-analyysit sekä toimintavaihtoehtojen vertailua.

3.4.2 Millaisia tukitoimia omaishoitajat tarvitsevat selviytyäkseen omaishoitajan tehtävässä?

Koko: 150 000 €

Aikajänne: 3/2016–11/2016

Tietotarpeen kuvaus ja perustelut:

Suomessa ja monissa muissa maissa sekä virallisen että ns. epävirallisen, muuna kuin ammatillisena työnä tapahtuvan hoivan tarve kasvaa lähivuosikymmeninä voimakkaasti erityisesti väestön ikääntymisen takia. Etenkin hyvin iäkkäiden osuus kasvaa voimakkaasti. Tilastokeskuksen väestöennusteen mukaan yli 85-vuotiaiden osuuden väestöstä ennustetaan nousevan 7 prosenttiin ja heidän määränsä ennustetaan kasvavan nykyisestä noin 110 000:sta yli nelinkertaiseksi.

Monet omaistaan hoitavat ovat iäkkäitä, eläkkeellä olevia henkilöitä. Myös työssäkäyvien aikuisten lasten ja muiden omaisten vastuu erityisesti ikääntyneiden omaisten hoidosta ja huolenpidosta lisääntyy. Omaisten rooli kasvaa myös siksi, että tavoitteena on lisätä kotihoitoa ja vähentää laitoshoidon ja muuta kodin ulkopuolista ympärivuorokautista hoitoa. Tutkimuksen mukaan työikäisistä noin kolmannes hoivaa ja auttaa läheisiään ja omaisiaan usein oman työssäkäyntinsä ohessa. Sitovaa omaishoitotyötä tehdään myös omaishoidon tukea. Läheisten hoivaa voivat olla myös oma puoliso, erityishoitoa tarvitseva lapsi tai muu omainen tai läheinen. Omaishoiva voi ennenai-kaistaa työelämästä poissiirtymistä ja lisätä syrjäytymisen ja köyhtymisen riskiä.

Selvityksen tavoitteena on löytää omaishoidon tukimalleja, jotka parantavat omaishoitajien ja hoidettavien elämänlaatua ja omaishoitajien jaksamista ja joiden kustannusvaikuttavuudesta on tutkimusnäyttöä.

Etenkin tapaturmissa ja äkillisissä vakavissa sairastumistapauksissa omaishoivan tarve voi pitkittyä siten, että syntyy työn ja hoivan yhteensovittamisen ongelmia. Ruotsissa maksetaan sairausvakuutuksesta päivärahaa (närståendepenning) henkilölle, joka jää hoitamaan omaistaan tai läheistään tämän sairastuttua vakavasti. Suomessa ei ole vastaavaa päivärahaa läheisen hoitamisen ajan toimeentuloturvaksi. Selvitys auttaa arvioimaan, tulisiko Suomeen luoda esimerkiksi vastaava hoivavapaajärjestelmä kuin Ruotsissa on käytössä.

Tutkimuskysymyksiä:

A) Kustannusvaikuttavat omaishoidon tukimallit

- Millaisia innovatiivisia ja kustannusvaikuttaviksi todettuja suomalaisia ja kansainvälisiä omaishoidon tuen toimintamalleja on olemassa ja miten niitä voidaan levittää ja juurruttaa Suomeen?
- Miten eri omaishoitajaryhmiä voidaan tukea hoitotehtävänsä kustannusvaikuttavasti?
- Mitä kustannusvaikuttavat tukimallit edellyttävät julkiselta sektorilta, järjestöiltä, yksityisiltä toimijoilta ja työmarkkinoilta?
- Miten omaishoitajan tukeminen vaikuttaa olemassa olevan tutkimustiedon mukaan hoidettavan ja omaishoitajan sosiaali- ja terveystalouden kokonaiskäyttöön ja kustannuksiin?

B) Hoivavapaajärjestelmä

- Selvitys Ruotsin hoivavapaajärjestelmästä ja muista mahdollisista vastaavista kansainvälisistä, erityisesti länsieurooppalaisista järjestelmistä, kokemukset järjestelmän toimivuudesta sekä järjestelmän kustannukset.
- Mitkä olisivat järjestelmän käyttöönoton edellytykset ja arvioidut kustannukset Suomessa?
- Miten järjestelmän käyttö vaikuttaisi sosiaali- ja terveyspalvelujen kustannuksiin?
- Miten hoivavapaajärjestelmä vaikuttaisi sukupuolten tasa-arvon toteutumiseen?
- Olisiko edunsaajalla oikeus eksportoida etuus ulkomaille?
- Mitkä olisivat järjestelmän käyttöönoton edellyttämät lainsäädännön muutokset?

Mahdolliset linkit valtioneuvoston strategioihin ja muuhun selvitys- ja tutkimustoimintaan:

Hallitusohjelma/ Kärkihanke 3.4 Kehitetään ikäihmisten kotihoitoa ja vahvistetaan kaiken ikäisten omaishoitoa

Valtioneuvoston periaatepäätös Ikäntyneiden asumisen kehittämisohjelmasta vuosille 2013–2017, 18.4.2013

Laki omaishoidon tuesta

Sosiaalihuoltolaki

Tietotuotannon pääasialliset muodot:

Ennakointitietoa ja taustoitusta, strategian toimeenpanoa tukevaa tietoa sekä toimintavaihtoehtojen vertailua.

3.5.1 Miten vammaisten yrittäjyyttä voidaan edistää?

Mitkä tekijät ovat estäviä ja mitkä edistäviä tekijöitä vammaisten yrittäjyydessä?

Koko: 150 000 €

Aikajänne: 3/2016–12/2016

Tietotarpeen kuvaus ja perustelut:

Vammaisten henkilöiden tasa-arvoinen mahdollisuus toimia yrittäjänä edellyttää työntekoa mahdollistavia uusia ratkaisuja, lainsäädännön muutoksia ja henkilökohtaista tukea. Esimerkiksi työolosuhteiden mukauttaminen helpottaa vammaisten ja pitkäaikaissairaiden henkilöiden työllistymistä ja työssä selviytymistä. Tiedetään, että vammaiset ovat Suomessa harvemmin töissä kuin muualla Euroopassa. Suomessa on noin 70 000 täysin työkykyistä vammaista henkilöä, joista vain 60 %:lla on työpaikka. Työttömyys on vammaisten joukossa selvästi muuta väestöä yleisempää. Vuonna 2002 kaikista 25–64 –vuotiaista suomalaisista työvoimaan kuului noin 80 %, vammaisista ja pitkäaikaissairaista 20 %. Esimerkiksi kuulovammaisten työttömyysaste oli vuosina 1995–2002 noin 30–40 %. Vammaisten yrittäjyyttä pitää tukea poistamalla esteitä ja kehittämällä yrittäjyyttä tukevia uusia ratkaisuja (Nevala ym. 2015, OECD 2008, Holm 2007, Holm ja Hoppo- nen 2007, Hietala ja Lavikainen 2010, Savtschenko 2006, Lintukangas 2006).

Työssä selvitetään vammaisten henkilöiden yrittäjyyttä estäviä ja mahdollistavia tekijöitä. Selvitykseen kohderyhmänä voisivat olla Kelan 16 vuotta täyttäneen vammaistukea saavat henkilöt, joilla on liikunta-, näkö- tai kuulovamma tai kommunikaatiohäiriö ja jotka toimivat tutkimusajankohtana yrittäjänä tai ovat päättäneet ryhtyä yrittäjäksi. Osana selvitystä valmistellaan uudenlainen vammaisten henkilöiden yrittäjyyttä tukeva toimintamalli.

Tutkimuskysymykset:

- Mitkä tekijät estävät ja mahdollistavat vammaisen henkilön yrittäjyyden?
- Miten uusi toimintamalli pantaisiin toimeen ja mitkä olisivat vastuu- ja rahoittajatahot?
- Miten digitaalisuuta voidaan hyödyntää vammaisen yrittäjyyden neuvonnassa, koulutuksessa ja yrittäjyyden tukemisessa?

Mahdolliset linkit valtioneuvoston strategioihin ja muuhun selvitys- ja tutkimustoimintaan:

Hallitusohjelma: Osatyökykyisille väyliä työhön – Parannetaan vammaisten yrittäjien toimintamahdollisuuksia.

Tietotuotannon pääasialliset muodot:

Ennakointitieto ja taustoitus (ml. olemassa olevan tiedon meta-analyysit) ja toimintavaihtoehtojen vertailu.

4.1.1 Millä energia- ja ilmastopolitiikan ja eri sektorien toimilla saavutamme EU:n 2030 energia- ja ilmastopakettin tavoitteet kohti hiiletöntä, puhdasta ja uusiutuvaa energiaa kustannustehokkaasti?

Koko: 1 000 000 €
Aikajänne: 2016

Tietotarpeen kuvaus ja perustelut:

Tässä esitetyt tutkimushankkeet tukevat sekä energia- ja ilmastostrategian että EU:n 2030 tavoitteiden saavuttamisen lisäksi ilmastolain mukaisen keskipitkän aikavälin ilmastopolitiikan valmistelua ja hallitusohjelman kärkihanketta hiilettömään, puhtaaseen ja uusiutuvaan energiaan kustannustehokkaasti. Selvityksillä vastataan muun muassa kysymyksiin:

- Kuinka paljon kasvihuonekaasupäästöjä kannattaa vähentää milläkin sektorilla?
- Mitä vaikutuksia päästövähennystoimilla on eri sektoreille ja niiden toimijoille, kansantalouteen, aluetalouteen, työllisyyteen ja elinympäristön laatuun?
- Mitkä kasvihuonekaasujen päästövähennystoimista ovat kustannusten ja vaikutusten kannalta tehokkaimpia?
- Mikä on hajautetun energian rooli osana uusiutuvan energian ratkaisuja?

Tavoitteisiin pääsemiseksi tarvitaan merkittäviä toimia yhteiskunnan eri sektoreilla, erityisesti energiantuotannossa ja energiankulutuksessa, liikenteessä, rakentamisessa ja asumisessa sekä maa- ja metsätaloudessa. Tutkimushankkeilla haetaan tietoa tukemaan päätöksiä, jotka on tehtävä nyt ja joilla on kauaskantoisia vaikutuksia.

Hankekokonaisuus pitää sisällään tutkimusteemaan liittyvien kysymysten tarkentamista hankkeen aikana.

Hankeeseen valittavan tutkimusryhmän, -laitoksen tai -konsortion tulee olla käytettävissä vuoden 2016 ajan vastaamaan tarvittaessa nopeallakin aikataululla hankkeen ohjausryhmän kanssa yhdessä sovittaviin täydentyviin tutkimuskysymyksiin, joilla tuetaan energia- ja ilmastostrategian ja EU:n 2030 tavoitteiden toteutumista sekä ilmastolain mukaisen keskipitkän aikavälin ilmastopolitiikan valmistelua.

Hakijan toivotaan antavan tutkimustarjouksessa selvityksen siitä mitä hankkeen keskeisiin teemoihin liittyviä menetelmiä tällä on käytettävissä. Erityistä huomiota kiinnitetään valittavan tahon kykyyn raportoida tutkimustuloksia nopeasti ja valtioneuvoston päätöksentekoa hyvin palvelevassa muodossa.

Tutkimushankkeita kansallisen energia- ja ilmastostrategian ja keskipitkän aikavälin ilmastosuunnitelman valmisteluun sekä EU:n vuotta 2030 koskevan ilmastotavoitteiden taakanjakopäätöksen valmistelun tueksi:

1) Vaikutusarviot energia- ja ilmastostrategian kokonaisuudesta ja vertailutietoa kasvihuonekaasupäästöjen vähentämisen kustannuksista ja vaikutuksista

Sekä energia- ja ilmastostrategian että ilmastolain mukaisen keskipitkän aikavälin ilmastopoliittisen suunnitelman valmistelussa lähtökohtia ovat jo eri sektoreilla valmistellut energia- ja ilmastostrategiat ja -ohjelmat. Eri sektoreiden toimia ja niiden päästövähennyspotentiaalia on arvioitu myös useissa kansainvälisissä ja EU:n energia- ja ilmastoraporteissa. Päästöjen vähentämiseen tarvittavista toimenpiteistä on jo tietoa, mutta meiltä puuttuu vertailutietoa eri sektoreiden toimien päästövähennysmahdollisuuksista, kustannustehokkuudesta sekä toimien vaikutuksista kansantalouteen, aluetalouteen, työllisyyteen ja elinympäristön laatuun sekä arviointia toimien toteutavuudesta. Joiltain osin tarvitaan myös sektorikohtaisia täydennyksiä tietopohjaan.

Tutkimuskysymyksiä ovat:

- Mitä arvioita on eri sektoreiden päästövähennyspotentiaalista vuonna 2020/2030? Millä sektoreilla päästövähennyspotentiaali on suurin?
- Miten arvioiden epävarmuudet tulisi huomioida strategisessa suunnittelussa ja miten ohjausjärjestelmää tulisi kehittää niin, että kokonaisuus huomioon ottaen saadaan realistinen potentiaali toteutettua?
- Mitkä ovat eri sektoreilla toteutettavien toimien suorat ja epäsuorat kustannukset valtiolle, kunnille ja /tai yksittäisille toimijoille (kuten kuluttajat, yritykset, viljelijät, jne.)? Millä sektoreilla saavutetaan merkittäviä päästövähennyksiä mahdollisimman pienin kustannuksin? Mitkä ovat sektoreiden väliset kytkennät?
- Mitä muita vaikutuksia toimenpiteillä on ihmisille, yhteiskunnalle, ympäristölle ja luonnolle? Löytyykö eri sektoreilta esimerkkejä toimenpiteistä, joiden muut vaikutukset (kasvihuonekaasupäästövaikutusten ohella) ovat niin positiiviset, että niitä kannattaa lähteä toteuttamaan jo näistä syistä myös osana energia- ja ilmastopoliittikkaa?
- Kilpailevatko eri sektoreiden toimenpiteet keskenään samoista raaka-aineista tms.? Esimerkiksi metsäbiomassan käyttö joko teollisuudessa, sähkön- ja lämmöntuotannossa tai liikenteessä (biopolttoaineet) ja mikä on ns. nieluvaikutus? Miten priorisoidaan keskenään ristiriitaiset toimet?
- Mitkä toimet voisivat luoda liiketoimintamahdollisuuksia ja kilpailuetua kansainvälisillä markkinoilla?
- Mitkä ovat energia- ja ilmastostrategian (kokonaisuuden) kansantaloudelliset (BKT, työllisyys, kasvu, vaihtotase) ja valtiontaloudelliset vaikutukset?
- SOVA-lain mukainen arvio; suunnitelmien ja ohjelmien ympäristövaikutusten arviointi.

2) EU:n vuotta 2030 koskevan taakanjakopäätöksen valmistelu

EU:n taakanjakopäätöstä valmistellaan komissiossa. Jotta komission ehdotukseen voitaisiin vastata parhaalla mahdollisella tavalla, tarvitaan tietoa eri sektoreiden ja koko Suomen päästövähennyspotentiaalista, toimenpiteiden yhteenlasketuista kustannuksista ja muista vaikutuksista. Päästövähennysten kustannustehokkuuden kannalta on erittäin tärkeää, että selvityksessä tarkastellaan myös ns. joustokeinoja. Komission ehdotusta uudesta taakanjakopäätöksestä odotetaan keväällä 2016. Suomen kannanmuodostuksen kannalta on tarpeen pikaisesti selvittää:

- Mitkä ovat uuden taakanjakopäätöksen mahdollisten joustokeinojen vaikutukset Suomen päästövähennyskustannuksiin ja hallinnolliseen taakkaan?
- Sekä nykyisten joustokeinojen (esimerkiksi päästöyksiköiden siirtojen ja projektimekanismien) että uusien joustokeinojen (kuten kertaluonteisen siirron päästökaupan puolelta ja huutokauppojen soveltuminen) uuteen taakanjakopäätökseen sekä niiden vaikutukset Suomelle.

3) Energiaunionin velvoitteiden mukaisesti, kansallista suunnitelmaa tukevat tutkimukset koskien uusiutuvaa energiaa, energiatehokkuutta, kasvihuonekaasupäästöjen vähentämistä ja energainfrastruktuuria

- Miten integroidaan eri energiajärjestelmät sillä tavalla kokonaisuudeksi, että saavutetaan tavoitteet kustannustehokkaasti?
- Energian loppukäytön merkittävä vähentäminen edellyttää erityisesti liikenteessä ja rakennusten lämmityksessä innovaatioiden käyttöönottoa ja panostuksia infrastruktuurin uusimiseen. Mitkä toimet ovat kustannustehokkaita näillä sektoreilla?
- Miten rakennusinfrastruktuurissa integroidaan sähkö- ja kaukolämpöjärjestelmät siten, että niihin voi liittää vähähiilisiä energialähteitä markkinaehtoisesti?
- Mitkä ovat uusiutuvan energiantuotannon tukien vaikutukset energiayhtiöiden toimintaan, investointeihin, sähkön hintaan ja markkinaintegraatioon muiden maiden kanssa?

4) Mikä on hajautetun energian rooli osana uusiutuvan energian ratkaisuja?

- Mikä on hajautetun paikallisen energiantuotannon alueellinen potentiaali ja aluetaloudelliset vaikutukset Suomessa?
- Mitkä ovat hajautetun energian tuotannon kustannustehokkaimmat ja parhaat teknologiat ja ratkaisut sekä polttoaineet?
- Minkälaisia ovat hajautetut rakennusten lämmitys- ja energiaratkaisut, hajautetun tuotannon hyödyt ja haitat sekä esteet, entä hajautettuun tuotantoon liittyvät eri hallinnonalojen ohjausmenetelmät?
- Mitkä ovat hajautetun energian kasvihuonekaasupäästövaikutukset, ilmanlaatuvaikutukset ja mahdolliset muut ympäristövaikutukset Suomessa?
- Mitkä ovat tehokkaimmat ja käyttökelpoisimmat keinot hajautetun energian tuotannon edistämiseksi ja sen osuuden kasvattamiseksi kulutuksesta? Miten siirrytään teknologioiden ja ratkaisuiden käynnistys- ja kokeiluvaiheesta markkinoille, ja mitä mahdollisia esteitä matkalla on?
- EU:n energiapolitiikan ja muiden politiikoiden vaikutukset hajautetun energiantuotannon kehittämiseen Suomessa?

Mahdolliset linkit valtioneuvoston strategioihin ja muuhun selvitys- ja tutkimustoimintaan:

Hallitusohjelman kärkihanke: Hiilettömään, puhtaaseen, uusiutuvaan energiaan kustannustehokkaasti, toimenpide: Vuoteen 2030 tähtäävä energia- ja ilmastostrategia ja siihen liittyvät toimet, jolla toimeenpannaan hallitusohjelman tavoitteet sekä EU:n asettamat velvoitteet; EU:n ilmasto- ja energiapolitiikan puitteet 2030; EU:n Energiaunionin rakentaminen

Tietotuotannon pääasialliset muodot:

Strategian toimeenpanoa tukeva tieto ml. tilannekuva-analyysit, toimintavaihtoehtojen vertailut, kustannusanalyysit.

4.1.2. Miten kansainvälisen ilmastopimuksen velvoitteisiin tulee varautua Suomessa?

Koko: 150 000 €
Aikajänne: 2016

Tietotarpeen kuvaus ja perustelut:

Tulevassa Pariisin ilmastokokouksessa neuvotellaan sopimusta, joka loisi kansainvälisen ilmastopolitiikan puitteet tuleville vuosille. Tavoitteena on sopimusjärjestelmä, johon mahdollisimman monet maat voivat liittyä.

Pariisin kokous ei tule tuottamaan kaikilta osin valmista sopimusjärjestelmää. Lähivuosina tarvitaan jatkotyötä sekä toimeenpanokysymyksissä että sopimuksen riittävyyteen liittyvissä teemoissa.

EU:n energia- ja ilmastopolitiikka on tiiviisti kytkeytynyt kansainväliseen ilmastopolitiikkaan. Suomen EU-kannanmuodostuksen tueksi on välttämätöntä, että oma analyysi kansainvälisen ilmastopolitiikan kehityksestä on kunnossa ja että analyysi on riittävän osallistavaa. Yleistason tilanneanalyysin ohella ovat esimerkiksi nieluihin liittyvät kysymykset sekä ilmasto- ja ympäristöpolitiikan pelisäännöt Suomelle tärkeitä. Ympäristöministeriön koordinoima ilmastoneuvottelutyöryhmä järjesti vuonna 2015 kuusi keskustelutilaisuutta, joissa pyrittiin lisäämään neuvottelijoiden ja sidosryhmien (mm. elinkeinoelämä, palkansaajat, rahoitussektori, kansalaisjärjestöt, tutkimuslaitokset) välistä kansainvälisiin ilmastoneuvotteluihin liittyvää vuorovaikutusta ja yhteistyötä. Keskustelutilaisuuksiin teetettiin myös selvityksiä valikoiduista aiheista. Tällä hankkeella jatketaan "informoitujen" keskustelutilaisuuksien järjestämistä vuonna 2016.

Pariisin ilmastokokous ratkaisee, millaista tausta-analyysia tarvitaan kansainvälisen toimintaympäristön ja velvoitteiden muuttuessa. Alustavasti kansainvälisen ilmastopolitiikan otsikon alla voidaan tunnistaa seuraavat aiheet:

- Kansainvälinen katsaus sopimuksen vastaanotosta ja kansallisista vaikutuksista eri puolilla
- Pariisin sopimusta täydentävät työohjelmat
- Korkean tason dialogit kunnianhimon parantamiseksi ennen vuotta 2020 ja niiden valmistelu

Kuvausta täydennetään Pariisin ilmastokokouksen jälkeen 17.12.2015 mennessä. Täydennetty kuvaus löytyy sivulta www.vn.fi/teas.

Mahdolliset linkit valtioneuvoston strategioihin ja muuhun selvitys- ja tutkimustoimintaan:

Linkitty: Kansainvälinen ilmastopolitiikka, EU:n energia- ja ilmastopolitiikka, kansainväliset ilmastokokoukset.

Liittyy myös YM TEAS "ilmastonmuutos" teemaan

Tietotuotannon pääasialliset muodot:

Ennakointitietoa ja taustoitusta (ml. olemassa olevan tiedon meta-analyysit) sekä toimintavaihtoehtojen vertailua.

4.3.1 Miten Suomi saavuttaa kierrätys- ja materiaalihyödyntämisen tavoitteet?

Koko: 150 000 €

Aikajänne: 3/2016 – 9/2016

Tietotarpeen kuvaus ja perustelut:

Euroopan unionin jätedirektiivissä on asetettu jäsenmaita sitova yhdyskuntajätteen 50 %:n kierrätystavoite vuodelle 2020. Suomen jäteasetuksessa sama kierrätystavoite on asetettu vuoden 2016 alkuun. Tämä jäteasetuksen kunnianhimoinen tavoite jää saavuttamatta. Hallitusohjelmassa on kirjaus, että yhdyskuntajätteen 50 %:n kierrätysaste tulisi saavuttaa tämän hallituskauden aikana. Tämäkin tavoite on Suomelle haastava maantieteellisen laajuuden ja hajallaan olevan asutuksen vuoksi.

Yhdyskuntajätteen kierrätysaste on viimeisissä virallisissa tilastoissa 33 %. Vaikka lainsäädännössä on asetettu tavoitteita yhdyskuntajätteen kierrätysasteen nostamiseksi, ne eivät ole tehonneet riittävästi. Jätteen energiahyödyntäminen on lisääntynyt merkittävästi, mutta kierrätysaste on pysynyt viimeiset kymmenen vuotta noin kolmanneksena koko yhdyskuntajättemäärästä. Biojätteen käsittelyn kapasiteetti on kokonaismäärältään noussut. Koska jättemäärä on samaan aikaan kasvanut, prosenttiosuus on kuitenkin pysynyt lähes samana jo pitkään. Tarvitaan uudenlaisia ja paremmin kohdennettuja ohjauskeinoja kierrätysasteen nostamiseksi.

Jätedirektiivissä ja jäteasetuksessa on asetettu 70 %:n materiaalina hyödyntämistavoite rakennusjätteelle vuodelle 2020. Rakentamisen materiaalihyödyntämistä on viime vuosina edistetty toimijoiden yhteistyönä, mutta tavoitetta ei ole saavutettu. Tarvitaan tarkemmin kohdistettuja ohjauskeinoja, jotta materiaalina hyödyntämistavoite saavutetaan.

Rakennusjätteen tilastointimenetelmät eivät myöskään ole sillä tasolla, että rakennusjätteen osalta voitaisiin tehdä jatkuvaa seuranta hyödyntämistavoitteesta. Rakennusjätteen tilastointimenetelmät ja -käytännöt sekä tietojärjestelmät tulisivat saada sellaisiksi, että rakennusjätteen jatkuva seuranta olisi mahdollista.

Tutkimuskysymyksiä:

- Millaisilla tehokkaammilla ja paremmin kohdistuvilla ohjauskeinoilla saataisiin yhdyskuntajätteen kierrätysaste nousemaan 50 %:iin seuraavan neljän vuoden aikana? Miten harvaan asutuilla alueilla kierrätysastetta voitaisiin nostaa kaupassa, palveluissa ja yksityisissä kotitalouksissa? Entä mitkä ovat parhaat keinot tiheimmin asuttujen alueiden keräyksen tehostamiseen?
- Miten rakennusjätteen materiaalihyödyntämisessä päästäisiin direktiivin edellyttämälle tasolle? Tarvitaanko uusia ohjauskeinoja?
- Millaisilla rakennusjätteen tilastointimenetelmillä ja -käytännöillä saataisiin rakennusjätteen tilastointi sille tasolle, että rakennusjätteen materiaalina hyödyntämistä voitaisiin laskea direktiivin edellyttämällä tavalla?
- Minkälaisia taloudellisia, ympäristö- ja muita merkittäviä vaikutuksia tehokkaimmilla ja parhaiten kohdentuvilla ohjauskeinoilla on?

Mahdolliset linkit valtioneuvoston strategioihin ja muuhun selvitys- ja tutkimustoimintaan:

Hallitusohjelma ja toimintasuunnitelma, Suomen jätelaki- ja asetus sekä valtakunnallinen jätesuunnitelma. Liittyy v. 2015 VN TEAS hankkeeseen: Kilpailukykyä ja vihreää kasvua kiertotaloudesta (KIVIKI) sekä YM TEAS teemaan "kulutus, tuotanto ja luonnonvarat".

Tietotuotannon pääasialliset muodot:

Hallituksen toimintasuunnitelman toimeenpanoa tukevaa tietoa ml. tilannekuva-analyysit

4.3.2 Mitkä ovat toimivimmat mallityökalut ravinteiden kierrätyksen ja vesistövaikutusten hallintaan?

Miten ne ottavat huomioon tulevaisuudessa muuttuvat luonnon ja taloudelliset olosuhteet?

Koko: 250 000 €

Aikajänne: 2016-2017

Tietotarpeen kuvaus ja perustelut:

Hallitusohjelman Kiertotalouden läpimurto, vesistöt kuntoon -kärkihankkeilla tavoitellaan mm. ravinnekiertojen parempaa hallintaa, ravinteiden kierrätyksen tehostamista ja fosforin ja typen vesistöhuuhtoutumien vähentämistä. Nykyisin esimerkiksi maanviljelylle arvokkaita ravinteita joutuu ravinnekiirroista hukkaan ja päättyy rehevöittämään vesistöjä. Suomen rannikkoalueista rehevöityneitä on noin kolme neljännestä ja myös monet sisävedet kärsivät liiasta ravinnekuormasta ja rehevöitymisestä. Itämeri on muutamia pieniä alueita lukuun ottamatta edelleen rehevöitynyt.

Ravinteiden hallinnan tulee olla tehokasta ja perustua tietoihin päätöksiin, jotta vesien ja meren hyvä tila voidaan saavuttaa samalla kun varmistetaan fosfori- ja typpiravinnevarat ruoantuotannon perustana. Päätöksenteon tueksi tarvitaan tietoa ja työkaluja, joilla arvioidaan ravinteiden vaikutuksia vesi- ja meriympäristöissä esimerkiksi erilaisissa ilmastoskenaarioissa. Lisäksi tarvitaan tietoa vesien ja Itämeren tilan parantamisen kustannustehokkaista toimenpiteistä ja keinoista. Arviointeihin tulisi voida liittää taloudelliset hyöty- ja kustannustarkastelut sosiaalisten ja ympäristövaikutusten arvioinnin lisäksi. Työkalujen kehittämisessä hyödynnetään ja parannetaan olemassa olevia tietoa-aineistoja, tietojärjestelmiä sekä etenkin malleja ja laskentamenetelmiä. Kehittämällä ja ottamalla käyttöön ravinteiden kierron hallinnan, ilmastomuutoksen vaikutusten sekä vesien- ja merensuojelun tarpeet käsittävän tietojärjestelmien ja mallien kokonaisuuden Suomi voi olla edelläkävijä sekä ravinteiden käytön tehokkaassa hallitsemisessa että ilmastomuutoksen vesistövaikutusten hallitsemisessa.

Kehitettävien työkalujen (mm. tietojärjestelmät, laskentatyökalut, skenaariot, mallit) avulla voidaan parantaa valtakunnallista ja alueellista ravinteiden kierron hallitsemista. Lisäksi voidaan arvioida niiden sekä ilmastomuutoksen sopeutumis- ja torjuntatoimenpiteiden vesistövaikutuksia. Työkalujen avulla on myös mahdollista suunnitella tarvittavia toimenpiteitä, jotka tukevat ravinnepitoisten materiaalien kierrätystä, parantavat vesien tilaa ja luovat paremmat edellytykset arvioida toimenpiteiden kustannustehokkuutta. Työkalujen avulla voidaan myös arvioida ohjauskeinojen kehittämistarvetta. Tehostuneella ravinteiden hallinnalla vähennetään vesistöjen kuormitusta ja rehevöitymisvaikutuksia, luodaan kannustimia ravinteiden kierrätykselle sekä säästetään kustannuksia. Tietoa voidaan hyödyntää MMM:n, YM:n ja TEM:n tuki-instrumenttien kohdentamisessa.

Tarvitaan vastauksia mm. kysymyksiin:

- Minkälaisilla maatalouden kustannustehokkailla toimenpiteillä ja niiden yhdistelmillä saavutetaan suurimmat hyödyt ja kuinka nämä toimenpiteet tulisi kohdentaa vesien- ja merenhoidon ympäristötavoitteiden saavuttamiseksi?

- Miten maatalous/peltoviljely voidaan tulevaisuudessa järjestää vesistöjen hyvän tilan kuormitusrajojen puitteissa ja miten ravinteiden tehokkaammalla kierrätyksellä ja huuhtoutumisen estämisellä voidaan päästä suurempaan tuotannon volyyymiin tai parempaan kannattavuuteen vesistöjen ja meren hyvän tilan puitteissa?
- Miten vesien- ja merenhoitotoimenpiteillä saavutettavia hyötyjä voidaan arvioida paremmin kehittämällä tätä varten eri alueille soveltuvia arviointityökaluja?
- Miten kustannustehokkaita ravinteita kierrättävät ja säästävät toimenpiteet olisivat tulevaisuuden hintaskenaarioissa?
- Millä ohjaukeinoilla (lainsäädäntö, taloudelliset ohjaukeinot, tiedolliset ohjaukeinot) vaikutetaan tehokkaimmin ravinteiden kierrätyksen esteisiin ja lisätään kierrätysravinteiden kilpailukykyä?
- Voidaanko malleja edelleen kehittämällä antaa tiedollista perustaa sen arvioimiseksi, miten maatalouden tukipolitiikkaa tulisi muuttaa niin, että korvaus tulisikin tehtyjen toimenpiteiden ekosysteemivaikutuksista?
- Miten maataloudesta jo kerättävät tiedot on jo integroitu ja integroidaan jatkossa mallin lähtöaineistoksi ja onko tarpeita lisäinformaatiolle esim. kasvinsuojeluaineiden käyttö ja lannoitteiden käyttö lohkoerittäin?

Mahdolliset linkit valtioneuvoston strategioihin ja muuhun selvitys- ja tutkimustoimintaan:

Hallitusohjelman Kiertotalouden läpimurto, vesistöt kuntoon kärkihankkeen toimenpide 2.

Vesienhoitosuunnitelmat ja merenhoidon toimenpideohjelma (VN hyväksyttäväksi 12/2015)

Liittyy YM TEAS teemaan "Itämeri, vesistöt ja vesivarat".

Tietotuotannon pääasialliset muodot:

Tietopohjaa kärkihankkeen vaikuttavuuden arviointiin; vesien- ja merenhoidon toimeenpanoa tukevaa tietoa; toimintavaihtoehtojen vertailua; politiikkatoimien arviointia sekä kustannustehokkuuden arviointia.

4.3.3 Mitkä pilaantuneiden maa-alueiden riskinhallintakeinot ovat kustannustehokkaita ja edistävät kestävästä kiertotaloutta?

Koko: 100 000 €

Aikajänne: 3/2016 – 12/2016

Tietotarpeen kuvaus ja perustelut:

Valtakunnallinen pilaantuneiden maa-alueiden riskienhallintastrategia valmistuu loppuvuonna 2015. Strategian yhtenä keskeisenä tavoitteena on, että pilaantuneiden maa-alueiden riskinhallinnassa käytetään menetelmiä, jotka ovat kustannustehokkaita, säästävät luonnonvaroja, minimoivat haitalliset ympäristövaikutukset ja edistävät kiertotaloutta. Tavoitteen toteutumisen myötä menetelmien tutkimus- ja kehittämistoiminta on aktiivista ja tulevaisuutta ennakoivaa sekä vauhdittaa cleantech -liiketoimintaa alalla ja menetelmien kaupallinen tarjonta ja osaaminen ovat riittäviä koko maassa. Tämä edellyttää sitä, että kunnostushankkeissa valitaan parhaiten tarkoitukseen soveltuvat ja kestävänn kunnostuksen tavoitteita tukevat menetelmät, maa-aineksia hyödynnetään tehokkaasti joko kaivukohteessa tai sen lähialueilla ja kaivettujen maa-ainesten käsittelyssä käytetään parasta käyttökelpoista tekniikkaa.

Juha Sipilän hallitusohjelman kärkihankkeiden toimenpiteisiin kuuluva kolmivuotinen pilaantuneiden alueiden kunnostus- ja kokeiluohjelma (2016–2018) edistää osaltaan kestävien kunnostusmenetelmien osaamista ja laajamittaista käyttöönottoa. Olemassa olevat hallinnolliset ja taloudelliset ohjauskeinot eivät kuitenkaan vielä riittävästi tue kestävien ja kiertotaloutta edistävien riskinhallintakeinojen käyttöä.

Tutkimushankkeessa tehdään selvitys ohjauskeinoista, joiden avulla saadaan vastaukset seuraaviin tutkimuskysymyksiin.

Tutkimuskysymykset:

- Miten varmistetaan että yksittäisessä hankkeessa valitaan parhaiten tarkoitukseen soveltuvat ja kestävänn kunnostuksen tavoitteita tukevat riskinhallintamenetelmät?
- Miten varmistetaan, että pilaantuneita ja puhdistettuja maa-aineksia hyödynnetään tehokkaasti joko kaivukohteessa tai sen lähialueilla?
- Miten varmistetaan, että kaivettujen maa-ainesten käsittelyssä käytetään parasta käyttökelpoista tekniikkaa, jolla on varmistettu käsittelyn koko elinkaaren aikainen kestävyys?
- Miten ohjauskeinoja tulee kehittää, että ne edistävät kestävien ja yhdenmukaisten kunnostus- ja käsittelyratkaisujen käyttöönottoa?

Lisäksi hankkeeseen kuuluu selvitys suomalaisen pilaantuneiden alueiden riskienhallintaosaamisen viennin edistämisen suuntaamisesta ja vauhdittamisesta.

Hakija/hakijakonsortio voi tehdä tarjouksen koko kokonaisuudesta tai osatarjouksen joko ohjauskeinoja tai viennin edistämistä koskevasta osasta.

Mahdolliset linkit valtioneuvoston strategioihin ja muuhun selvitys- ja tutkimustoimintaan:

Hanke liittyy hallitusohjelman biotalouden ja puhtaiden ratkaisujen kokonaisuuteen ja erityisesti pilaantuneiden maa-alueiden kunnostuksen ja maa-ainekierrätyksen kokeiluohjelman (kärkihanke) toimeenpanoon. Liittyy YM TEAS teemaan "kulutus, tuotanto ja luonnonvarat".

Tietotuotannon pääasialliset muodot:

Hallituksen toimintasuunnitelman toimeenpanoa tukevaa tietoa, toimintavaihtoehtojen vertailua & politiikkatoimenpiteiden arviointia (ex ante)

4.4.1 Mitkä ovat suomalaisen elintarvikeketjun kustannuskilpailukykyyn ja tuottavuuteen vaikuttavat tärkeimmät tekijät sekä kansainvälinen kilpailuasema?

Koko: 200 000 €
Aikajänne: 2016

Tietotarpeen kuvaus ja perustelut:

Tieto elintarvikealan kilpailukykyistä on monessa yhteydessä ja eri organisaatioissa nähty tarpeelliseksi. Ministeriöissä (TEM, MMM, YM ja UM) elintarvikealan kilpailukykytietoa voidaan hyödyntää monien poliittisten valintojen pohjana. Ajantasaisen kilpailukykytiedon avulla myös hallituksen sääntelyn tarkastelutoimet on mahdollista kohdistaa kustannustehokkaasti elintarvikeketjun kilpailukykyyn kannalta oleellisiin asioihin ja hyödyntää muun muassa Food From Finland -elintarvikealan vientiohjelman kehittämisessä ja toimenpiteiden kohdentamisessa. Elintarvikeketjun edunvalvontajärjestöt (MTK, ETL ja PTY) pitävät kansainvälisen vertailun sisältävää kilpailukykytutkimusta tärkeänä. Kilpailukykytietoa on mahdollista hyödyntää myös yritystasolla osana liiketoimintaa.

Kansalliseen ruokastrategiaan pohjautuva valtioneuvoston selonteko ruokapolitiikasta annettiin vuonna 2010. Uusi ruokapoliittinen selonteko annetaan eduskunnalle syksyllä 2015, jossa huomioidaan suomalaisen elintarvikeketjun toimintaympäristössä tapahtuneet mm. digitalisaation, biotalouden sekä kansainvälisen taloudellisen ja poliittisen ympäristön muutokset. Uusin tieto elintarvikealan kansainvälisestä kilpailukykyistä on ruokapoliittisen selonteon kannalta keskeistä.

Varsinaista laajamittaista kilpailukykytutkimusta ei suomalaisesta elintarvikeketjusta ole tehty. Monissa mm. MTT:n, PTT:n ja ETLA:n tekemissä tutkimuksissa on osittain sivuttu elintarvikealan tai sen osan kilpailua ja kilpailukykyä. EU:n elintarviketeollisuuden kilpailukykytutkimus on julkaistu vuonna 2007 EU komission tilauksesta. EU:n kilpailukykytutkimus on parhaillaan päivitettävänä DG GROW:n aloitteesta.

Kilpailukyky on vahvasti myös uudessa hallitusohjelmassa ja sen toimeenpanoluonnoksessa, jossa strategisen tavoitteen "Biotalous ja puhtaat ratkaisut" yhtenä kärkihankkeena on "Suomalainen ruoantuotanto kannattavaksi, kauppatase ja sininen biotalous nousuun". Elintarvikkeiden kauppatasetta pyritään saamaan lähemmäksi tasapainoa sekä lisäämällä elintarvikkeiden vientiä että parantamalla kotimaisen ruoantuotannon kilpailukykyä. Toimenpiteellä edistetään myös hallitusohjelman työllisyyttä ja kilpailukykyä koskevaa tavoitetta.

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää suomalaisen elintarvikeketjun kustannuskilpailukykyyn ja tuottavuuteen vaikuttavat tärkeimmät tekijät (kuvassa mainitut tai tekijän mielestä relevantit osatekijät) sekä kansainvälinen kilpailuasema. Tutkimuksen kohteena on koko elintarvikeketju alku- tuotannosta päivittäistavarakauppaan. Tutkimuksen kansainvälinen vertailu kohdistetaan Suomen tärkeimpiin kilpailijamaihin Ruotsiin, Saksaan ja Tanskaan. Elintarviketeollisuuden alatoimialat voidaan tuoda tutkimuksessa konkreettisten esimerkkien avulla esille.

Tutkimuksen väliraportti trendeistä sekä kilpailukyvyyn osatekijöistä tulee olla valmiina 20.9.2015. Loppuraportti tulee olla toimitettuna 31.12.2016 mennessä.

Ohjausryhmä järjestää tutkimuksen Kick-off tilaisuuden 3.3.2016 klo 9-12 ja julkaisutilaisuuden helmikuussa 2017.

Mahdolliset linkit valtioneuvoston strategioihin ja muuhun selvitys- ja tutkimustoimintaan:

Biotalous ja puhtaat ratkaisut -kärkihanke: Suomalaisen ruoantuotanto kannattavaksi, kauppatase ja biotalous nousuun.

Työllisyys ja kilpailukyky -kärkihanke: Kilpailukyvyyn vahvistaminen elinkeinoelämän ja yrittäjyyden edellytyksiä parantamalla

Tietotuotannon pääasialliset muodot: strategian toimeenpanoa tukeva tieto, muotona tutkimusraportti ja analyysit sekä kehittämissuositukset.

4.4.2 Miten lainsäädännön kehittämällä saadaan ruokahävikkiä vähennettyä?

Koko: 100 000 €

Aikajänne: 2016-2017

Tietotarpeen kuvaus ja perustelut:

Lainsäädännön tarkastelu ruokahävikin vähentämiseksi on olennainen osa ruokaketjun kilpailukyvyn parantamista ja resurssitehokkaampaa, kestäväää ruokajärjestelmää. Ruokahävikki eli syötäväksi kasvatetun ruoan poisheittäminen heikentää ruokaketjun kannattavuutta, kuormittaa ympäristöä kohtuuttomasti ja on sosiaalisesti kestämatöntä. Ruokahävikkiä voidaan vähentää mm. tehostamalla elintarviketuotannon sivuvirtojen hyödyntämistä (rehukäyttö ja uudet innovaatiot esim. biopolttoaineet). Ruoaksi tuotetut elintarvikkeet, jotka päätyvät roskiin (10–15 % kaikesta ruoastamme) ovat poissa ruoka- ja ravitsemusturvaressseita. Jotta ruokahävikkiä voidaan pienentää, olisi keskeistä tarkastella siihen liittyvää lainsäädäntöä seuraavista näkökulmista:

1. Ruokaketjun kannattavuuden parantaminen: tuotantokustannuksia voidaan vähentää ja prosesseja sekä ympäristöosaamista kehittää, kun ruoaksi tuotettu osa syödään ja sivuvirrat hyödynnetään jätehierarkian mukaisesti. Sivuvirtojen hyödyntämisessä on mahdollisuus uusien liiketoimintamallien syntyyn.
2. Kierrätystä edistävät sääntelyt ja ratkaisut: valtakunnallisen jätesuunnitelman valmistelun tulee kattaa myös ruokahävikki. Suunnitelmassa määritetään kansalliset jätehuollon, jätteen synnyn ehkäisyn ja kierrätyksen tavoitteet ja toimenpiteet vuosille 2017–2022.
3. Lainsäädäntötarkastelu on osa byrokratian purkutalkoita.

Ruokahävikin syntyyn mahdollisesti vaikuttavia sopimuksia ja lainsäädäntöä löytyy koko ruokaketjun eri vaiheissa: 1) Alkutuotanto: sopimukset tuottajan ja teollisuuden/kaupan välillä, joissa määritellään mm. tuotteen laatuominaisuuksia. Laatuvaatimukset voivat johtaa esim. vihannesten yli- tuotantoon, jossa vain tietty osa siirtyy teollisuudelle/kauppaan ja ylimäärä jää kokonaan korjaamatta. 2) Elintarviketeollisuus: parasta ennen ja viimeinen käyttöpäivä -merkinnät menevät kuluttajalla sekaisin. Parasta ennen -päiväyksen vaihtaminen valmistuspäiväksi saattaa selventää eroa ja olla kuluttajalle helpompi ymmärtää. 3) Kauppa: elintarvikelahjoituksia eläintiloille tekevien kauppojen ja muiden toimijoiden pitää rekisteröityä rehutoimijaksi. Rekisteröitymisvaatimus vähentää mm. leipälahjoitusten tekemistä. 4) Kotitalouksien, kaupan ja ravintolapalveluiden jätteen keräys ja käsittely ruokahävikin syntymistä ennaltaehkäiseväksi, edistää cleantech -ratkaisujen kehittämistä (myös vientiin) ja uusien liiketoiminta-mahdollisuuksien syntyä.

Marraskuussa 2015 Euroopan tilintarkastustuomioistuimien tekee Suomeen tarkastuskäynnin. Tarkastuksen kohteena on EU-rahastojen toimenpiteiden resurssitehokas toimintatapa elintarvike-ketjun ruokahävikin vähentämisessä. Tarkastuksesta valmistuva maakohtainen raportti suositukseen on käytössä alkuvuodesta 2016. Raportti ja tarkastuskäynnin yhteydessä koottu viranomaisverkosto sekä sidosryhmät (MMM, YM, TEM, VM, Mavi, Evira, Luke) toimivat perustana lainsäädäntötarkastelulle. Tarkoituksenmukainen toteutustapa lainsäädäntötarkasteluun kansallisen tavoitteen asettamiseksi ruokahävikin vähentämiseksi tehdään tilintarkastus-tuomioistuimen raportin pohjalta.

Mahdolliset linkit valtioneuvoston strategioihin ja muuhun selvitys- ja tutkimustoimintaan:

Valtioneuvoston selonteot ruokapolitiikasta (2011) ja elintarviketurvallisuudesta (2013) sekä Suomen biotalousstrategia (2014) ja maatalouden ilmasto-ohjelma (2014).

Tukee hallituksen kärkihankkeita "Suomalainen ruoantuotanto kannattavaksi, kauppatase ja sininen biotalous nousuun" ja "Kiertotalouden läpimurto, vesistöt kuntoon" sekä yleistä byrokratian vähentämistä.

Ruokahävikin puolittaminen vuoteen 2025 mennessä on Euroopan parlamentin asettama tavoite.

Tietotuotannon pääasialliset muodot:

Strategiaa tukeva tieto ruokahävikin vähentämisen lainsäädännön esteistä, kehittämis ehdotukset lainsäädännön muuttamiseksi ja byrokratian vähentämiseksi.

4.4.3 Miten digitalisaatiolla edistetään ruokaketjun kehittämistä?

Koko: 100 000 €

Aikajänne: 2016-2017

Tietotarpeen kuvaus ja perustelut:

Digitalisaatio on Sipilän hallituksen strategian läpileikkaava teema. Digitalisaation avulla toivotaan saavutettavaksi tuottavuusloikka niin julkisella kuin yksityiselläkin sektorilla ja tätä toimintaa pitäisi tukea mm. vuorovaikutukseen ja kokeilujen hyödyntämiseen perustuvalla johtamiskulttuurilla. Digitaalisille palveluille, teollisen internetin sovelluksille ja uusille liiketoimintamalleille halutaan luoda suotuisa toimintaympäristö ja kansalaisten osallisuutta halutaan tukea. Kärkihankkeilla halutaan edesauttaa innovaatio- ja palvelualustojen syntyä eri sektoreilla. Myös innovatiivisten julkisten hankintojen osuutta kaikista julkisista hankinnoista on tavoitteena nostaa, samoin halutaan kohdentaa t&k&i-rahoitusta edistämään palveluiden kasvua sekä perinteisillä toimialoilla että uusissa kasvuyrityksissä.

Hallitusohjelma korostaa kilpailukykyä sekä hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä sekä terveellisten ravintotottumusten edistämistä. Hallituksen strategisen tavoitteen "Biotalous ja puhtaat ratkaisut" yhtenä kärkihankkeena on "Suomalainen ruoantuotanto kannattavaksi, kauppatase ja sininen biotalous nousuun". Ruokasektorilla halutaan lisätä kotimaisen ruoan verkkomarkkinointia, parantaa alkuperämerkintöjä ja tietoa ruokien koostumuksesta sekä lisätä läpinäkyvyyttä ja suomalaisen ruoan käyttöä julkisissa hankinnoissa. Kuitenkin ruoka- ja ravitsemussektorilla digitalisaation mahdollisuuksia on toistaiseksi hyödynnetty varsin niukasti. Uudet innovaatiot voisivat luoda uutta liiketoimintaa niin kotimaassa kuin vientimarkkinoillakin, parantaa alueiden tasa-arvoa ja tuottaa tietoa uudella tavalla sekä kuluttajille että kuluttajista.

Tavoitteena on tuoda yhteen laaja-alaisesti eri alojen tutkijoita ja toimijoita ja selvittää niitä mahdollisuuksia, joita löytyy, kun ruokasektorin asiantuntijat, ravitsemuksen ja siihen liittyvät terveyden ammattilaiset sekä digitalisaation ja koodaamisen osaajat löytävät toisensa. Hanke ei ole varsinainen tutkimus- tai kehittämishanke, vaan esiselvitys siitä, mitä on jo olemassa (millaisia tietojärjestelmiä, millaisia sovelluksia) ja mitä uutta tarvitaan, jotta voidaan kehittää alueelle uusia ideoita ja päästä toteuttamaan kokeilukulttuuria (esim. kokeilukunta), millaisia esteitä niiden käytölle on - ja voidaanko esteitä purkaa. Iso tämänhetkinen trendi on "MyData", voiko tähän pohjautuen kehittää personoituja ratkaisuja ruokasektorillekin?

Esiselvityksessä aihetta lähestytään "ruokakärki" edellä:

- Löytyykö esim. erilaisten seurantajärjestelmien kehittämisestä uusia innovaatioita (joukko-ruokailussa äylinjastot, tietoa aterioista ja niiden ravintosisällöstä sekä muusta koostumuksesta, hävikistä, jäljitettävyydestä jne.)?
- Mitä mahdollisuuksia on helpottaa kuluttajan valintoja ja parantaa kuluttajan mahdollisuuksia seurata omia valintojaan ja niiden vaikutuksia?
- Mitä mahdollisuuksia ruokakasvatuksen ja digitalisaation yhdistyessä tulisi opetus- ja ruokapalveluhenkilöstölle?
- Miten lapset ja nuoret eri oppilaitoksissa voisivat osallistua tämän aihealueen keskusteluun tai toimintaan?

- Onko mahdollisuuksia kehittää järjestelmiä, joilla saisi luotettavaa tietoa kuluttajien valinnoista? Kuluttajakyseissä kuluttaja yleensä antaa tietoja siitä, miten hän toivoo tai olettaa asioiden olevan, mutta todellisuus näyttäytyy kuitenkin erilaisena.

Mahdolliset linkit valtioneuvoston strategioihin ja muuhun selvitys- ja tutkimustoimintaan:

Valtioneuvoston selonteot ruokapolitiikasta (2011) ja elintarviketurvallisuudesta (2013) ja tuottavasta ja uudistuvasta Suomesta (2010) sekä Suomen biotalousstrategia (2014).

Tietotuotannon pääasialliset muodot:

Strategian toimeenpanoa tukeva tieto, digitalisaation läpileikkaava teema ja antaa tietoa eri alojen jo käytössä olevista digisovellusten käyttömahdollisuuksista ruokasektorilla.

4.4.4 Miten ympäristölupakäytäntöjä voisi uudistaa vesiviljelytoiminnan kestävä kasvun vauhdittamiseksi?

Koko: 200 000 €

Aikajänne: 2016–2017

Tietotarpeen kuvaus ja perustelut:

Sipilän hallituksen toimintasuunnitelmassa biotalouden ja puhtaiden ratkaisujen painopistealueen kärkihanke 4 kohdistuu suomalaisen ruoantuotannon kannattavuuden parantamiseen sekä kauppataseen ja sinisen biotalouden nousun tukemiseen. Sinisen biotalouden toimenpiteen tavoitteena on edistää veteen liittyvien elinkeinojen kestävä kasvua. Yksi tärkeä alue on kestävä vesiviljelyn edistäminen. Tähän liittyen toimintasuunnitelmassa on nostettu konkreettisenä toimenpiteenä hallinnollisten ohjauskeinojen kehittäminen, painopisteenä kestävä vesiviljelytoiminnan kasvun mahdollistaminen.

Valtioneuvosto hyväksyi 4.12.2014 kansallisen vesiviljelystrategian, joka tähtää vesiviljelyn kestäväan kasvuun. Strategia määrittelee keskeiset toimenpiteet kasvun mahdollistamiseksi sekä ympäristövaikutusten hallinnalle. Yksi keskeinen toimenpide on valmistella viranomaisten ja sidosryhmien yhteistyönä malli, joka kannustaisi viljelylaitoksia vapaaehtoisten ravinnepäästöjen kompensointia koskevien ja samalla kilpailukykyä lisäävien toimien ja erityisesti Itämerirehun käyttöönottoon. Strategian lähtökohtana on, että vesiviljelyn kasvun tulee tapahtua sopusoinnussa veden laatua koskevien veloitteiden ja muiden ympäristötavoitteiden kanssa.

Suomen merialueella on merkittäviä mahdollisuuksia lisätä kotimaista vesiviljelytuotantoa ja yrityksillä on halu kasvattaa tuotantoaan. Suurin este vesiviljelyn kehittämiseksi on ollut kalankasvatustajien pelko hakea uusia lupia (kallis ja epävarma prosessi). Nyt laitosten ravinnekuormituksen vaikutuksia voidaan entistä tarkemmin arvioida ja seurata. Käytettävissä on myös uusia ympäristöohjauskeinoja kuten vesiviljelyn sijainninhjaus sekä lisäksi on tehty ehdotuksia uusiksi ravinnepäästöjen kompensointikeinoiksi

Ravinnekuormituksen kompensointimahdollisuuksien käytön edellytyksiin liittyy kuitenkin vielä epävarmuuksia ja riskejä. Sen vuoksi niiden käyttöönottoa tulee selvittää tarkemmin. Nämä asiat nousivat keskeisesti esille myös vuonna 2013 ympäristöministeriön vahvistamassa ”Kalankasvatuksen ympäristönsuojelu-ohjeessa”.

Uusien ympäristöohjauskeinojen soveltamiseksi vesiviljelytoiminnan luvituksessa on tarpeen saada uutta tietoa sekä erityisesti käytännön kokeiluja yhteistyössä eri viranomaisten ja kasvua hakevien yritysten kanssa. Ympäristöohjauskeinojen soveltamismahdollisuudet vaihtelevat eri puolella rannikkoa, minkä vuoksi pilotointeja tulisi toteuttaa useammalla rannikkoalueella.

Konkreettiset tutkimuskysymykset ovat seuraavat:

1. Arvioida merialueelle sijoittuvan uuden vesiviljelytuotannon kasvupotentiaali, joka ei vaaranna vesiympäristön hyvää tilaa
2. Selvittää ja tuoda esille ratkaisuehdotuksia siitä miten sijainninhjausta voitaisiin edistää ympäristölupien käsittelyssä ja maakuntakaavoituksessa.

3. Laatia kokonaisselvitys ravinteiden kierrätyksen edellytyksistä vesiviljelyssä ja erityisesti Itämerirehun käytöstä ja sen vaikutuksista.
4. Tunnistaa keskeiset ongelmatkohdat, jotka liittyvät uuden vesiviljelytuotannon lupamenettelyihin sekä kompensatiomenetelmien huomioon ottamiseen lupaprosesseissa
5. Tunnistaa uusien ympäristöohjauskeinojen (sijainninhjaus ja kompensatiomenetelmä) ympäristövaikutukset ja niihin liittyvät riskit
6. Esittää käytännön ratkaisuehdotuksia lupamenettelyiden kehittämiseksi, päästöperusteisen luvan laskentamallin toteuttamiseksi, riskien hallitsemiseksi ja elinkeinoharjoittajien kouluttamiseksi.

Mahdolliset linkit valtioneuvoston strategioihin ja muuhun selvitys- ja tutkimustoimintaan:

Hallitusohjelman toimintasuunnitelman sinisen biotalouden kärkihanke, kansallinen vesiviljelystrategia 2022, vesiviljelyn kansallinen sijainninhjaussuunnitelma, strategisen tutkimuksen merialueiden käytön suunnittelua koskeva SmartSea -hanke, kalankasvatuksen ympäristönsuojeluohje, vesienhoitosuunnitelmat ja merenhoitosuunnitelma

Tietotuotannon pääasialliset muodot:

Kansallisen vesiviljelystrategian toteutuksen tuki ja hallitusohjelman toimeenpano tuottamalla sitä tukevaa tietoa sekä hyötyanalyysijä.

4.4.5 Miten kotimaisen kalan sisältämien ympäristöperäisten haitta-aineiden pitoisuudet ovat muuttuneet ja miltä kehitys näyttää tulevaisuudessa – voidaanko suomalaisen kalan kilpailukykyä ruokana ja rehuna parantaa puhtauteen perustuen?

Koko: 200 000 €

Aikajänne: 2016-2018

Tietotarpeen kuvaus ja perustelut:

Suomella on pysyvä poikkeuslupa sallia omilla markkinoillaan tiettyjä lainsäädännön enimmäismäärät ylittäviä kalalajeja. Suomen on seurattava dioksiini- ja PCB-pitoisuuksia ja osoitettava EU:lle uusin ja säännöllisin tutkimuksin poikkeustarpeen jatkuminen. Komissio on myös antanut suosituksen kaikille Itämeren rantavaltioille Itämeren alueen kalojen dioksiini- ja PCB-tasojen seuraamisesta syksyllä 2015. Euroopan komissio on antanut myös suosituksia tiettyjen muiden haitta-aineiden pitoisuuksien seuraamisesta, jotta niiden merkitystä elintarvikkeiden turvallisuuteen voitaisiin arvioida luotettavasti. Esimerkiksi PBDE-yhdisteiden osalta seurantasuositus annettiin vuonna 2014

Valtioneuvosto päättää Suomen merenhoidon toimintaohjelmasta ja vesienhoitosuunnitelmista 2015. Tieto Itämeren ja sisävesien tilasta ja ympäristöön kohdistuvista paineista mukaan lukien haitallisista aineista ja niiden pitoisuuksista eliöissä auttaa paremmin suunnittelemaan ja toteuttamaan toimia Itämeren ja vesien tilan parantamiseksi. Samalla voidaan myös arvioida toimien vaikuttavuutta.

Tutkimuksen avulla lisätään tietoa Itämeren ja sisävesien kalojen sisältämistä haitta-aineista. Näin voidaan paremmin arvioida kuinka kalojen käyttö olisi mahdollista ja kannattavaa paitsi terveydellisesti, myös kansantaloudellisesti. Tavoitteena on, että Itämeren ja sisävesien kaloja voidaan hyödyntää nykyistä laajemmin ihmisravinnoksi ja rehuteollisuuden raaka-aineena. Tarkoituksena on lisätä kotimaisen kalan ja kalastuksen kilpailukykyä merkittävästi sekä kansallisilla että kansainvälisillä markkinoilla. Tämä voidaan tehdä kestävästi. Kalakantojen hyödyntäminen on kiinteässä yhteydessä vesien ja merenhoidon toimenpiteiden toteuttamisen kanssa.

Tästä syystä tarvitaan tietoa ICES alueittain Itämerellä ja sisävesillä:

- Miten eri-ikäiset/kokoiset silakat, lohet, taimenet ja nahkiainen (poikkeusluvassa mainitut kalalajit) keräävät dioksiini- ja PCB-yhdisteitä?
  - Kuinka paljon näiden yhdisteiden pitoisuudet ovat muuttuneet 2000-luvun kuluessa?
  - Onko muuttuneilla pitoisuuksilla merkitystä kalojen hyötykäytön kannalta kotimaisessa kulutuksessa, rehuteollisuudessa sekä kotimaan ja ulkomaan markkinoinnissa?
- Miten muiden kalalajien pitoisuudet dioksiini- ja PCB-yhdisteiden osalta ovat muuttuneet?
- Miten bromatut palonestoaineet, perfluoratut alkyylilyhdisteet ja raskasmetallit ovat kertyneet eri kalalajeihin ja mitkä ovat niiden ajalliset muutokset?

Perustelut:

Suomen tärkeimpien ruokakalojen haitta-ainepitoisuuksista saatu uusi tieto

- edistää ja ohjaa kalavarantojen hyödyntämistä kotimaista kulutusta lisäämällä, kalan viennin markkinointia vahvistamalla sekä arvokkaana taustatietona kalan hyödyntämisessä rehu-
tuotannossa;
- hyödyttää elintarvikevalvontaa valvonnan priorisoinnissa ja monitorointivelvoitteiden täyt-
tämisessä;
- vahvistaa meren- ja vesienhoidon seurantavelvoitteita toteuttaessaan ympäristönvalvontaa
ja -suojelua;
- täydentää altistuksen arviointia ja tukee siten kuluttajaneuvontaa ja kalan kulutuksen hyö-
dyllisyyden viestintää;
- luo tietopohjaa yleisten kalansyöntisuositusten ja niiden poikkeuksien täsmentämiseksi.

Mahdolliset linkit valtioneuvoston strategioihin ja muuhun selvitys- ja tutkimustoimintaan:

Hallituksen kärkihanke: suomalainen ruoantuotanto kannattavaksi, kauppatase ja sininen biotalous nousuun

Kotimaisen kalan kulutuksen lisäämisellä lisätään Suomen proteiiniomavaraisuutta ja samalla tukee Suomen biotalousstrategian tavoitteita.

Tietotuotannon pääasialliset muodot:

Analyysitietoa kalojen vierasainepitoisuuksista ja trendeistä ajan funktiona; meristrategian toimeenpanoa tukevaa tietoa; tukee ympäristön tilaan vaikuttavien tekijöiden toimintavaihtoehtojen vertailua.

4.5.1 Mitkä ovat metsien ja vesialueiden kestävän virkistys- ja matkailukäytön talous- ja hyvinvointivaikutukset, kasvunäkymät sekä uudet innovaatiot ja liiketoimintamahdollisuudet?

Millaisilla uudentlaisilla rahoitusmalleilla ja muilla kannusteilla ekosysteemipalveluita ja luonnon monimuotoisuutta voidaan turvata metsissä ja vesissä?

Koko: 300 000 €

Aikajänne: 2016-2017

Tietotarpeen kuvaus ja perustelut:

Hanke jakautuu kahteen kokonaisuuteen, jotka ovat:

1) Tutkimuskokonaisuus virkistys- ja matkailupalveluiden nykytilasta sekä kehittämisen mahdollisuuksista ja haasteista

Luontomatkailu kasvaa nopeammin kuin muu matkailu. Luontomatkailussa on kysymys sekä kasvavasta yksityisestä elinkeinotoiminnasta että julkisista palveluista ja –hyödykkeistä. Tutkimuskokonaisuus koostuu luontomatkailun ja luonnon virkistyskäyttö- ja hyvinvointipalveluiden, nykytilasta sekä kehittämisen mahdollisuuksista ja haasteista. Tavoitteena on vastata virkistys- ja matkailupalveluiden kotimaiseen sekä erityisesti kansainväliseen kasvupotentiaaliin, kuluttajakäyttäytymisen muutoksiin, uuden liiketoiminnan syntyminen mahdollisuuksiin sekä luontoon perustuvien terveys- ja hyvinvointivaikutusten kasvuun.

Osakokonaisuudet:

- Luontomatkailun ml. erätalous sekä luonnon virkistys- ja hyvinvointipalvelujen määrittely tilastointia varten, sekä talous-, työllisyys- ja hyvinvointivaikutusten selvittäminen.
- Miten kestävydestä kilpailukykyä? Energiatehokkaat luonto- ja virkistyspalvelut (yritykset, alueiden suunnittelu ja rakentaminen), luonnon kestävä tuotteistaminen eri vuodenaikoina, vastuullinen liiketoiminta, kestävä kulutuskäyttäytyminen, suomalaisuus vetovoimatekijänä sekä kulttuuriympäristön merkitys virkistys- ja matkailupalveluissa.
- Uusia lähestymistapoja/liiketoimintamalleja luonnon (maaseutu että kaupunkien läheinen) hyödyntämiseen eri motiiveissa ja tuotteissa (myös virtuaalisuus) sekä osana yritysten toimintaa.
- Kuluttajakäyttäytymisen muutos potentiaalisimmilla kv-markkinoillamme. Suomen asementointi ja segmentointi kuluttajaprofiilien perusteella.
- Suomen luonnon- ja virkistysmatkailun ilmenemismuodot sosiaalisessa mediassa.

2) Selvitys uudentlaisista rahoitusmalleista ja muista kannusteista luonnon monimuotoisuuden ja ekosysteemipalveluiden turvaamiseksi

Tavoitteena on löytää uudentlaisia rahoitusmalleja ja muita kannusteita luonnon monimuotoisuu-

den ja luonnon ihmiselle tuottamien hyötyjen (ekosysteemipalveluiden) turvaamiseksi. Näihin hyötyihin lukeutuvat kohdassa 1 mainitut virkistys- ja matkailukäytön talous-, terveys ja muut hyvinvointivaikutukset. Ekosysteemipalveluiden roolin ymmärtäminen on myös tärkeää kestävän biotalouden kehittämisen kannalta.

Valtion suoran rahoituksen vähentyessä tarvitaan uudenlaisia malleja kannustamaan luonnon monimuotoisuuden ja ekosysteemipalveluiden turvaamiseen. Kannusteet voivat olla paitsi uudenlaisia rahoitusmalleja myös esimerkiksi neuvontaa tai viestintää. Yksi tapa turvata ekosysteemipalveluita voi olla niiden tuotteistaminen esimerkiksi virkistys- ja/tai matkailukäyttöön.

Mahdolliset linkit valtioneuvoston strategioihin ja muuhun selvitys- ja tutkimustoimintaan:

Hankekokonaisuus tukee luontomatkailun kasvuun tähtäävien Matkailun kasvun ja uudistumisen tiekartta 2015–2025:n, Outdoors Finland- kesäaktiviteettien kehittämisen katto-ohjelman, Matkailun Team Finland-kasvuohjelmien, Kesän luontoaktiviteettien kehittämisstrategia kansainvälisille markkinoille 2015-2018:n tavoitteita, sekä monimuotoisuuden ja ekosysteemipalveluiden turvaamiseen ja tuotteistamiseen ja tulevaisuuden metsätalouden kannustejärjestelmän laatimiseen liittyviä Kansallinen metsästrategia 2025:n tavoitteita, luonnon monimuotoisuuden suojelun ja kestävän käytön strategian 2012-2020 ”Luonnon puolesta - ihmisen hyväksi” ja Kulttuuriympäristöstrategia 2014-2020:n tavoitteita.

Tietotuotannon pääasialliset muodot:

Ennakointitietoa ja taustoitusta; strategian toimeenpanoa tukevaa tietoa ml. tilannekuva-analyysit sekä toimintavaihtoehtojen vertailua

4.5.2 Mitä innovatiivisia ja kustannustehokkaita ympäristövirtaaman tavoitteet huomioon ottavia ratkaisuja ja toimintatapoja voidaan ottaa käyttöön vaeltavien ja uhanalaisten kalakantojen elvyttämiseksi rakennetuissa vesissä aiheuttamatta kohtuutonta haittaa vesivoimatuotannon edellytyksille?

Koko: 150 000 €

Aikajänne: 2016-2017

Tietotarpeen kuvaus ja perustelut:

Valtioneuvosto hyväksyi vuonna 2012 kansallisen kalatiestrategian, joka tähtää kalan kulkua parantavien ratkaisujen ja niitä tukevien toimenpiteiden toteuttamiseen. Strategia määrittelee keskeiset toimintalinjat vaelluskalakantojen ja vesivoimatuotannon yhteensovittamiseksi. Yksi keskeinen toimenpide on edistää tarvittavia ratkaisuja toimijoiden kanssa yhteistyössä siten, että ratkaisut kannustavat toiminnanharjoittajia vapaaehtoisin toimiin sekä myös ajanmukaistamaan nykyisiä vesi- ja ympäristölupiin sisältyviä kalatalouskompensaatiovelvoitteita.

Keskeinen kehittämisalue on teknisin ratkaisuin yhteensovittaa vaelluskalojen kulkuun vaadittavat alueelliset ja ajalliset virtaamatarpeet aiheuttamatta kohtuutonta haittaa vesivoimatuotannolle. Kehittämistyö edellyttää saumatonta yhteistyötä tutkimuksen ja vesivoimatalouden toiminnanharjoittajien välillä. Tietotarve liittyy keskeisesti EU:ssa vireillä olevaan ympäristövirtaaman määrittelyyn ja sen soveltamiseen EU-lainsäädännössä. Tutkimusteemassa on tarpeen arvioida myös vesivoimataloutta sääntelevien säädösten ja vesienhoidon tavoitteiden yhteensovittamista sekä tähän liittyviä lainsäädännön kehittämistarpeita.

Tässä selvityksessä haetaan vastauksia seuraaviin kysymyksiin:

- Millaisia mahdollisia vesilainsäädännön muutoksia ja teknisiä ratkaisuja tarvitaan kalakantojen ja muiden eliöiden elinvoimaisuuden turvaamiseksi ympäristövirtaaman vaatimusten edellyttämällä tavalla?
- Voidaanko vesivoimantuotannon ja kalakantojen elvyttämistoimenpiteiden vuosikellot sovittaa yhteen innovatiivisesti ja kustannustehokkaasti, ja jos voidaan, niin millaisia toimenpiteitä tarvitaan?

Vastaukset näihin kysymyksiin ja niihin liittyviin toimenpiteisiin vaihtelevat vesistöittäin ja voimalaitoksittain, jolloin pilotointeja ja niihin liittyvää tutkimusta tulisi toteuttaa useammassa kohteessa. Tämä edellyttää mm. kokeiluhankkeiden toteuttamista, joissa tutkimuksella on vahva rooli (mm. tarvittavat virtaamat, energian talteenotto houkutusvirtaamista yms.).

Lukuisissa vesistöissämme on merkittäviä mahdollisuuksia kehittää kalataloutta samalla kun turvataan vesivoimatuotannon perusratkaisut. Suurin este vaelluskalakantojen palauttamisella on kokonaisvaltaisten ja monistettavissa olevien, yhteen sovittavien ratkaisumallien puute sekä osaltaan jäykähkö lupajärjestelmä, joka ei suosi toimintatapojen ja ratkaisujen joustavaa uudistamista.

Monilla vesistöalueilla on kuitenkin virinnyt positiivista yhteistyötä vesistön tärkeiden käyttömuotojen yhteensovittamiseksi. Vahvistuneilla vaelluskalakannoilla luodaan edellytyksiä kestävästä kalastusmatkailusta, vapaa-ajankalastuksen sekä kaupallisen kalastuksen kasvuun. Samalla edistetään luonnon monimuotoisuuden säilyttämistä sekä jokivesien ja Itämeren hyvän ekologisen tilan saavuttamista.

Sipilän hallituksen toimintasuunnitelmassa biotalouden ja puhtaiden ratkaisujen painopistealueen kärkihanke 5 kohdistuu luontopolitiikkaan ja siinä päätoimenpiteenä on vaeltavien ja uhanalaisten kalakantojen elvyttäminen. Vaelluskalatoimenpiteen tavoitteena on vahvistaa vaelluskalakantojen luonnontuotantoa rakennetuissa vesissä niiden potentiaalisilla lisääntymisalueilla sekä löytää pysyviä ratkaisuja luonnonmukaisen elinkierron aikaansaamiseksi.

Mahdolliset linkit valtioneuvoston strategioihin ja muuhun selvitys- ja tutkimustoimintaan:

Hallitusohjelman toimintasuunnitelman Luontopolitiikan kärkihanke/ vaeltavien ja uhanalaisten kalakantojen elvyttäminen -toimenpide, kansallinen kalatiestrategia, kansallinen lohi- ja meritaimenstrategia, EU:n energia ja ilmastopolitiikka 2030, LUKEn ja SYKEN rakennettujen vesien tutkimusohjelmayhteistyö

Tietotuotannon pääasialliset muodot:

Selvitys tukee kansallisen kalatiestrategian ja hallitusohjelman toimeenpanoa tuottamalla sitä tukevaa tietoa ja hyötyanalyysijä.

4.5.3 Mikä on merkittävimpien haitallisten vieraslajien levinneisyys, millaiset ovat kyseisiin lajeihin liittyvät riskit ja miten vieraslajien torjuntatoimenpiteet kannattaa priorisoida Suomessa?

Koko: 175 000 €

Aikajänne: 2016-3/2017

Tietotarpeen kuvaus ja perustelut:

Hanke liittyy biotalouden ja puhtaiden ratkaisujen strategiseen painopistealueen edistämiseen. Selvitys on välttämätön ja kiireellinen EU:n ja kansallisen lainsäädännön toimeenpanon vuoksi ja liittyy keskeisesti myös biotalouden tuotantoedellytysten turvaamiseen.

Vieraslajit ovat ihmisen mukana uusiin paikkoihin levinneitä eliölajeja. Uudessa elinympäristössään nämä meillä vieraat lajit voivat muuttaa ympäristöä, vaikeuttaa alkuperäisten lajien selviytymistä, levittää tauteja tai aiheuttaa vahinkoa esimerkiksi viljelykasveille tai metsätaloudelle. Niistä voi aiheutua haittaa myös luonnon virkistyskäytölle sekä kiinteistöjen käytölle ja arvolle. Mm. näistä syistä johtuen tulee haitallisia vieraslajeja torjua. Vieraslajien haittavaikutukset kuten myös torjuntatoimenpiteet jakautuvat useille sektoreille ja hallinnonaloille. Maa- ja metsätalousministeriö vastaa maa- ja metsätalouden, riistatalouden sekä kalatalouden sektoreiden vieraslajikysymyksistä, ja liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonala vieraslajikysymyksistä, jotka koskevat väylänpitoa, liikennettä ja kuljetuksia, mukaan lukien merenkulku, rautatiet ja maantiet. Ympäristöministeriölle ja sen hallinnonalalle kuuluu haitallisten vieraslajit mm. luonnonsuojeluun liittyvissä kysymyksissä. Ulkoasiainministeriölle kuuluu kehitysyhteistyöhankkeisiin liittyvä vieraslajivastuu.

Vuoden 2015 alusta voimaan tullut EU:n vieraslajiasetus (EU) N:o 1143/2014 edellyttää, että kaikissa jäsenvaltioissa on käytössä tehokkaita hallintatoimenpiteitä haitallisten vieraslajien hävittämiseksi tai niiden leviämisen rajoittamiseksi. Toimenpiteiden tulee perustua kustannushyötyanalyysiin, ja ne on asetettava tärkeysjärjestykseen riskinarvioinnin ja kustannustehokkuuden perusteella. EU:n asetuksen mukaan toimenpiteet on selvitettävä heinäkuuhun 2017 mennessä. Myös kansallisen vieraslajilain toimeenpano (HE annettu eduskunnalle 22.10.2015) edellyttää tällaisen selvityksen ja suunnitelman tekemistä.

Hankkeessa on tarkoitus selvittää EU:n vieraslajiluetteloon kuuluvien haitallisten vieraslajien levinneisyys Suomessa sekä kustannustehokkaat toimenpiteet niiden hävittämiseksi tai leviämisen rajoittamiseksi. Hankkeessa tulee selvittää, mitkä haitalliset vieraslajit ovat jo laajasti levinneitä ja missä niiden merkittävimmät esiintymät sijaitsevat. Lisäksi selvityksessä tulee ottaa kantaa siihen, mihin lajeihin hallintatoimenpiteitä ensisijaisesti kohdistetaan. Tämän vuoksi hankkeessa on arvioitava myös lajien haittavaikutukset, lajien edelleen leviämisen riski sekä alustavasti torjuntatoimenpiteiden kustannukset ja hyödyt. Selvitys muodostaa keskeisen tietoperustan EU:n vieraslajiasetuksessa ja kansallisessa vieraslajilain tarkoitetuille vieraslajien hallintatoimenpiteille, vieraslajien seurantajärjestelmälle sekä EU:n vieraslajiasetuksen ja kansallisen lain noudattamisen valvonnalle.

Hanke liittyy biotalouden ja puhtaiden ratkaisujen strategiseen painopistealueen edistämisen kokonaisuuteen. Hankkeessa tehdään merkittävä pohjatyö erityisesti biotaloutta uhkaavien riskien ehkäisemiseksi tulevaisuutta ajatellen; hankkeen avulla voidaan varmistaa, että uusiutuvia luonnonvaroja ja niiden hyödyntämistä heikentävät tai uhkaavat haitalliset vieraslajit voidaan ajoissa ja ennakkoiden torjua tai niiden leviämistä voidaan ratkaisevasti estää merkittävimmillä alueilla ja tehokkaimmilla keinoilla. Haitallisten vieraslajien torjunta- ja hallintatoimet voivat myös olla todellinen biotalouden elinkeinomahdollisuus, jota jo nyt testataan yrityspuolella.

Mahdolliset linkit valtioneuvoston strategioihin ja muuhun selvitys- ja tutkimustoimintaan:

Kansallinen vieraslajilaki [Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi vieraslajeista aiheutuvien riskien hallinnasta sekä luonnonsuojelulain ja metsästyslain muuttamisesta](#)

Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus haitallisten vieraslajien tuonnin ja leviämisen ennaltaehkäisemisestä ja hallinnasta <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=OJ:L:2014:317:FULL&from=FI>

Kansallinen vieraslajiportaali vieraslajit.fi

Kansallinen vieraslajistrategia

http://www.mmm.fi/attachments/ymparisto/vieraslajiseminaari9.12.2009/67MIFeBdt/Vieraslajistrategia_tulostettava.pdf

Tietotuotannon pääasialliset muodot:

Hankkeen tuottamat tiedot ovat välttämättömiä EU:n vieraslajiasetuksen (EU) N:o 1143/2014 sekä kansallisen vieraslajilainsäädännön (Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi vieraslajeista aiheutuvien riskien hallinnasta sekä luonnonsuojelulain ja metsästyslain muuttamisesta, HE annettu eduskuntaan 22.10.2015) toimeenpanemiseksi. Hankkeen tulokset muodostavat keskeisen tietoperustan EU:n vieraslajiasetuksessa ja kansallisessa vieraslajilaissa tarkoitetuille vieraslajien hallintatoimenpiteille, vieraslajien seurantajärjestelmälle sekä EU:n vieraslajiasetuksen ja kansallisen lain noudattamisen valvonnalle.

4.5.4 Saavuttaako Suomi osaltaan kansainvälisesti sovitun tavoitteen pysäyttää luonnon monimuotoisuuden häviäminen vuoteen 2020 mennessä?

Koko: 150 000 €

Aikajänne: 3/2016 – 12/2016

Tietotarpeen kuvaus ja perustelut:

Hanke liittyy hallitusohjelman biotalouden ja puhtaiden ratkaisujen strategisen painopistealueen edistämiseen sekä luontopolitiikkaa luottamuksella ja reiluin keinoin kärkihankkeeseen. Hallitusohjelmassa on kirjaus: arvioidaan uudelleen uhanalainen lajisto luonto- ja lintudirektiivien päivittämisen yhteydessä.

Suomi on sitoutunut Biologista monimuotoisuutta koskevan yleissopimuksen (Convention on Biological Diversity, CBD) tavoitteeseen pysäyttää vuoteen 2020 mennessä biologisen monimuotoisuuden häviäminen maailmanlaajuisesti, alueellisesti ja kansallisesti. Kansallisesti tavoite on asetettu valtioneuvoston periaatepäätöksellä Suomen luonnon monimuotoisuuden suojelun ja kestävä käytön strategiasta vuosiksi 2012–2020. Tavoite on viety myös osaksi EU:n biodiversiteetti-strategiaa. Kattava kansainvälisesti hyväksytyin kriteerein tehtävä uhanalaisuusarviointi on välttämätön arvioitaessa Suomen onnistumista tavoitteen toteuttamisessa.

Suomella on oltava käytettävissä ajantasainen tieto lajiston tilasta mahdollisen luonto- ja lintudirektiivien päivittämisen yhteydessä. EU:n komissio on tekemässä luonto- ja lintudirektiivejä koskevaa toimivuustarkastelua "Fitness check", jossa arvioidaan direktiivien tehokkuutta, vaikuttavuutta ja kustannustehokkuutta. Tarkastelu valmistuu vuoden 2016 alkupuolella. Komissio käyttää muun muassa sen tuloksia arvioidessaan mahdollista tarvetta käynnistää direktiivien ja/tai niiden lajiliitteiden uudelleentarkastelu. Suomen tulee vaikuttaa aktiivisesti kansallisten erityistarpeidemme huomioon ottamiseen komission mahdollisissa jatkotoimissa, mihin tarvitaan ajantasaista tietoa lajistomme uhanalaisuudesta.

Uhanalaisten lajien huomioiminen on arkipäivää kaikessa luontoa koskevassa toiminnassa kuten metsätaloudessa, maataloudessa, kaivosalalla, kalastuksessa, metsästyksessä ja kaavoituksessa, koska lajien suojelua koskevat säännökset luonnonsuojelulaissa on viety sellaisinaan kaikkiin erityislakeihin. On erittäin tärkeää, että arvioinnin ajantasaisuudella ja horisontaalisuudella voidaan varmistaa säädösten vaikutusten oikea kohdentuminen eivätkä lajien suojelusta aiheutuvat rajoitukset ole tarpeettomia. Eri sektoreilla on myös tehty panostuksia ja muutettu toimintatapoja monimuotoisuuden ja sen tuottamien ekosysteemipalvelujen turvaamiseksi. Näiden tuloksellisuutta voidaan arvioida lajiston uhanalaisuuskehityksessä havaittavien muutosten avulla.

Suomen lajiston viides uhanalaisuuden kokonaisarviointi käynnistetään vuonna 2016 ja se valmistuu 2019 alussa. Varsinainen arviointityö tehdään eliöryhmäkohtaisissa työryhmissä, joihin kuuluu yhteensä yli 150 lajiasiantuntijaa. Työ edellyttää hyvää koordinaatiota ja ohjausta. Edellinen laaja

kokonaisarviointi julkaistiin 2010. Päätöksentekoa tukevaa aineistoa ja tuloksia saadaan käyttöön tarpeen mukaan jo arvioinnin kuluessa.

Tutkimuskysymykset koskien v. 2016, eli hankkeen ensimmäistä vaihetta:

- Mitä lisäyksiä Kansainvälisen luonnonsuojeluliiton (IUCN) arviointiohjeisiin tulee tehdä, jotta käynnistettävän arvioinnin tulokset ovat vertailukelpoisia aiempiin kansallisiin arviointeihin?
- Mitä tietoja tulee arvioinnin yhteydessä koota, jotta uhanalaisuusindeksi (Red List Index) voidaan laskea lajiryhmittäin ja elinympäristöittäin?
- Mitä täydennyksiä tai muutoksia lajien elinympäristöluokitteluun tulee tehdä, jotta synergiaa luontotyypin uhanalaisuusarvioinnin kanssa voidaan parantaa?
- Mistä eliöryhmistä on alueellisesti ja ajallisesti riittävä tietopohja IUCN:n arviointikriteerien soveltamiseksi?
- Mitä aineistoja tietopohja sisältää ja ovatko aineistot käyttökelpoisessa muodossa?
- Mitkä tausta-aineistot ovat tarpeellisia lajien havaintoaineiston lisäksi arvioinnin mahdollisimman korkean laadun varmistamiseksi?
- Mistä eliöryhmistä on saatavilla riittävä asiantuntemus arviointien toteuttamiseksi?
- Onko arvioinnin kattavuus laajennettavissa verrattuna vuoden 2010 arviointiin?
- Millaista koulutusta arvioijille tarvitaan?
- Millainen työkalu tarvitaan arvioinnin suorittamiseksi ja dokumentoimiseksi mahdollisimman tehokkaasti ja yhtenäisesti?

Mahdolliset linkit valtioneuvoston strategioihin ja muuhun selvitys- ja tutkimustoimintaan:

Hallitusohjelma ja toimintasuunnitelma

Valtioneuvoston periaatepäätös Suomen luonnon monimuotoisuuden suojelun ja kestävä käytön strategiasta vuosiksi 2012–2020: <http://www.ym.fi/download/noname/%7B42B4A7BC-EA00-4724-8599-703B5E6076BE%7D/24101>

Luonnon puolesta – ihmisen hyväksi. Suomen luonnon monimuotoisuuden ja suojelun ja kestävä käytön toimintaohjelma 2013–2020. <http://www.ym.fi/download/noname/%7BA1006DC3-DDD2-4710-AFD4-C0F29D96C110%7D/31786>

Liittyy YM TEAS teemaan "ekosysteemipalvelut ja luonnon monimuotoisuus".

Tietotuotannon pääasialliset muodot:

Ennakointitietoa ja taustoitusta (ml. olemassa olevan tiedon meta-analyysit) sekä hallituksen toimintasuunnitelman toimeenpanoa tukevaa tietoa (ml. tilannekuva-analyysit).

5.1.1 Mitkä ovat digitalisaation vaikutukset tuottavuuteen julkisessa hallinnossa?

Koko: 150 000 euroa

Aikajänne: Selvitys valmiina vuoden 2016 loppuun mennessä

Tietotarpeen kuvaus ja perustelut:

Digitalisaation avulla pyritään muuttamaan julkisen hallinnon toiminta-tapoja. Tavoitteena on laaja-alainen, asiakaslähtöinen ajattelutavan, toimintamallien, rakenteiden ja näiden vuorovaikutuksen samanaikainen muutos. Kokonaisvaltaisella semanttisella yhteentoimivuudella varmistetaan, että palveluissa voidaan käyttää perusrekisterien ja -varantojen tietoja. Hallinnon prosessit automatisoidaan yli virastorajojen ja siirrytään laajasti sähköiseen asiakaspalveluun. Muutoksen seurauksena oletetaan hallinnon tuottavuuden ja kustannustehokkuuden paranevan ja syntyvän uutta liiketoimintaa.

Samanaikaisesti tavoitteena on purkaa vanhoja järjestelmiä, jotka eivät keskustele keskenään eivätkä palvele kansalaisia ja yrityksiä.

Viime vuosina digitalisaatio on nähty yhdeksi keskeisimmäksi keinoksi hillitä hallinnon menojen kasvua. Julkisen hallinnon menoja ei kuitenkaan voida pienentää yksinomaan sähköistämällä palveluja, vaan hallinnossa tarvitaan laaja toimintatapojen muutos. Muutosta voidaan pyrkiä johtamaan keskitetysti lainsäädännöllä tai sitovilla ohjeilla taikka se voidaan toteuttaa lähellä asiakkaalle annettavia palveluja.

Julkisen hallinnon menojen kasvun hillitsemiseksi digitalisaation hyötyjen pitäisi jollakin aikavälillä olla suuremmat kuin sen vaatimat investoinnit.

Keskeiset tutkimuskysymykset:

Pääkysymys on, missä julkisen hallinnon palveluissa ja prosesseissa tuottavuutta voidaan parantaa digitalisaation avulla. Voidaanko niihin vaikuttaa riittävästi hallinnossa meneillä olevilla toimenpiteillä ja hallitusohjelman linjauksilla.

- Voidaanko digitalisaation hyötyjä mitata ja arvioida? Mittariston kehittäminen, aineiston keruu ja kustannushyötyanalyysi, rajoitteet ja esteet tuottavuuden parantamiselle.
- Missä hallinnon toiminnoissa digitalisaation hyödyntäminen on tuottanut parhaita tuloksia?
- Miten ja millä keinoilla digitalisaation hyödyntämistä voidaan tehokkaimmin johtaa ja ohjata?

Mahdolliset linkit valtioneuvoston strategioihin ja muuhun selvitys- ja tutkimustoimintaan:

Hallitusohjelmassa asetetaan kymmenen vuoden tavoitteeksi tuottavuusloikka julkisissa palveluissa ja yksityisellä sektorilla. Tuottavuusloikan mahdollistavat digitalisaatio sekä turhan sääntelyn ja byrokratian purkaminen. Hallituskauden tavoitteina on kehittää määrätietoisella johtamismallilla käyttäjälähtöiset, tuottavuutta ja tuloksellisuutta nostavat yhden luukun digitaaliset julkiset palvelut.

Yhtenä hallituskauden kärkihankkeena on julkisten palvelujen digitalisointi. Toimintatavat uudistetaan rakennetaan julkiset palvelut käyttäjälähtöisiksi ja ensisijaisesti digitaalisiksi, jotta julkisen talouden kannalta välttämätön tuottavuusloikka onnistuu. Kehittämisessä priorisoidaan palvelut, joissa tuottavuushyöty on suurin. Digitalisaatio on hallituksen strategian läpileikkaava teema.

Hallitusohjelman mukaan luodaan kaikkia julkisia palveluita koskevat digitoinnin periaatteet, digitalisoidaan hallinnon sisäiset prosessit ja puretaan entiset prosessit, julkinen hallinto sitoutuu kysymään samaa tietoa kansalaisilta ja yrityksiltä vain kerran, vahvistetaan kansalaisten oikeutta valvoa ja päättää itseään koskevien tietojen käytöstä, samalla varmistaen tietojen sujuva siirtyminen viranomaisten välillä, autetaan niitä kansalaisia, jotka eivät ole tottuneet tai jotka eivät kykene käyttämään digitaalisia palveluita ja vahvistetaan valtioneuvostossa digitalisaation muutosjohtamisen organisointia.

Tietotuotannon pääasialliset muodot: Toimintavaihtoehtojen vertailu ja kustannus-hyötyanalyysi

Selvitykseen tulee koota käytettävissä oleva kotimainen ja kansainvälinen tutkimus ja hallinnon hyvät käytännöt. Lopputuloksena on suomenkielinen raportti, joka sisältää selvityksen, tulokset, mittariston ja toimenpide-ehdotukset sekä mahdolliset ehdotukset jatkotutkimusta varten.

5.1.2 Miten avoimen datan ja keskeisten julkisen hallinnon perustietovarantojen tietojen hyödyntämistä ja vaikuttavuutta edistetään kustannustehokkaasti?

Koko: 150 000 €

Aikajänne: Selvitys valmiina vuoden 2016 loppuun mennessä

Tietotarpeen kuvaus ja perustelut:

Julkisten tietojen avaamisen potentiaaliset hyödyt on ennakkolisissa arvioinneissa arvioitu mittaviksi. Monissa maissa, myös Suomessa, julkisten tietovarantojen avaaminen on noussut keskeiseksi politiikkatoimeksi.

Julkisen hallinnon avoimella datalla tarkoitetaan viranomaisen tuottamaa tai sille kertynyttä dataa, joka on julkisesti saatavilla kenen tahansa uudelleen käytettävissä maksutta, avoimin käyttöehdoin ja koneluettavassa muodossa.

Suomessa on viime vuosina avattu merkittäviä tietovarantoja, kuten maastotietoja, säätietoa, liikenne- ja ajoneuvotietoa, tilastoja, talousdataa ja kulttuuraineistoja. Tietovarantoja on avattu sekä valtionhallinnossa että kuntasektorilla. Vuonna valtiovarainministeriö asetti Avoimen tiedon ohjelman 2013–2015 tavoitteena avata julkisia tietovarantojen avaamista mahdollisimman laajasti ja nopeasti.

Kaikki julkisen hallinnon tiedot eivät ole avattavissa avoimen datan määritelmän mukaisesti. Yhteiskunnan kannalta keskeisiä tietovarantoja sanotaan perustietovarannoiksi. Suppeammassa merkityksessä puhutaan perusrekistereistä. Perusrekisterit sisältävät tietoja yhteiskunnan keskeisistä perusyksiköistä ja näiden ominaisuuksista sekä yksilöivät nämä perusyksiköt, kuten henkilöt, yhteisöt, säätiöt ja kiinteistöt. Perusrekistereihin sisältyy usein henkilötietoa, mikä on otettava huomioon tietojen käsittelyssä ja luovutuksessa. Tietovarantojen avaamisen ja julkisen talouden suunnittelun yhteydessä on noussut esiin kysymys siitä, mitä vaikuttavuutta voitaisiin saada toteuttamalla perustietovarannoiksi katsottavien tietojen kattava maksuttomuus. Toisaalta tulisi tunnistaa rekisterien rakenteellisia muutostarpeita, jotta voitaisiin avata/irrottaa joitakin tietoja laajempaan käyttöön tai esimerkiksi tietokenttiä käyttäjille tietojen keräämisen järjeistämiseksi.

Avoimen tiedon ohjelman yhteydessä on laadittu avoimen tiedon vaikuttavuutta koskeva esiselvitys (Koski 2015). Siinä on todettu, että tietovarantojen hyödyntämisen yhteiskunnallis-taloudellisiin kysymyksiin pureutuva tutkimus on vielä vähäistä. Datan hyödyntämiseen liittyvistä taloudellisista vaikutusmekanismeista ei ole organisaatiotasolla eikä kansantalouden tasolla juurikaan kotimaista tai kansainvälistä tutkimustietoa. Toteutuneista vaikutuksista ja parhaista käytänteistä tiedetään vain yksittäisiltä alueilta ja niiltäkin suureksi osaksi yksittäisten case-esimerkkien valossa.

Esiselvityksessä esitettiin alustavia suuntaviivoja avoimen datan vaikuttavuuden arvioinnin kehittämiseksi. Esiselvityksen mukaan julkisten tietovarantojen avaamisen toteutuneiden yhteiskunnallistaloudellisten vaikutusten arviointiin tarvitaan seurantamallin ja mittariston kehittämistä ja tämän jälkeen systemaattista tiedonkeruuta vaikutusten jälkikäteiseen mittaamiseen. Lisäksi tulisi avointen julkisten tietovarantojen hyödyntämisen vaikuttavuutta arvioida laadullisesti. Tällöin voitaisiin keskittyä potentiaalisiin vaikutuksiin, joita pidetään yhteiskunnallisesti tärkeinä, mutta joiden euromääräinen mittaaminen on erittäin vaikeaa.

Digitaalisissa palveluissa ja prosesseissa hyödynnetään sekä avointa että perustietovarantojen käytörajoitettua tietoa. Julkisten tietojen hyödyntämisen tehostamiseksi tarvitaan tietoa, mittareita ja kustannushyötyanalyysiä siitä, millä keinoin perusrekisterien tietoja voitaisiin hyödyntää nykyistä tehokkaammin. Päätöksentekoa varten tulisi esimerkiksi arvioida rekisteritietojen nykyisten maksujen ja niiden poistamisen vaikuttavuutta, kustannuksia ja hyötyjä.

Tutkimuskysymyksiä:

Pääkysymys on, Miten avoimen datan ja keskeisten julkisen hallinnon perustietovarantojen tietojen hyödyntämistä ja vaikuttavuutta edistetään kustannustehokkaasti?

- 1) Millaisella seuranta- ja arviointimittaristolla ja mallilla voidaan arvioida tiedon avaamisen vaikuttavuutta ja kustannustehokkuutta?
- 2) Tietovarantojen avaamisen kustannushyötyanalyysi keskeisten vaikutusten osalta (aineiston keruu ja analyysi)
- 3) Millaisin politiikkatoimin ja millaisilla toimintatavoilla tai rekisterien rakenteellisilla muutoksilla voidaan tehokkaimmin edistää julkisen hallinnon tietovarantojen hyödyntämistä?

Tarkennettu kuvaus tietotarpeesta:

Koski Heli: Avoimen tiedon vaikuttavuus – esitutkimus. Valtiovarainministeriön julkaisu 15a/2015, <http://vm.fi/julkaisu?pubid=5201>

Mahdolliset linkit valtioneuvoston strategioihin ja muuhun selvitys- ja tutkimustoimintaan:

Hallitusohjelma ja sen strategian toteutus

Hallitusohjelman mukaan avoimella datalla ja tietovarantojen paremmalla hyödyntämisellä luodaan edellytyksiä uusille liiketoimintaideoille.

Ratkaisujen Suomi. Pääministeri Juha Sipilän hallituksen strateginen ohjelma 29.5.2015.

http://valtioneuvosto.fi/documents/10184/1427398/Ratkaisujen+Suomi_FI_YHDISTETTY_netti.pdf/801f523e-5dfb-45a4-8b4b-5b5491d6cc82

Digitalisaatio on hallituksen strategian läpileikkaava teema. Avoin data ja julkisten tietojen kustannustehokas hyödyntäminen tukee julkishallinnon palvelujen ja prosessien digitalisointia. <http://valtioneuvosto.fi/hallitusohjelman-toteutus/digitalisaatio>

Aiheeseen liittyvää muuta aineistoa:

Avoimesta datasta innovatiiviseen tiedon hyödyntämiseen. Avoimen tiedon ohjelman 2013–2015 loppuraportti. Valtiovarainministeriön julkaisu 31/2015. <http://www.vm.fi/julkaisut>

Julkishallinnon tietoluovutusten periaatteet ja käytännöt. Valtiovarainministeriön julkaisu 2/2012.

Tietoja valtion tietohallinnosta 2014. Valtiovarainministeriön julkaisu 27/2015. <http://vm.fi/julkisen-hallinnon-ict>

CIS (Community Information Survey), Tilastokeskuksen kysely yritysten innovaatiotoiminnasta 2012–2014 (sisältää kysymyksiä koskien big datan ja julkisen sektorin avoimen datan hyödyntämistä). Tulokset raportoitaneen vuoden 2016 aikana. Lisätietoja: Tilastokeskus.

Massadatasta liiketoimintaa ja tehokkaita julkisia palveluita (v. 2015 aloitettu valtioneuvoston tutki-

mushanke).

<http://vnk.fi/documents/10616/1034423/K%C3%A4ynnistett%C3%A4v%C3%A4t+2015/33d80f68-0a9f-41ba-b110-85784e333d6f>

Tietotuotannon pääasialliset muodot:

Selvityksen tulee olla jatkoa avoimen tiedon vaikuttavuutta esiselvitykselle ja hyödyntää sitä sekä muuta ajankohtaista kotimaista ja kansainvälistä tutkimusta. Lopputuloksena suomenkielinen raportti, joka sisältää selvityksen, tulokset, mittariston, kustannushyötyanalyysin ja toimenpide-ehdotukset ja mahdolliset ehdotukset jatkotutkimusta varten.

5.2.1 Miten maaseudun palveluja on mahdollista kehittää ja monipuolistaa digitalisaa-
tiota ja kokeiluja hyödyntämällä?

Koko: 250 000 €

Aikajänne: Selvitysten oltava pääosin valmiita 2016 vuoden lopussa, jolloin kokeiluja voidaan käynnistää 2017 alussa. Osa selvityksistä arvioi vuosien 2017–2018 aikana käynnissä olevia kokei-
luja.

Tietotarpeen kuvaus ja perustelut:

Yhteiskunnan digitalisoituminen ja kaupungistuminen ovat synnyttäneet maailmalla aktiivisen buumin erilaisille "Smart city" -hankkeille. Vastaavaa aktiivisuutta ei ole nähtävissä maaseudulla tai taantuvilla kaupunkiseuduilla, vaikka digitalisaation keskeisiä vahvuuksia ovat palvelujen jous-
tava skaalautuvuus, alhaiset rajakustannukset sekä riippumattomuus ajasta ja paikasta. Voidaan jopa olettaa, että digitaalisilla palveluilla on suurempi merkitys siellä, mistä perinteiset fyysiset palvelut ovat vähenemässä tai ne on jo lopetettu. Digitaalisilla palveluilla parannetaan maaseudun asukkaiden ja yritysten arjen sujuvuutta sekä luodaan uusia mahdollisuuksia yritystoiminnalle ja palvelukehitykselle. Hankkeella edistetään kestävästä aluerakennetta sekä maaseudun kilpailukykyä, hyvinvointia ja elinvoimaa.

Selvitettäviä maaseutuspesifisiä näkökulmia ovat mm:

- Millaisia taloudellisia / muita hyötyjä maaseudulla voidaan saavuttaa palvelujen digita-
lisoinnilla?
- Miten varmistetaan aito asiakaslähtöisyys sähköisten palveluiden sisällön ja saavutettavuuden toteuttamisessa, (esim. yhteyksien toimivuus, laitteiden saatavuus ja soveltuvuus eri asiakasryhmille, käyttäjien (erityisesti ikääntyneet) osaaminen ja sen vahvistaminen jne)?
- Miten digitalisoimme julkisia palveluja esimerkiksi kohderyhmittäisten tarpeiden pohjalta, ja miten tunnistautumisen kannattaa suunnitella?
- Miten paikkatietopohjaisilla hyvinvointitiedoilla voidaan kehittää yhteisöllisiä ratkaisuja?
- Mitkä ovat robotisaation ja teollisen internetin mahdollisuudet maaseudun palvelujen jär-
jestämisessä?
- Miten maaseudun yritysten johtaminen muuttuu digitaalisessa murroksessa?
- Millaisia mahdollisuuksia on yhdistää henkilö-, posti- ja tavarakuljetuksia erityisesti yhteis-
kunnan tukemien henkilökuljetusten säästötavoitteiden näkökulmasta?
- Mitkä ovat virtuaalilääkärin palvelujen hyödyt ja käyttöedellytykset?

Selvitettäviä / huomioonotettavia yleisempiä näkökulmia ovat mm:

- Mitkä yhteiskunnan tarjoamat palvelut ovat / eivät ole digitalisoitavissa ja tarjottavissa vir-
tuaalisina palveluina? Mitä löytyy jo valmiina kokeiltaviksi julkisina tai yksityisinä palvelui-
na?
- Miten virtuaalisuuden avulla vahvistetaan yhteisöllisyyttä (vuorovaikutteisuus, osallistumi-
nen jne.)?
- Miten digitalisaatioon pohjautuvat avoimet oppimisympäristöt tulisi kehittää ottaen huomi-
oon eri hallinnonalojen puitteissa tuotettavat palvelut (esim. kuljetus-, sosiaali- ja terveys-,

koulutus- ja kirjasto-, maa-, metsä- ja biotalous jne.) ja miten tämän tulisi heijastua kokeiluihin?

- Miten kansallisen palveluarkkitehtuurin (KAPA) piirissä tehty työ pystytään ja kannattaa hyödyntää?
- Tiedon kerääminen kokeiluista. Miten tietoa digitaalisten palveluiden käyttämisestä kerätään ja hyödynnetään palveluiden kehittämisessä?

Selvitysten tulee koskea ja tukea teeman alaisuudessa toteutettavia kokeiluja, esimerkiksi Saariston liikenne palveluna -kokeilua.

Mahdolliset linkit valtioneuvoston strategioihin ja muuhun selvitys- ja tutkimustoimintaan:

Hallitusohjelman kärkihanke: Digitaalisen liiketoiminnan kasvu ympäristön rakentaminen. Toimenpide: Käynnistetään uudet kokeilut (esim. saariston liikenne palveluna -kokeilu) ja toteutetaan osana kokeiluita Smart Countryside -konsepti edistämään uusien asiakaslähtöisten palveluratkaisujen kehittämistä ja tukemaan maaseudun asumista ja yrittämistä.

Tietotuotannon pääasialliset muodot:

Ennakointitietoa ja taustoitusta (ml. olemassa olevan tiedon meta-analyysit ja olennaiset maaseutututkimukset), strategian toimeenpanoa tukevaa tietoa ml. tilannekuva-analyysit, oppimisympäristöjä kuvaavat tutkimukset ja analyysit, toimintavaihtoehtojen vertailua (ex ante ja toteutuksen aikainen).

5.2.2 Miten parannetaan digitaalisten hyödykkeiden ja liiketoimintamallien luotettavuutta?

Koko: 100 000 €

Aikajänne: Selvitykset toteutetaan vuosien 2016–2017 aikana tietoturvastrategian toimeenpanoa koskevan päätöksenteon tueksi. Tutkimustietoa hyödynnetään lisäksi myös muissa digitaalisen liiketoiminnan kasvuympäristöä koskevissa hallituksen kärkihankkeen toimenpiteissä, erityisesti massadatan hyödyntämistä ja dataliiketoimintaa koskevissa toimissa.

Tietotarpeen kuvaus ja perustelut:

Suomi vaikuttaa eurooppalaiseen ja globaaliin toimintaympäristöön turvatakseen suomalaisten yritysten mahdollisuudet kasvaa ja menestyä osana eurooppalaista sisämarkkinaa. Dataperusteisen liiketoiminnan taloudellinen potentiaali on mittava ja teknologinen innovointi nopeaa. Kehitystyötä ohjaamaan tarvitaan tietoa datan turvallista hyödyntämistä ja yksityisyydensuojaa tukevista käytännöistä. Hallitus pitää tärkeänä, että EU:n tason politiikkatoimilla kehitetään luotettavien ja tietoturvallisten digitaalisten hyödykkeiden saatavuutta ja tarjontaa sisämarkkinoilla sekä puututaan digitaalisen toimintaympäristön luottamusta heikentäviin ilmiöihin kuten laajamittaisiin yksityisyyden suojan loukkauksiin verkoissa.

Selvitetään, verrataan ja arvioidaan EU:n sisämarkkinoilla seuraavia kysymyksiä:

- Miten yleisimpien päätelaitteiden, käyttöjärjestelmien, internet-selainten, hakukoneiden ja viestintäsovellusten käyttöehdot sekä tiedonsuojausominaisuudet vaikuttavat käyttäjän mahdollisuuksiin suojata tietojansa omassa liiketoiminnassaan tai muussa toiminnassaan?
- Mikä on erilaisten tiedonsuojausominaisuuksien ja sertifiointien merkitys käyttäjien tarpeisiin ja heidän digitaalisia hyödykkeitä kohtaan kokemaan luottamukseen?
- Mitä parhaita käytäntöjä voitaisiin hyödyntää luottamuksen lisäämiseen markkinoilla osapuolten välillä ja mikä on luotettujen hyödykkeiden taustalla vaikuttavien sertifiointi- ja standardointielimien merkitys ICT-alan laite- ja palveluntuottajille sekä niiden asiakkaille?
- Mitkä ovat nykyaikaisten viestintäsovellusten sekä pilvipalveluiden parhaita tietosuojakäytäntöjä ja mitä mahdollisuuksia käyttäjillä on hallita tietojensa käyttöä tai vaihtaa palveluntarjoajaa?
- Miten avoimet rajapinnat mahdollistavat julkisesti saatavissa olevan ja yksityisesti kerätyn datan luotettavaa yhdistelyä sekä käyttöä ja millaisia esimerkkejä on avoimiin rajapintoihin perustuvista yritysten liiketoimintamalleista?
- Millaisia hyötyjä anonyymit datamassat tarjoavat liiketoiminnalle ja millaisia esimerkkejä on anonyymien datamassan hyödyntämisen tavoista?
- Millaisia kaupallisia ja julkisia palveluita tietojärjestelmien ylläpitäjillä sekä käyttäjillä on pillevien tietoturvariskien havainnoimiseksi, niiden haitallisten vaikutusten arvioimiseksi sekä riskin pienentämiseksi tietoa jakamalla?
- Mitkä ovat parhaita käytäntöjä, joiden mukaisesti em. palveluita voidaan toisiaan täydentäen käyttää turvaamaan ohjelmistohaavoittuvuuksia koskevien tietojen jakamiseen sekä tietoturvariskien pienentämiseen?
- Mitkä ovat sellaisia tietoturvahyödykkeitä, joita käytetään laajasti eri toimialoilla Suomessa toimivissa yrityksissä ja miten tällaista palveluntarjontaa ja avainosaamista on tarvittaessa mahdollista ankkuroida Suomeen?

Mahdolliset linkit valtioneuvoston strategioihin ja muuhun selvitys- ja tutkimustoimintaan:

Hallitusohjelman kärkihanke: Digitaalisen liiketoiminnan kasvuympäristön rakentaminen, tietoturvastrategian laatiminen.

Tietotuotannon pääasialliset muodot:

Ennakointitietoa ja taustoitusta; strategian toimeenpanoa tukevaa tietoa ml. markkinoiden tilannekuva-analyysit; parhaiden käytäntöjen ja toimintavaihtoehtojen vertailua; julkisen vallan ohjauskeinojen tehokkuuden arviointia.

5.2.3 Millaisia vaikutuksia robotisaatiolla ja automatisaatiolla on Suomen kansantalouteen ja millaisia edistämistoimia tarvitaan?

Näkökulmina liiketoiminnan kasvu, osaamistarpeet, työllisyys, terveys ja hyvinvointi sekä liikenteen ja yhdyskuntien suunnittelu.

Koko: 150 000 €

Aikajänne: Selvityksen tulee valmistua v. 2017 loppuun mennessä. Välituloksia tulee olla saatavilla jo aiemmin, koska tietoa tarvitaan ministeriöiden strategia-suunnitelmien tekemisessä sekä päätöksenteossa vuosien 2016–2017 aikana.

Tietotarpeen kuvaus ja perustelut:

Robotisaation ja automaation edistämiseksi tarvitaan tietoa siitä, millaisia vaikutuksia robotisaatiolla ja automatisaatiolla on työllisyyteen, vientiin ja kansantalouteen Suomessa, automatisaation/robotiikan osaamistarpeisiin lähivuosina ja millaisia vaatimuksia tämä asettaa robotisaation ja automaation hyödyntämistä vauhdittavalle koulutukselle ja työllisyystoimille, terveyteen ja hyvinvointiin liittyvälle automaatiolle sekä miten eri tavoin robotisaatio ja automatisaatio vaikuttavat yhdyskuntien suunnitteluun sekä mahdollisuuksiin tukea vihreää yhdyskuntakehitystä ja siihen liittyvän digitaalisen liiketoiminnan kasvua (ns. smart city -ajattelua).

HO: 9/2016 mennessä jokainen hallinnonala laatinut automatisaation/robotisaation edistämissuunnitelman ja tietyillä hallinnonaloilla arvioitu mahdollisuudet kokeiluihin. Selvitys tukee edistämistoimenpiteiden suunnittelua, suuntaamista ja toimeenpanoa.

Mahdolliset linkit valtioneuvoston strategioihin ja muuhun selvitys- ja tutkimustoimintaan:

Hallitusohjelman kärkihanke: Digitaalisen liiketoiminnan kasvuympäristön rakentaminen; Toimenpide: Lisätään robotiikan hyödyntämistä ja kehitystä Suomessa.

TEM: VTT:n asiakasraportti TEM:lle VTT-CR-00422-15 | 30.1.2015 Robotiikkatiekartta

LVM: <http://www.lvm.fi/julkaisu/4444104/robotit-maalla-merella-ja-ilmassa-liikenteen-alykkaan-automaation-edistamissuunnitelma>

Liikennevirasto:

http://www.trafi.fi/filebank/a/1421850491/c57dad45a028a573735b6850e24c89d0/16652-Trafi_tutkimuksia_01-2015_-_Automaattiajaminen.pdf

LVM,TEM: <https://intellectualtransitzone.files.wordpress.com/2015/02/airo-raportti-2015.pdf>

Tietotuotannon pääasialliset muodot:

Ennakointitietoa ja taustoitusta (ml. olemassa olevan tiedon meta-analyysit); strategian toimeenpanoa tukevaa tietoa ml. tilannekuva-analyysit; toimintavaihtoehtojen vertailua sekä politiikkatoimien arviointia (ex ante ja toteutuksen aikainen).

5.3.1 Mitkä ovat EU-lainsäädännön täytäntöönpanon haasteet?

Koko: 100 000 €

Aikajänne: 2016–2017

Tietotarpeen kuvaus ja perustelut:

Tutkimushankkeessa selvitetään EU-lainsäädännön kansalliseen täytäntöönpanoon liittyvät keskeisimmät lainvalmistelun haasteet. Lisäksi selvitetään se, missä määrin lainvalmistelussa hyödynnetään kansallista liikkumavaraa ja missä määrin sekä millaisissa tapauksissa turvaututaan kansalliseen lisäsääntelyyn, joka ylittää EU-oikeuden vaatimukset (ns. gold-plating). Tutkimuksella tuotetaan tietoa sen selkeyttämiseksi, miten EU-lainsäädäntö istutetaan kansalliseen lainsäädäntöön kansalaisten ja yritysten näkökulmasta mahdollisimman selkeällä tavalla.

Tutkimus on tarpeellinen, koska tällä hetkellä ei tarkalleen tiedetä, miten kansallista liikkumavaraa tosiasiallisesti hyödynnetään ja toisaalta tarkkaa tietoa kansallisesta lisäsääntelystä ei ole. Käytännössä on todennäköisesti vaihtelevuutta hallinnonalojen välillä. Tämän selvittäminen auttaa menettelytapojen ja täytäntöönpanomenetelmien kehittämisessä siten, että säännökset voidaan tulevaisuudessa täytäntöönpanna mahdollisimman johdonmukaisella ja tarkoituksenmukaisella tavalla. Tavoitteena on myös EU-lainsäädännön täytäntöönpanon tehostaminen siten, ettei sillä lisätä yritysten kilpailukykyä haittaavaa ylimääräistä taakkaa.

Tutkimuskysymyksiä ovat mm. seuraavat:

- Millaisia kansallisia ja EU-tason haasteita EU-säädösten kansalliseen täytäntöönpanoon liittyy?
- Miten EU-säädösten kansallisessa täytäntöönpanossa hyödynnetään EU-säädöksen mahdollistamaa kansallista liikkumavaraa, mukaan lukien pk-yrityksiä varten varatut joustot ja siirtymäajat?
- Millaisissa tapauksissa ja missä määrin EU-säädösten täytäntöönpanon yhteydessä turvaututaan sellaiseen kansalliseen lisäsääntelyyn, jota EU-säädös ei edellytä? Mikä on lisäsääntelyn alkuperä ja tuodaanko lisäsääntely esille komissiolle toimitettavissa täytäntöönpanoilmoituksissa?
- Millaisilla täytäntöönpanomenetelmillä EU-lainsäädäntö voidaan istuttaa kansalliseen lainsäädäntöön mahdollisimman selkeällä tavalla, millaisia menetelmiä ministeriöt tyypillisesti käyttävät ja missä vaiheessa täytäntöönpanomenetelmää koskevat ratkaisut tehdään?
- Miten EU-lainsäädännön täytäntöönpanoa tulisi kehittää, jotta täytäntöönpano toteutetaan Suomessa mahdollisimman tehokkaasti ja selkeästi?

Tutkimuksessa tavoitteena on saada yleisnäkemyksiä EU-lainsäädännön täytäntöönpanosta, mutta siinä on tarpeen lähestyä asiaa myös yksittäisten lakihankkeiden kannalta. Tutkimus voidaan toteuttaa esimerkiksi haastatteleamalla lainvalmistelijoita, tapaustutkimuksilla ja kyselyaineistoilla sekä hyödyntämällä olemassa olevaa tutkimus- ja viranomaisaineistoa EU-säädösten täytäntöönpanosta Suomessa. Mahdollisuuksien mukaan tutkimusta voidaan täydentää kansainvälisellä vertailulla.

Mahdolliset linkit valtioneuvoston strategioihin ja muuhun selvitys- ja tutkimustoimintaan:

Hallituksen kärkihanke: Sujuvoitetaan säädöksiä.

Tietotuotannon pääasialliset muodot:

Tutkimus tuottaa tietoa ja toimintavaihtoehtoja kehittämistoimenpiteiden ja ohjeistuksen pohjaksi.

5.3.2 Mitkä ovat tietosuoja-asetuksesta johtuvat muutostarpeet kansalliseen lainsäädäntöön?

Koko: 100 000 €
Aikajänne: 2016

Tietotarpeen kuvaus ja perustelut:

EU:n tietosuojalainsäädännön uudistaminen on tarkoitus saada valmiiksi vuoden 2015 aikana. Uusi yleinen tietosuoja-asetus koskee lähtökohtaisesti lähes kaikkea henkilötietojen käsittelyä, tiettyjä poikkeuksia lukuun ottamatta. Vaikka kyseessä on asetus, sisältää se huomattavaa kansallista liikkumavaraa. Uudistus on merkittävä ja sen toimeenpano Suomessa edellyttää kaiken henkilötietojen käsittelyä koskevan kansallisen lainsäädännön tarkastelua. Asetuksen voimaantuloa seuraa kahden vuoden siirtymäaika, jonka kuluessa kansallinen lainsäädäntö on saatettava yhdenmukaiseksi asetuksen kanssa.

Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää uudesta tietosuoja-asetuksesta johtuvia vaikutuksia yritystoiminnalle, jotta asetuksen edellyttämät kansalliset täytäntöönpanotoimet voidaan toteuttaa niin, ettei niillä tarpeettomasti lisätä yksityisten toimijoiden hallinnollista taakkaa. Yrityksille aiheutuvat kustannukset liittyvät esimerkiksi mahdollisiin IT-järjestelmien ja tietojenkäsittelyn kehittämiseen sekä henkilöstökuluihin. Selvityksessä on otettava huomioon jo nykyisellään kansallisesta henkilötietolaista rekisterinpitäjälle johtuvat veloitteet ja siten se, että kaikki asetuksen veloitteet eivät ole yrityksille uusia. Lisäksi selvityksessä on otettava huomioon se, millainen vaikutus kokonaisarvioissa on sillä, että joiltain osin rekisterinpitäjän veloitteet tulevat kevenemään nykysäätelyyn verrattuna.

Mahdolliset linkit valtioneuvoston strategioihin ja muuhun selvitys- ja tutkimustoimintaan:

Digitalisaatio, sääntelyn sujuvoittaminen

Tietotuotannon pääasialliset muodot:

Tutkimus tuottaa tietoa ja toimintavaihtoehtoja uuden EU-sääntelyn täytäntöönpanoa varten.

5.3.3 Mitkä ovat purkavan lisärakentamisen helpottamisen vaihtoehdot ja vaikutukset?

Koko: 100 000 €

Aikajänne: Lokakuun 2016 loppuun mennessä

Tietotarpeen kuvaus ja perustelut:

Purkavalla lisärakentamisella tarkoitetaan kasvu-alueiden kehittämistä siten, että vanhaa rakennuskantaa puretaan ja tilalle rakennetaan uutta. Yhdyskuntarakenteen tiivistämiseksi on tarpeen purkaa asunto-osakeyhtiöiden vanhoja rakennuksia tehokkaamman ja asumistarpeiden kehitystä vastaavan lisärakentamisen tieltä.

Purkavalla lisärakentamisella on merkittäviä vaikutuksia osakkaiden yhdenvertaiseen kohteluun, asukkaiden asumisoloihin ja erityisryhmien osalta elämänlaatuun yleisemminkin, asuntorahoitukseen ja asuntojen vakuuskäyttöön sekä asunovarallisuuden ja maankäytön tehostumisesta saatavan hyödyn jakaantumiseen osakkaiden ja muiden toimijoiden, kuten rakennusyhtiöiden, kiinteistösijoittajien ja kunnan kesken.

Voimassa olevan asunto-osakeyhtiölain mukaan purkavaan lisärakentamiseen vaaditaan asunto-osakeyhtiön osakkaiden yksimielinen päätös. Käytännössä tämä usein estää yhdyskuntarakenteen tiivistämisen asunto-osakeyhtiöiden kiinteistö- ja rakennuskannan osalta. Tavoitteena on, että asiasta voitaisiin päättää yhtiökokouksen määräenemmistöpäätöksellä (2/3 päätös). Määräenemmistöpäätöksen salliminen on välttämätöntä asunto-osakeyhtiöiden vanhan kiinteistökannan kehittämiseksi yhteiskunnan kehitystä vastaavasti.

Toisaalta nykyisen osakkaan kannalta taloyhtiön päätöksenteon helpottamisen tarkoittaa sitä, että hän voi vastoin tahtoaan joutua vaihtamaan asuntonsa taloyhtiön enemmistön osoittamaan asuntoon, kantamaan riskiä hankkeen toteutumisesta ja elämään vuosia kestävä hankkeen keskellä. Nykyisessä asunto-osakeyhtiölaissa on otettu huomioon taloyhtiöiden maallikkohallinto ja laissa painotetaan vanhojen osakkaiden asumisturvaa mm. rajoittamalla taloyhtiön riskinottoa. Osakkaan tai taloyhtiön velkojan kannalta katsottuna nykyiset rajoitukset helpottavat vakuuksien arvonmuutosten ennakoitavuutta. Näistä syistä määräenemmistöpäätökseen siirryttäessä tarvitaan uudenlaisia vähemmistönsuojakeinoja ja taloyhtiön toimintamalleja.

Taloyhtiöiden päätöksenteon helpottamisen luomat mahdollisuudet ja muut vaikutukset ovat merkittävät. Asunto-osakeyhtiöiden rakennuksissa on lähes puolet kaikista asunnoista ja niissä asuu yli puolet suomalaisista. Asunto-osakeyhtiöiden kiinteistöt ja rakennukset muodostavat hyvin suuren osan kansallisvarallisuudesta. Käytännössä rakennusliikkeet perustavat yli 70 % asunto-osakeyhtiöistä sekä yhdessä alan muiden ammattilaisten ja sijoittajien kanssa vaikuttavat kaavoitukseen, hankkivat rakennusluvut ja rakentavat tai rakennuttavat rakennukset, joiden huoneistot osakkaat ostavat vapaaehtoisin kaupoin vapailta markkinoilta. Käytännössä purkavasta lisäraken-

tamisesta päättävän asunto-osakeyhtiön neuvotteluasema ei olisi tasaveroinen em. toimijoiden kanssa, koska osakkailla ja taloyhtiössä ei yleensä ole hankkeesta päättämisen valmistelun, suunnittelun ja toteutuksen johtamiseen tarvittavaa ammattitaitoa eikä taloudellisia resursseja.

Asunto-osakeyhtiölain muutoksen valmistelua varten tarvitaan tutkimusta siitä, miten purkavan lisärakentamisen päätösvaatimusten helpottaminen vaikuttavat taloyhtiöiden päätöksentekoon ja hallintoon, osakkaiden yhdenvertaiseen kohteluun, erityisesti vanhenevan väestön asumisturvaan ja asumisoloihin, asunto-osakkeiden vakuuskäyttöön sekä lisärakennusoikeuteen perustuvan varallisuuden lisääntymisen jakaantumiseen.

Tutkimushankkeessa tarkastellaan:

- Minkälaisia vaikutuksia purkavalla lisärakentamisella on asuntovarallisuuden ja maankäytön tehostumisesta saatavan hyödyn jakautumiseen yhtiön osakkaiden, rakentajien, sijoittajien ja kunnan kesken?
- Minkälaisia vaikutuksia purkavalla lisärakentamisella on asunto-osakeyhtiön rakennusten ja asunto-osakkeiden rahoitukseen ja vakuuskäyttöön sekä rakennusmarkkinoihin ja asunto-kauppaan?
- Minkälaisia vaikutuksia asunto-osakeyhtiölain päätösvaatimusten lieventämisellä on osakkaiden tiedontarpeeseen ennen päätöksentekoa ja päätöksen toteutuksen aikana ja hankkeen toteuttavan taloyhtiön hallintoon?
- Minkälaisia vaikutuksia asunto-osakeyhtiölain päätösvaatimusten lieventämisellä on osakkaiden yhdenvertaiseen kohteluun, asumisturvaan ja asumisoloihin erityisesti ikääntyneiden ja muiden erityisryhmien kannalta sekä osakkaiden vähemmistönsuojan tarpeeseen ja vuokrasuhteisiin?

Selvitykset on toteutettava vuonna 2016 ennen lainsäädäntötoimiin ryhtymistä.

Mahdolliset linkit valtioneuvoston strategioihin ja muuhun selvitys- ja tutkimustoimintaan:

Sipilän hallitusohjelman mukaan lisätään asumisen valinnanvapautta ja vastataan asuntotarpeen rakenteen muutokseen (s. 16). Tavoitteen toteuttamiseksi mm. sujuvoitetaan asunto-osakeyhtiöni päätöksentekoa korjaus- ja täydennysrakentamisessa (liite 4, s. 11).

Tietotuotannon pääasialliset muodot:

Selvitykseen tulee koota käytettävissä oleva kotimainen ja ulkomainen tutkimustieto ja varhaisempi lainsäädäntötyö sekä koota eri alojen asiantuntijoiden näkemyksiä kyselyllä ja/tai haastattelulla. Lisäksi on arvioitava mahdollisten muutosten kustannusvaikutuksia eri toimijoiden kesken. Lopputuloksena on raportti, joka sisältää selvityksen tulokset ja toimenpide-ehdotukset sekä mahdolliset ehdotukset jatkotutkimusta varten.

5.3.4 Sääntelytaakan arviointi – kokonaisarviointi säädösten sujuvoittamisen taustaksi

Koko: 300 000 euroa
Aikajänne: 2016–2017

Tietotarpeen kuvaus ja perustelut:

Hallitusohjelman mukaisesti laaditaan objektiivinen kokonaisarviointi sääntelytaakasta. Luonteeltaan poikkihallinnollisen selvityksen tavoitteena on tuottaa tieto sääntelytaakan määrästä yritysten ja kansalaisten näkökulmasta ja määrän kehityksestä sekä sääntelytaakan yhteydestä EU-sääntelyyn ja kansainvälisiin sopimuksiin. Selvitys käsittää sekä olemassa olevan sääntelyn että uuden sääntelyn ja siinä arvioidaan sääntelystä aiheutuvaa taakkaa suhteessa sääntelystä saataviin hyötyihin. Selvitys keskittyy sääntelytaakkaan liittyviin kysymyksiin hyödyntäen hallinnollisen taakan arvioinnista jo kertynyttä tutkimustietoa. Selvitys tuottaa lisäksi ehdotuksen siitä, miten sääntelytaakkaa ja sen keventämistä ja kehitystä voidaan mitata ja seurata.

Selvitys sisältää myös ehdotukset keinoista voimassa olevan sääntelyn keventämiseksi.

Ministeriöittäin (hallinnonaloittain) tehtävän säädösten perkaamisen ja turhan sääntelyn sekä säädösuudistusten tulosten ja vaikuttavuuden mittaamiseksi tarvitaan selkeät mittarit.

Tutkimuskysymyksiä:

- Mikä on kokonaisarvio vuoden 2016 alun sääntelytaakan lähteestä, lähtötilasta ja suuruudesta määrällisesti, sisällöllisesti ja euromääräisesti taloudellisesta näkökulmasta?
- Mitkä ovat sääntelytaakan erilaiset vaikutukset sekä yritysten että kansalaisten arjen kannalta arvioiden?
- Mikä on sääntelytaakan suhde sääntelystä saataviin hyötyihin?
- Mikä on sääntelytaakan kytkös EU-sääntelyyn ja kansainvälisiin sopimuksiin erityisesti sen kannalta, miltä osin sääntelytaakka seuraa suoraan kyseisistä velvoitteista ja miltä osin sitä on lisätty kansallisin täytäntöönpanotoimin tai kansallisessa soveltamiskäytännössä sekä arvio lainsäädännön velvoitteiden alkuperän suhteellisista osuuksista?
- Mitkä tekijät uuden sääntelyn ohella ovat johtaneet sääntelytaakan kasvuun mukaan lukien esimerkiksi täytäntöönpano-ongelmat, viranomaisten voimavarat, säädösten päällekkäisyys, ristiriitaisuudet ja tulkintaongelmat, ja millä keinoilla sääntelytaakkaa voidaan merkityksellisellä tavalla nettomääräisesti vähentää esim. ohjeistusta ja ohjeistuksen noudattamisen seuranta kehittämällä?
- Millaisin mittarein (hyödyntäen esimerkiksi hallinnollisen taakan mittamiiseen käytettyä ns. standardikustannusmallia - SCM) sääntelytaakkaa ja sen pienentymistä tulisi mitata sisältäen määrälliset, sisällölliset ja taloudelliset mittarit?

Mahdolliset linkit valtioneuvoston strategioihin ja muuhun selvitys- ja tutkimustoimintaan:

Hallitusohjelman kirjaus: Sujuvoitetaan säädöksiä. Säädospolitiikan ohjausta selkeytetään, tavoitteena sääntelyn nettomäärän keventäminen ja säädöksille vaihtoehtoisten ohjauskeinojen käytön lisääminen. Tavoitteena on turhan sääntelyn purkaminen ja hallinnollisen taakan keventäminen. EU-säännösten toimeenpanossa pitäydytään kansallisesta lisäsääntelystä.

Kärkihanke 3: Sujuvoitetaan säädöksiä - tavoitteena on mahdollistava sääntely, turhien normien purkaminen ja hallinnollisen taakan keventäminen. Lisäksi tavoitteena on helpottaa kansalaisten arkea, parantaa kilpailukykyä, edistää markkinoillepääsyä sekä digitalisaatiota. Osana hanketta luodaan kriteerit normipurun tulosten mittaamiseen.

Muu aiheeseen liittyvä selvitys- ja tutkimustoiminta: Selvitys EU-lainsäädännön kansalliseen täytäntöönpanoon liittyvistä keskeisimmistä lainvalmistelun haasteista (OM).

Tietotuotannon pääasialliset muodot:

Suomenkielinen selvitysraportti sisältää sääntelytaakan lähtötilan, nykytilan arvioinnin, mahdolliset ehdotukset turhien normien purkamiseksi sekä sääntelytaakan ja hallinnollisen taakan keventämiseksi. Raportin tulee myös sisältää ehdotukset normipurun tulosten mittareista (indikaattorit). Raportissa vastataan edellä lueteltuihin kysymyksiin kysymyskohtaisesti vastausosioiden sisältäessä tiiviin yhteenvedon tutkimustuloksista.

6.1.1 Sote-uudistuksen ja itsehallintoalueiden muodostamisen tukemista koskevat selvitykset

Koko: 300 000 €

Aikajänne: 3/2016-12/2016

Tietotarpeen kuvaus ja perustelut:

Pääministeri Juha Sipilän hallitusohjelman yksi merkittävimmistä rakennepoliittisista uudistuksista on sosiaali- ja terveydenhuollon uudistus. Maahan perustetaan 18 itsehallintoaluetta, jotka vastaavat sosiaali- ja terveyspalvelujen järjestämisestä alueellaan lukuun ottamatta kolmea, jotka joutuvat järjestämään sosiaali- ja terveyspalvelut jonkun toisen alueen kanssa yhteistyössä. Vastuu sosiaali- ja terveyspalvelujen järjestämisestä siirtyy kunnilta kuntayhtymiltä itsehallintoalueille 1.1.2019. Jatkossa Suomen julkinen hallinto järjestetään valtakunnan, itsehallintoalueen ja kunnan tasolla.

Hallitus lisää julkisen sosiaali- ja terveydenhuollon tuotannon monipuolisuutta. Itsehallintoalue tuottaa tarvittavat sosiaali- ja terveyspalvelut itse tai yhdessä muiden itsehallintoalueiden kanssa tai voi käyttää yksityisen tai kolmannen sektorin palveluita.

Sosiaali- ja terveydenhuollon monikanavaista rahoitusta yksinkertaistetaan ja yksilön valinnanvapautta lisätään. Osana uudistusta säädetään valinnanvapauslainsäädäntö. Valinnanvapaus on jatkossa pääsääntö perustasolla ja soveltuvin osin käytössä erikoistason sosiaali- ja terveyspalveluissa. Monikanavaisen rahoituksen yksinkertaistamista ja valinnanvapautta laajentava lainsäädäntö on tarkoitus saada voimaan 1.1.2019. Valinnanvapauden tarkoituksena on vahvistaa erityisesti perustason palveluita ja turvata nykyistä nopeampi hoitoon pääsy. Asiakkaan valinnan mahdollisuus turvataan yhtenäisillä palveluiden laatuperusteilla ja valintaa tukevalla julkisella tiedolla.

Uudistuksen myötä valtioneuvosto päättää sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämispäätöksestä itsehallintoalueiden esitysten ja niiden kanssa käytävien neuvotteluiden pohjalta. Järjestämispäätöksessä päätetään julkisesta palvelulupauksesta ja strategisista kehittämistavoitteista. Lisäksi valtioneuvosto päättää valtakunnallisten ja alueellisten erityisyksiköiden ja yliopistollisten sairaaloiden ja muiden osaamiskeskusten tehtävistä ja työnjaosta. Valtioneuvosto myös ohjaa laajakantoisia investointeja ja tuotantorakennetta sekä varmistaa valinnanvapauden toteuttamisen. Itsehallintoalueiden yhteistyölle ja tehokkaalle toiminnalle luodaan puitteet yhteen toimivilla tietojärjestelmillä. Lisäksi perustetaan itsehallintoalueiden omistama valtakunnallinen yhteishankintayksikkö ja yhteiset valtakunnalliset tukipalvelut.

Tällä haulla haetaan tutkimusryhmää, -laitosta tai tutkimuskonsortiota, joka kykenee sote-uudistuksen itsehallintoalueiden perustamisen valmisteluorganisaation ohjauksessa selvittämään em. uudistuksiin liittyviä kiireellisiä tehtäviä talvi- ja kevätkaudella 2016. Selvitettäviä asioita voivat olla esimerkiksi uudistukseen liittyvien alustavien hallituksen esitysten vaikutusarviointien täs-

mentäminen ja uudistuksen toimeenpanon valmisteluun liittyvät selvitykset. Vaikutusarviointeja tarvitaan ennen hallituksen lopullisten esitysten eduskunnalle jättämistä. Valittavan hanketoimijan on – käytettävissä olevan ajan puitteissa – hyödynnettävä myös soveltuvaa kansainvälistä seuranta-, arviointi- ja tutkimustietoa vastaavista sosiaali- ja terveyspalvelujärjestelmän uudistuksista, joita on viime vuosina tehty mm. Tanskassa, Norjassa ja Ruotsissa.

Tutkimuskysymykset voivat liittyä esimerkiksi seuraaviin teemoihin:

- Työterveyshuollon aseman selvittäminen monikanavaisen rahoituksen yksinkertaistamisessa.
- Valinnanvapausmallin yksityiskohtien selvittäminen
- Kiinteistö- ym. omaisuusjärjestelyjen vaikutukset kuntiin ja uusiin itsehallintoalueisiin
- Rahoitusjärjestelmän vaikutusarviointien täsmentäminen
- Uudistuksen vaikutukset henkilöstön asemaan ja henkilöstön palkkaus- ja eläke-etujen järjestelyjen vaikutusten täsmentäminen.
- Itsehallintoalueille siirtyviin muihin tehtäviin liittyvät selvitykset
- Toimeenpanon valmistelua tukevat selvitykset

Tutkimuskysymykset tarkentuvat aluehallinto- ja sote-uudistuksen valmistelun edetessä ja niistä sovitaan ohjausryhmän ja hanketoimijan kesken. Tietotarvekuvausta päivitetään haun aikana, mikäli hallitus tekee linjauksia sote-uudistuksesta.

Tutkimustarjouksessa tulee olla suunnitelma siitä, millaisilla arviointimenetelmillä hakijat aikovat sote-valmisteluun liittyviä tehtäviä selvittää ja toimenpidevaihtoehtojen vaikutuksia arvioida. Lisäksi kunkin tehtävän osalta on tarpeellista kuvata millaiseen tietoperustaan toimenpidevaihtoehtojen mallintaminen perustuu ja vaikuttavuusarviointien osalta, millaisia empirisiä aineistoja kerätään ja analysoidaan. Hakemukseen pyydetään liittämään tieto yksikköhinnasta kokonaiskustannusmallia käyttäen.

Mahdolliset linkit valtioneuvoston strategioihin ja muuhun selvitys- ja tutkimustoimintaan:

Hallitusohjelma; reformit: sosiaali- ja terveydenhuollon uudistus ja hallituksen linjaukset itsehallintoalueiden muodostamisesta

Tietotuotannon pääasialliset muodot:

Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen säädösvalmistelua ja toimeenpanoa tukevaa tietoa; toimintavaihtoehtojen vertailua, kustannusanalyysseja ja politiikkatoimien arviointia.

6.1.2 Mikä mittaristo tukee uusien itsehallintoalueiden strategista ja operatiivista so-
te-johtamista?

Koko: 200 000 €

Aikajänne: Vuoden 2017 loppuun mennessä

Tietotarpeen kuvaus ja perustelut:

Sote-uudistus edellyttää ajantasaista ja läpinäkyvää tietoperustaa palveluiden sekä hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen tarpeen arviointia sekä kustannusten, tuottavuuden, laadun ja vaikutta-
vuuden arviointia ja vertailua varten. Hankkeessa selvitetään eri toimijoiden (kansallinen ohjaus,
järjestäjä, toimintayksiköt, asukkaat) tietotarpeet. Hankkeessa kartoitetaan lisäksi nykyiset tieto-
varannot ja mittarit (mittareiden kehittämisen osalta tarvittaessa myös kansainvälinen vertailu),
sekä kartoitetaan tiedon aukkopaikat ja tiedonkeruun ongelmat. Hankkeessa suunnitellaan vai-
heet, vastuut ja aikataulu siten että tietoperusta on käytössä 2019 alusta.

Hankkeessa tulee selvittää, mikä mittaristo tukee uusien itsehallintoalueiden strategista ja opera-
tiivista johtamista sekä niiden sote-toimintojen toiminnallista ja resurssiohjausta siten,
että mittaristo toimisi samalla itsehallintoalueiden valtuuston ja asukkaiden käytössä toiminnan
laatua, tehokkuutta ja vaikuttavuutta arvioitaessa sekä asiakkaiden valinnanvapauden tukena.

- Mitkä ovat eri toimijoiden tietotarpeet sote-uudistuksessa?
- Miten nykyiset tietovarannot ja mittarit vastaavat tietotarpeisiin?
- Mitkä ovat tiedonkeruun aukkopaikat?
- Mitkä ovat tiedonkeruun ja julkaisemisen ratkaistavat haasteet?
- Mikä kokonaisuus parhaiten toimisi mittaristona käsittäen kaikki sosiaali- ja terveydenhuol-
lon palvelualueet ja ottaa huomioon mahdollisimman laajan palveluintegraation asettamat
vaatimukset ja tarpeet johtamista ja ohjausta palvelevalle sekä asukkaiden valinnanvapa-
utta tukevalle informaatiolle?

Mahdolliset linkit valtioneuvoston strategioihin ja muuhun selvitys- ja tutkimustoi-
mintaan:

Reformi: Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistus

Tietotuotannon pääasialliset muodot:

Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen säädösvalmistelua ja toimeenpanoa tukevaa ennakointi-
tietoa ja taustoitusta (ml. olemassa olevan tiedon meta-analyysit) sekä strategian toimeenpanoa
tukevaa tietoa ml. tilannekuva-analyysit.

6.1.3 Mitkä ovat sote-palveluiden ja asiakastietojärjestelmien integraation taloudelliset vaikutukset sekä vaikutukset palvelujen laatuun ja vaikuttavuuteen?

Koko: 100 000 €

Aikajänne: 2016

Tietotarpeen kuvaus ja perustelut:

Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksessa sosiaali- ja terveydenhuolto siirretään kuntaa suurempien itsehallintoalueiden vastuulle. Järjestäjällä on vastuu siitä, että sosiaali- ja terveyspalvelut toimivat jatkossa sujuvana palvelukokonaisuutena. Uudistuksessa on keskeistä järjestämisen rakenteiden uudistaminen ja sote-palveluiden laaja-alainen integraatio. Hankkeessa selvitetään järjestämisen, palveluiden sekä potilas- ja asiakastietojen integraation toiminnallisia ja taloudellisia vaikutuksia sekä kansainvälisen kirjallisuuden että kotimaisten kokemusten perusteella. Kirjallisuuteen perustuvan osion on oltava käytettävissä kesäkuussa 2016.

Käynnistettävässä hankkeessa tulee keskittyä siihen, mitkä ovat palveluiden vertikaalisen (perus- ja erityistasojen välisen) ja horisontaalisen (sosiaali- ja terveyspalvelujen) sekä asiakastietojärjestelmien integraation taloudelliset vaikutukset ja vaikutukset palvelujen laatuun ja vaikuttavuuteen.

Tutkimuskysymykset:

- Mitä toiminnallisia ja taloudellisia vaikutuksia on saatu järjestämisen, palveluiden ja tietojärjestelmien integraatiolla kansainvälisen kirjallisuuden perusteella?
- Mitä horisontaalista ja vertikaalista integraatiota on toteutettu Suomessa?
- Mitä toiminnallisia ja taloudellisia vaikutuksia Suomessa on saatu palveluiden ja tietojärjestelmien integraatiolla?
- Mitkä ovat toimivia tapoja edistää palveluiden ja tietojärjestelmien integraatiota?
- Mitä on huomioitava palveluiden ja tietojärjestelmien integraatiossa sote-uudistuksen yhteydessä erityisesti potilaan ja asiakkaan aseman oikeudellisesta näkökulmasta?

Mahdolliset linkit valtioneuvoston strategioihin ja muuhun selvitys- ja tutkimustoimintaan:

Reformi: Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistus

Tietotuotannon pääasialliset muodot:

Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen säädösvalmistelua ja toimeenpanoa tukevaa strategian toimeenpanoa tukevaa tietoa ml. tilannekuva-analyysit, toimintavaihtoehtojen vertailua sekä kustannusanalyysijä.

6.1.4 Miten sisäistä työnjakoa ja henkilöstön osaamisresurssien käyttöä uudistetaan sosiaali- ja terveydenhuollossa kustannustehokkuuden ja tuottavuuden lisäämiseksi?

Koko: 100 000 €

Aikajänne: Selvityksen tulee olla käytössä 31.12.2017.

Tietotarpeen kuvaus ja perustelut:

Sosiaali- ja terveydenhuollon eri ammattiryhmien työnjaon uudistamisen tavoitteena on saada aikaan säästöjä hillitsemällä työvoimakustannuksia ja nostamalla tuottavuutta. Työnjaon kehittäminen hillitsee työvoimakustannuksia, mikäli eri ammattiryhmien osaamista hyödynnetään täysimääräisesti ja osa tarpeellisten tehtäväsiirtojen tai eläkkeelle siirtymän vuoksi vapautuvista viroista ja toimista hoidetaan alemmilla palkkakustannuksilla. Syksyllä 2015 käynnistetään eri ammattiryhmien työnjaon uudistaminen yhteistyössä STM:n ja sen hallinnonalan asiantuntijoiden, kuntien, Kuntaliiton ja alan työmarkkinaosapuolten sekä korkeakoulujen ja ammattiopistojen verkostojen kanssa. Työnjaon uudistamisen tulosten hyödyntäminen integroituvassa sosiaali- ja terveydenhuollossa edellyttää tarkempaa arviota siitä, millaisia kustannusvaikutuksia toimenpiteillä saadaan aikaan.

Työnjaon uudistamisen pohjaksi hankkeessa kartoitetaan ensin nykyisen henkilöstön koulutustaso ja tehtävänimikkeet sekä henkilöstömäärät eri tehtävissä. Kartoituksessa saatujen tulosten perusteella tehdään vertailu nykyisestä työnjaosta ja mitoituksesta eri kunnissa ja kuntayhtymissä.

Tutkimuskysymykset:

- Minkälaiset työnjaon muutokset tuottavat säästöjä välittömästi vuoteen 2019 mennessä?
- Minkälaiset työjakoon liittyvät tekijät lisäävät kustannustehokkuutta ja tuottavuutta?
- Kuinka henkilöstömenojen säästöt vaikuttavat palvelun saatavuuteen ja laatuun sekä ihmisten hyvinvointiin ja terveyteen?

Mahdolliset linkit valtioneuvoston strategioihin ja muuhun selvitys- ja tutkimustoimintaan:

Hallitusohjelma: reformit: sosiaali- ja terveydenhuollon uudistus

Tietotuotannon pääasialliset muodot:

Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen säädösvalmistelua ja toimeenpanoa tukevaa ja strategian toimeenpanoa tukevaa tietoa ml. tilannekuva-analyysejä sekä toimintavaihtoehtojen vertailua.

6.2.1 Mitkä ovat uuden varhaiskasvatuslain kokonaisvaikutukset?

Koko: 150 000 €

Aikajänne: 2016–2017

Tietotarpeen kuvaus ja perustelut:

Lasten päivähoitoa koskevaan lainsäädäntöön tehtiin muutoksia syksyllä 2015 ja lisää muutoksia on tulossa syksyllä 2016. Hankkeessa on tarkoituksena kerätä tietoa muutosten vaikutuksista kyselytutkimuksen avulla.

Tietotarve perustuu Sivistysvaliokunnan oheiseen lausumaan (29/2014):

Eduskunta edellyttää, että hallitus seuraa uuden varhaiskasvatuslain kokonaisvaikutuksia, vaikutuksia laatuun ja ryhmäkokoihin, ja ryhtyy varhaiskasvatuslain toisen vaiheen uudistamisen yhteydessä toimenpiteisiin laista puuttuvien keskeisten määritelmien täsmentämiseksi, jotta turvataan lasten kokonaisvaltainen hoiva, kasvu ja kehitys. Hallituksen tulee antaa asiasta sivistysvaliokunnalle selvitys vuoden 2017 keväällä.

Tietotarve liittyy myös lasten päivähoitosta annetun asetuksen (239/1973) muutokseen koskien päiväkodin yli 3-vuotiaiden lasten ja kasvattajien välistä suhdelukua sekä varhaiskasvatuslakiin (36/1973, 11 a §) liittyvää subjektiivisen varhaiskasvatusoikeuden muutosta. Uudistukset on ajateltu tulevan voimaan 1.8.2016.

Selvityksessä on toteutettava vaiheisena niin, että:

Vaiheessa 1

A) tehdään nykytilan kartoitus (mm. ryhmäkoot) lain ja asetusta koskevien muutosten voimaantulon vaiheessa

B) kartoitetaan 1.8.2015 voimaan tulleen varhaiskasvatuslain kokonaisvaikutuksia suhteessa nykytilaan.

Selvityksen 1. vaiheen tulee perustua tarkoitusta varten laadittuun varhaiskasvatuksen laadun teoreettiseen jäsenyykseen ja tämän jäsenyyksen pohjalta nouseviin kokonaisvaltaisiin vaikutuksiin laadun eri aspektien osalta (vuosi 2017).

Vaiheessa 2 selvitetään 1.8.2016 voimaan tulevien edm. asetusmuutoksen (suhdeluku) ja varhaiskasvatuslain (subjektiivinen varhaiskasvatusoikeus) muutoksen vaikutukset. Vaiheeseen 2 kytetään mukaan myös varhaiskasvatuksen asiakasmaksujen korotuksen vaikutukset.

Tarkoituksena on selvittää seuraavia tutkimuskysymyksiä:

Vaihe 1: (2016-2017):

- Millaiset ovat uuden, 1.8.2015 voimaan tulleen varhaiskasvatuslain kokonaisvaikutukset?
- Mitkä ovat uuden lain vaikutukset varhaiskasvatuksen laatuun?

- Mitkä ovat uuden lain vaikutukset ryhmäkokoihin päiväkodeissa?

Vaihe 2: (2016-2017):

- Mitkä ovat asetusmuutoksen vaikutukset yli 3-vuotiaiden lapsiryhmien suhdeluvun toteutumiseen ja ryhmien muodostamiseen päiväkodeissa?
- Mitä yleisiä vaikutuksia on subjektiivisen oikeuden muutoksilla varhaiskasvatustoimintaan? Miten osa-aikainen varhaiskasvatus on järjestetty? Onko varhaiskasvatuksen kerhotoiminta lisääntynyt?
- Millaisia linjauksia (kriteerejä) kunnissa ja muilla toiminnan järjestäjätahoilla on tehty 20 tuntia laajemman varhaiskasvatusoikeuden saamisesta?
- Mikä vaikutus asiakasmaksujen korottamisella on ollut varhaiskasvatuspalvelun käyttöön ja lasten osallistumiseen varhaiskasvatuksessa?

Mahdolliset linkit valtioneuvoston strategioihin ja muuhun selvitys- ja tutkimustoimintaan:

Kuntien tehtävien karsiminen.

Varhaiskasvatuksen

- suhdeluvun nostaminen yli 3-vuotiaiden osalta päiväkodeissa
- subjektiivisen varhaiskasvatusoikeuden muuttaminen
- asiakasmaksujen korottaminen.

Tietotuotannon pääasialliset muodot:

Selvitys toteutetaan kyselytutkimuksena kunnille ja yksityisille toiminnan järjestäjille huomioiden kaikki varhaiskasvatuksen toimintamuodot. Ryhmäkoon ja suhdelukujen toteutumisen tarkastelun osalta selvitys toteutetaan vain päiväkodeille.

Selvitys sisältää sekä tilannekuva-analyysi/nykytilan analyysi -vaiheen ja lisäksi ex post -vaikutusten arviointia.

6.2.2 Miten sosiaali- ja terveystalvelujen valvontaa ja sen vaikuttavuutta voidaan parantaa ottamalla käyttöön uusia kustannustehokkaampia toimintatapoja?

Koko: 150 000 €

Aikajänne: 12/2016 mennessä

Tietotarpeen kuvaus ja perustelut:

Sosiaali- ja terveydenhuollon viranomaisvalvonnan tavoitteena on edistää oikeusturvan toteutumista ja palvelujen laatua. Suomessa valvontaa toteutetaan sekä keskus- että aluehallintotasoilla (laki sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirastosta, Valvira, 669/2008 ja laki aluehallintovirastoista, 896/2009). Nykyinen organisaatiovalvonnan malli ei kaikilta osin ole enää paras mahdollinen, kun sosiaali- ja terveydenhuollon toimintaympäristö ja sääntelykulttuuri muuttuvat. Valvonnan tulisi entistä enemmän painottua jälkikäteisvalvonnan ja sanktioinnin sijasta ehkäisevään vuorovaikutukselliseen toimintaan, jossa arvioidaan toiminnan kokonaisuutta erityisesti asiakkaan saaman lopputuloksen kannalta. Omavalvonnan roolia palvelujen laadun ja sisällön ensisijaisena varmistajana on vahvistettava.

Samanaikaisesti valvonnan resurssit niukkenevat. Siksi on tarpeellista kehittää valvontamallia ja valvonnan menetelmiä siten, että perustana on valvottavien oma toiminta. Erityisen tärkeää on eri lähteistä (valvontaviranomaisilta, palveluja järjestäviltä tahoilta ja palveluja tuottavilta tahoilta) saatavien tietojen analyysi valvonnan tarpeen (riskinarviointi) ja vaikuttavuuden arvioimiseksi. Tämä tukee siirtymistä ennakoivaan valvontaan ja voimavarojen oikeaa kohdentamista.

Käynnistettävässä selvityksessä suomalaisen valvontamallin ja valvonnan organisoinnin kehittämiseksi tulee hankkeen alussa kerätä ja hyödyntää saatavissa olevaa kansainvälistä seuranta-, arviointi- ja tutkimustietoa valvontajärjestelmien ja mallien kehittämiseksi. Erityisesti muista Pohjoismaista mm. Ruotsista ja Tanskasta, joissa on valvontajärjestelmiä tai koko sosiaali- ja terveystalvelujen organisoitumista uudistettu viime vuosina, sekä Hollannista ja Englannista on saatavissa hyödyllistä tietoa mallin kehittämisen tueksi. Valmiita yhteistyörakenteita on jo olemassa, mitä voidaan tässä työssä hyödyntää (mm. EPSO, www.valvira.fi).

Hankkeessa huomioidaan tuleva sosiaali- ja terveystalvelujen rakenneuudistus sekä sosiaali- ja terveystalvelujen integraatio ja sen merkitys erityisesti asiakkaan näkökulmasta.

Hankkeen tavoitteena on tehdä kehikko jolla arvioidaan a) valvontamenetelmien vaikuttavuutta b) kehittää menetelmiä riskiperusteiseen arviointiin siirtymiseksi. Järjestelmällisesti kerättäviin tietoihin perustuvalla systemaattisella riskinarviointilla pyritään erityisesti ennakoivalvonnan laajentamiseen ja tehostamiseen sekä reaktiivisen valvontatarpeen ml. kanteluiden vähentämiseen. Onnistuneella riskinarviointilla voidaan ennakoida ja kohdentaa valvovien viranomaisten työtä ja samalla tuottaa tärkeää tietoa valvonnan vaikuttavuudesta, mukaan lukien omavalvonnan vaikuttavuus.

Tutkimuskysymykset:

- Miten nykyinen valvontajärjestelmä toimii?
- Millainen järjestelmä olisi vaikuttava ja tehokas ja millaisin keinoin siihen päästäisiin?
- Miten valvonnan vaikuttavuutta voidaan arvioida ja seurata?

- Millainen on riskinarviointiin perustuva valvonnan malli ja valvonnan menetelmät sekä miten luodaan edellytykset niiden nopealle käyttöönotolle?
- Miten valvontamallissa huomioidaan sosiaali- ja terveydenhuollon rakenneuudistus ja alueiden yhteistyö?
- Miten valvontamallissa huomioidaan sosiaali- ja terveyspalvelujen integraatio erityisesti asiakkaan näkökulmasta?
- Mitä tietoa tarvitaan ja miten palvelujen laadusta kertovia indikaattoreita/mittareita ja muita arvioinnin työkaluja voidaan kehittää niin, että ne palvelevat sekä omavalvontaa ja palveluntuottajan omaa laadun kehittämistyötä että viranomaisvalvontaa?

Mahdolliset linkit valtioneuvoston strategioihin ja muuhun selvitys- ja tutkimustoimintaan:

Liittyy hallitusohjelman linjauksiin:

Säädösten sujuvoittaminen ja normien purku, jossa palvelujen tuottamisen menetelmiä, resursseja ja prosesseja koskevat yksityiskohtaiset säännökset ja suositukset pitkälti kumotaan.

Tarvittaessa palveluja ohjataan sektori- ja palvelukohtaisen ohjauksen sijaista yleislailla ja samalla yksityiskohtaisesta ohjauksesta siirrytään suurpiirteisempään ohjaukseen.

Aiemmasta palveluprosessiin ja resursseihin kohdistuvien velvoitteiden sääntelystä ja valvonnasta siirrytään ohjaamaan ja valvomaan palvelutoiminnan tuloksia.

Paikallista vastuunottoa, harkintaa ja päätöksentekoa lisätään ja omavalvontaa vahvistetaan.

Tietotuotannon pääasialliset muodot:

Strategian toimeenpanoa tukevaa tietoa ml. tilannekuva-analyysit sekä toimintavaihtoehtojen vertailu.

6.4.1 Miten ELY-keskusten ja TE-toimistojen palveluiden asiakaslähtöisyys, kustannustehokkuus ja yhteiskunnallinen vaikuttavuus huomioidaan kaavaillussa aluehallintouudistuksessa?

Koko: 150 000 €

Aikajänne: 3/2016–6/2017. Aikataulu voi tarkentua uudistuksen edetessä.

Tietotarpeen kuvaus ja perustelut:

Hankkeen tehtävänä on tukea hallitusohjelmassa todetun aluehallinnon uudistuksen valmistelua ja toimeenpanoa. Hankkeen tarkoituksena on tuottaa tutkimuksellista tietoa uudistuksen ennakoituista vaikutuksista erityisesti ELY-keskusten ja TE-toimistojen tehtävien asiakaslähtöisyyteen (palveluajattelu) sekä tehtävien kustannustehokkaaseen ja yhteiskunnallisesti vaikuttavaan hoitamiseen. Hankkeessa selvitetään sitä, millaisia seurannaisvaikutuksia marraskuun alussa 2015 päätettävällä itsehallintoalueiden aluejako on tehtävien uudelleen organisoinnille.

Aluehallintouudistuksen kohteena ovat organisointimallit sekä tehtävänjako perustettavien itsehallintoalueiden, valtion keskus- ja aluehallinnon sekä kuntien välillä. Aluehallinnon muutoksen seurauksena nykyistä aluekehittämisjärjestelmää, mukaan lukien aluekehittämisen kannalta merkittävien rakennerahastojen hallinnointi, on kokonaisuutena tarkasteltava uudelleen. Hankkeessa tulee soveltuvin osin selvittää vaihtoehtoja aluekehittämisjärjestelmän uudistamiseksi ja kuinka aluekehittämisen tehtävien hoito vaikuttaa niiden kustannustehokkaaseen ja vaikuttavaan toteuttamiseen. Hankkeessa tulee myös tarkastella rakennerahastojen hallinnointitehtävien organisoimisen vaihtoehtoja aluejako huomioiden sekä selvittää uudelleen organisoimisen vaikutuksia.

Hallitusohjelmassa on monia kärkihankkeita ja linjauksia, joilla on vaikutuksia aluehallintouudistuksen toteutukselle. Hankkeessa on tärkeää tarkastella myös näitä uudistuksen toteutukseen liittyviä riippuvuuksia ja reunaehtoja. Erityisesti julkisten palveluiden digitalisointi tulee olemaan olennainen osa aluehallintouudistuksen vaikuttavaa toteutusta, koska myös aluehallinnon ja aluekehittämisen palvelut tulee järjestää lähtökohtaisesti digitaalisin keinoin. Digitalisaation ohella muita tässä vaiheessa tunnistettuja riippuvuuksia ovat ainakin hallitusohjelman keskushallintouudistusta, kuntauudistusta sekä TE-palveluiden kehittämistä koskevat linjaukset.

Hanke antaa arviointi- ja tutkimustietoon perustuvia välineitä aluehallintouudistuksen toteutukseen edellä mainittuihin teemoihin liittyen ja edistää täten omalta osaltaan uudistuksen onnistunutta lopputulosta eli uuden aluehallinnon asiakkaiden näkökulmasta toimivaa ja vaikuttavaa tulevaisuuden aluehallintoa ja aluekehittämisjärjestelmää.

Mahdolliset linkit valtioneuvoston strategioihin ja muuhun selvitys- ja tutkimustoimintaan:

Reformi: Aluehallinnon uudistaminen

Tietotuotannon pääasialliset muodot:

Ennakointitietoa ja taustoitusta sekä uudistuksen toimeenpanoa tukevaa tietoa

7.1.1 Miten globaalin ja alueellisen toimintaympäristömme muutokset määrittävät suomalaisen yhteiskunnan toiminta- ja kilpailukykyä?

Koko: 260 000 €

Aikajänne: 3/2016–12/2018

Tietotarpeen kuvaus ja perustelut:

Hallitus käynnistää keskeisenä kivijalkahankkeenaan ulko- ja turvallisuuspoliittisen selonteon sekä puolustuselonteon valmistelemisen syksyllä 2015. Lisäksi yleisemmin ulko- turvallisuus- ja puolustuspoliittista päätöksentekoa tukemaan tarvitaan ajantasaista ja analysoitua tietoa Suomen kansainvälisestä toimintaympäristöstä ja muutoksista, jotka määrittävät suomalaisen yhteiskunnan turvallisuutta sekä toiminta- ja kilpailukykyä. Analyysi tuottaa tietoa sekä tämänhetkisestä tilanteesta että ennakoi relevantteja trendejä ja riskejä. Tunnistettua tietotarvetta paikataan kahden erityyppisen analyysin avulla:

Suomen ulko- ja turvallisuuspoliittinen toimintaympäristö, viimeaikaiset muutokset ja vaikutukset suomalaisen yhteiskunnan toimintakykyyn (hinta-arvio 140 000 €)

Suomen ulko- ja turvallisuuspoliittinen toimintaympäristö on ollut viime vuodet muutoksessa ja näillä muutoksilla on vaikutuksia suomalaisen yhteiskunnan turvallisuuteen ja toimintakykyyn. Krimin liittäminen Venäjään sekä Venäjän toiminta Itä-Ukrainassa ovat horjuttaneet uskoa eurooppalaisiin turvallisuusrakenteisiin. Käynnissä oleva pakolaiskriisi on osaltaan esimerkki siitä, miten verrattain kaukaisetkin Suomen ulkopuoliset tapahtumat vaikuttavat sekä ulkoiseen että sisäiseen turvallisuutemme. Näiden tapahtumien pidempiaikaisia ja laaja-alaisia vaikutuksia Suomelle on arvioitava parhaan mahdollisen tiedon valossa. Lisäksi on rakennettava valmiuksia reagoida nopeammin vastaavankaltaisten tapahtumien analyysiin tulevaisuudessa. Toimintaympäristöanalyysille onkin akuutti ja jatkuva tarve. Yhtenä tavoitteena onkin analyysin jatkuvuuden varmistavan, systemaattisen menetelmätyökalun konseptin, mahdollisesti myös työkalun, kehittämisen.

Ulkopoliittisen toimintaympäristön jatkuva seuranta- ja ennakointi (hinta-arvio 120 000 €, jolla toteutetaan hankkeen sopimusaikana hankkeen ohjausryhmässä sovittuja tarkennettuja kysymyksiä)

Toiminta muuttuvissa olosuhteissa ei perustu ainoastaan tämänhetkisen tilanteen analyysiin, vaan jatkuvaan tulevien kehityskulkujen, riskien ja mahdollisuuksien, ennakointiin. Seuranta- ja ennakointitoiminta tukee jatkuvaa valtioneuvoston politiikkasuunnittelun ja päätöksenteon tietopohjaa. Käytännössä toiminta tukee suoraan myös ulkoasiainministeriön oman tulevaisuuskaatsuksen, UTP-selonteon, sekä puolustus- ja tulevaisuusselonteon implementointia: tietotarve toimintaympäristön muutoksesta ja muutoksen ennakoinnista ei luonnollisestikaan rajoitu asiakirjojen laadintavaiheeseen, vaan on jatkuvaa ja keskeinen osa politiikan toteutusta.

Hankeeseen valittavan tutkimusryhmän, -laitoksen tai -konsortion tulee olla vuosien 2016 ja 2018 ajan valmis vastaamaan tarvittaessa nopeallakin aikataululla ohjausryhmän kanssa yhdessä sovittaviin täydentyviin tutkimuskysymyksiin, joilla tuetaan Suomen ulko- ja turvallisuuspoliittisen selonteon ja puolustuselonteon implementointia.

Hakijan toivotaan antavan tutkimustarjouksessa selvityksen siitä, mitä hankkeen keskeisiin tee-

<p>moihin liittyviä menetelmiä tällä on käytettävissä. Erityistä huomiota kiinnitetään valittavan tahon kykyyn raportoida tutkimustuloksia nopeasti ja valtioneuvoston päätöksentekoa hyvin palvelevassa muodossa.</p>
<p>Mahdolliset linkit valtioneuvoston strategioihin ja muuhun selvitys- ja tutkimustoimintaan: Ulko- ja turvallisuuspoliittinen selonteko + selvitys mahdollisen NATO-jäsenyyden vaikutuksista; Puolustuselonteko</p>
<p>Tietotuotannon pääasialliset muodot: Strategian toimeenpanoa tukevaa tietoa (ml. tilannekuva-analyysit) sekä ennakointitietoa ja taustoitusta (ml. olemassa olevan tiedon meta-analyysit)</p>

7.2.1 Millainen on Suomen valmius toteuttaa YK:n kestävän kehityksen toimintaohjelmaa?

Koko: 50 000 €

Aikajänne: 3/2016-6/2016

Tietotarpeen kuvaus ja perustelut:

Syyskuussa hyväksytyn YK:n kestävän kehityksen toimintaohjelman (Agenda2030) ja sen 17 tavoitteen ja 169 alatavoitteen toteuttamisesta Suomessa vastaa hallitus. Hallitus on määritellyt yhdeksi kivijalkahankkeekseen kansallisen toimintasuunnitelman laatimisen YK:n Agenda2030:n toimeenpanemiseksi Suomessa. Ohjelman toimeenpannaan koko valtionhallinnon ja laajojen sidosryhmien toimesta seuraavien 15 vuoden aikana. Kansallisesta edistymisestä tullaan raportimaan YK:n kestävän kehityksen korkean tason poliittiselle foorumille (HLPF). Aikataulu on vielä auki.

Kansallisen toimintaohjelman teko edellyttää tietoa siitä, minkälaisia haasteita 17 tavoitteen ja 169 alatavoitteen toimeenpano Suomelle asettaa ja mitä toimeenpanon puutteita meillä on. Toisaalta toimintaohjelman valmistelu edellyttää näkemystä niistä tavoitteista, joiden toimeenpanossa Suomi voi olla tukemassa muita maita (edelläkävijyys, etunoja, hyvien mallien levitys jne). Selvitys antaa kokonaiskuvan siitä lähtötilanteesta, missä Suomi toimeenpanon suhteen on ja erityisesti missä Agenda2030:n tavoitteissa Suomella on eniten kirittävää. Selvityksen tarkoitus on mahdollistaa toimien ja resurssien asianmukainen aikataulutus ja fokusointi Suomelle relevantteihin ja tärkeisiin asioihin.

Tietoon perustuva lähtötason selvitys palvelee toimeenpanon käynnistämistä, toimien ajoittamista oikeaan aikaan ja järjestykseen sekä resurssien ja toimien tehokasta kohdentamista. Selvityksestä saatavaa tietoa voidaan hyödyntää myös muuhun suunnitteluun ja hallitusohjelman toteuttamiseen sekä suomalaisen yhteiskunnan kokonaiskuvan ja kehityssuuntien hahmottamiseen. Selvitys tulee lisäksi osoittamaan mahdolliset kehittämiskohteet seurantaindikaattoreissa. Ennen muuta selvitys antaa analyttistä ja neutraalia tietopohjaa Agenda2030:n toimeenpanoon, johon tulee kohdistumaan suurta kiinnostusta niin kansallisten sidosryhmien, muiden valtioiden, EU:n kuin YK:n tahoilta.

Selvityksessä ensimmäisessä osassa analysoidaan hallinnon nykyiset ja suunnitteilla olevat politiikkatoimet Agenda2030:n toimeenpanemiseksi. Kansallista toimeenpanoa koordinoiva taho (VNK) tulee kysymään eri hallinnonaloilta mm. niiden toimista, strategioista ja olemassa olevista toimeenpanon keinoista. Yhteenveto hallinnon toimista on selvityksen tekijän käytössä tammikuun lopussa 2016. Selvityksen toinen osa muodostuu ns. meta-analyysinä olemassa olevien tietoineistojen (esim OECD, Eurostat, Findikaattori jne) pohjalta. Tässä selvitetään miten Suomi pärjää näiden aineistojen ja YK-prosessissa valittavien globaali-indikaattorien (yli 100) perusteella. Ehdotus globaali-indikaattoreiksi on määrä hyväksyä YK:n tilastotoimikunnassa maaliskuussa 2016, mutta luonnos niistä on saatavilla jo joulukuussa 2015.

Selvityksen lopputuotteena on analyysi, jossa eri tietolähteiden perusteella asemoidaan Suomen kestävän kehityksen haasteet ja mahdollisuudet Agenda2030:n ja sen 17/169 tavoitteen toimeenpanon suhteen. Selvityksessä annetaan ehdotukset niistä teemoista, tavoitteista ja toimista, joiden suhteen Suomen tulisi olla toimeenpanon etunojassa, koska a) Suomella on niissä eniten kirit-

tävää kansainvälisessä vertailussa, b) ne ovat Suomelle syystä tai toisesta erityisen kriittisiä, tai c) Suomi on toiminut mallikkaasti ja voisimme olla tukemassa muita.

Selvityksen ohjausryhmäksi tai kommentoivaksi asiantuntijaryhmäksi esitetään kestävän kehityksen tieteellistä asiantuntijapaneelia.

Mahdolliset linkit valtioneuvoston strategioihin ja muuhun selvitys- ja tutkimustoimintaan:

Kivajalkahankkeet 2 ja 3 eli Kansainvälisen kestävän kehityksen toimintaohjelman kansallinen suunnitelma ja Suomen kehityspoliittinen linjaus, ml. tavoitteiden yhtymäkohdat maailmanlaajuisen kestävän kehityksen ohjelmaan

Tietotuotannon pääasialliset muodot:

Pääosin strategian toimeenpanoa tukevaa tietoa ml. tilannekuva-analyysit.

7.4.1 Miten kokonaismaanpuolustuksen konsepti ja lainsäädäntö ovat kehittyneet Pohjois-Euroopassa?

Koko: 60 000 €

Aikajänne: 03/2016- 08/2016

Tietotarpeen kuvaus ja perustelut:

Yhteiskunnan varautuminen Suomessa toteutetaan kokonaisturvallisuuden periaatteella. Kokonaisturvallisuuden käsite kattaa osanaan myös kokonaismaanpuolustuksen. Kokonaismaanpuolustuksen varautumisen periaatteet kuvaavat niitä sotilaallisia ja siviilialojen toimia, joilla turvataan valtion itsenäisyys sekä kansalaisten elinmahdollisuudet ja turvallisuus ulkoista, valtioiden aiheuttamaa tai muuta uhkaa vastaan.

Hallitusohjelman mukaisesti laaditaan puolustuselonteko, joka antaa puolustuspoliittiset toimintalinjaukset puolustuskyvyn ylläpidolle, kehittämiselle ja käytölle. Myös kokonaismaanpuolustuksen konseptia tarkastellaan osana puolustuskyvyn kehittämistä ja mm. viranomaisten yhteistoimintamallien kehittämistä. Valmistelun tueksi on tarpeen tehdä myös kansainvälistä vertailua mahdollisten uusien näkökulmien ja käytäntöjen tunnistamiseksi.

Eri maiden konseptit ovat luonnollisesti erilaisia ja riippuvat kunkin maan turvallisuus- ja puolustuspoliittisista ratkaisuista, -resursseista ja lainsäädännöstä. Hankkeen tavoitteena on vertaileva analyysi, joka tarkastelee kokonaismaanpuolustuskonseptin (vast.) kehitystä Ruotsissa, Norjassa, Baltian maissa ja Puolassa. Analyysissä keskitytään kohdemaiden kokonaismaanpuolustuskonseptin ominaispiirteiden tarkasteluun. Näkökulma rajataan siis ensisijaisesti sotilaallisen puolustuksen tehtäviin ja toimintaedellytyksiin.

Analyysin kysymyksiä ovat mm. seuraavat:

- Mihin logiikkaan toimintamalli perustuu?
- Minkälaisia yhteistoimintamalleja on otettu käyttöön?
- Miten mallia on kehitetty, mihin suuntaan mallia ehkä edelleen kehitetään ja miksi?

Mahdolliset linkit valtioneuvoston strategioihin ja muuhun selvitys- ja tutkimustoimintaan:

Puolustuspoliittinen selonteko, Yhteiskunnan turvallisuusstrategian päivitys

Tietotuotannon pääasialliset muodot:

Taustoitusta (ml. olemassa olevan tiedon meta-analyysit), strategian rakentamista tukevaa tietoa ml. tilannekuva-analyysit sekä toimintavaihtoehtojen vertailua.

7.4.2 Mitä Suomessa tehty viimeaikainen tutkimus kertoo Venäjän kehitystrendeistä ja miten kehityskulut vaikuttavat Suomen ulko- ja turvallisuuspoliittiseen asemaan ja puolustuspoliittisiin kysymyksiin?

Koko: 90 000 €

Aikajänne: 03/2016-08/2016

Tietotarpeen kuvaus ja perustelut:

Suomessa tuotetun Venäjä-tutkimuksen kokonaisvaltaisen arvioinnin tarkoituksena on koota tietoa Venäjän kehitystrendeistä päätöksentekoa tukevassa muodossa. Selvityksen tavoitteena on tuottaa päätöksentekijöille ja tutkijoille mahdollisimman kattava tilannekuva Venäjän kehityksestä ja taustoista, jotka selittävät Venäjän nykytilaa. Selvityksen tärkeä tavoite on myös osaltaan tukea tilannekuvaa Venäjä-tutkimuksen kattavuudesta Suomessa ja osoittaa sen mahdolliset kriittiset katvealueet.

Venäjän maailmanpoliittinen asema on ratkaisevasti muuttunut suhteessa länsimaailmaan mutta myös nouseviin valtoihin kuten Kiinaan. Selvityksen päämääränä on tuotetun tutkimuksen perusteella analysoida Venäjän ulkosuhteiden kehitystä yhteistyömyönteisestä linjasta etupiirijatteluun värittämään ulkopoliittikkaan, jossa sotilaallista voimaa käytetään tavanomaisen politiikan jatkeena, kuten esimerkiksi Ukrainan ja Syyrian konflikteissa.

Venäjän ulko- ja turvallisuuspolitiikan strateginen näkemys on voimakkaassa muutoksessa. Keinovalikoimaan on noussut sotilaallisen voimakäytön lisäksi, hybridisodankäynti, ydinaseuhka ja avaruusohjelmat. Lisäksi Venäjä on kehittänyt voimakkaasti puolustustaan varustautumisohjelmilla ja tukemalla puolustusteollisuuttaan. Tämän muutoksen vaikutuksia Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan sekä puolustuspolitiikkaan tulisi selvityksessä arvioida laajasta näkökulmasta.

Selvityksessä tulisi lisäksi käsitellä Venäjän talouden pitkän kantaman kehitystä ja sen arvioitua kantokykyä erityisesti EU:n ja USA:n asettamien taloudellisten pakotteiden ja öljynhinnan laskun paineessa. Selvityksen tulisi myös arvioida laaja-alaisesti erilaisten teknisten (mm. tietoliikenne), demografisten, kansanterveydellisten sekä energiaan ja ympäristöön liittyvien muutosten vaikutuksia kansantalouteen ja sitä myöden poliittiseen vakauteen. Venäjän sisäisen kehityksen suuntaviivoja tulisi analysoida erityisesti valtiohallinnon toimivuuden ja vallankäytön osalta sekä miten tämä eroaa länsimäisen demokraattisen valtiovallan käsityksestä.

Selvityksen perimmäinen tavoite on arvioida synteetin muodossa edellä mainittujen kehityskulujen vaikutukset Suomen ulko- ja turvallisuuspoliittiseen asemaan sekä puolustuspoliittisiin kysymyksiin.

Mahdolliset linkit valtioneuvoston strategioihin ja muuhun selvitys- ja tutkimustoimintaan:

Ulko- ja turvallisuuspoliittinen selonteko, puolustuspoliittinen selonteko.

Tietotuotannon pääasialliset muodot:

Kokoomatutkimus vastaa seuraavia tietotarpeita:

- a) ennakointitietoa ja taustoitusta (ml. olemassa olevan tiedon meta-analyysit),
- b) strategian toimeenpanoa tukevaa tietoa ml. tilannekuva-analyysit

7.6.1 Minkäläinen on Arktisen alueen poliittis-taloudellinen tilanne erityisesti arktisen neuvoston Suomen puheenjohtajuuskaudelle (2017–19) asettamien teemojen lähtökohdista?

Koko: 180 000 €

Aikajänne: 3/2016–12/2018

Tietotarpeen kuvaus ja perustelut:

Suomen puheenjohtajuus Arktisessa neuvostossa (2017–19) osuu vaiheeseen, jossa monet alueen tulevaisuutta koskevista kysymyksistä ovat vielä avoimia. Arktinen alue on nopeassa muutoksessa ja siihen kohdistuu lukuisia ristikkäisiä paineita. Ilmastonmuutos ja tekninen kehitys ovat kasvattaneet alueen merkitystä monin tavoin. Uudet merireitit, alueen energia- ja mineraalivarannot ja lisääntyvä matkailu ovat kasvattaneet valtioiden ja yksityisten yritysten kiinnostusta aluetta kohtaan. Samalla turvallisuuteen, ympäristöön ja alkuperäiskansoihin liittyvät kysymykset ovat nousseet poliittiselle agendalle. Näiden seikkojen valossa ajantasaisen tiedon ja analyysin tarve on selvä.

Tavoitteena on yhtäältä tutkimuksen ja analyysin avulla edesauttaa Suomen puheenjohtajakauden valmistelua ja toisaalta ajantasaisen analyysin avulla tukea puheenjohtajakautta mahdollisesti nopeasti muuttuvissa kansainvälispoliittisissa tilanteissa. Tämä pitää sisällään yleisen tilannearvion sekä pj-sihteeristöä tukevien temaattisten, ajantasaisten katsausten tuottamisen. Analyysi sisältää sekä ajankohtaisen tilanteen arvioimista että lähitulevaisuudessa ennakoitavaa poliittis-taloudellisen tilanteen analyysia.

Hankkeen ensimmäisen vuoden (2016) aikana toteutetaan laajahko Suomen Arktisen neuvoston puheenjohtajuuden valmistelua tukeva toimintaympäristöanalyysi (hinta-arvio 80 000 €), jota täydennetään kahden seuraavan vuoden aikana (hinta-arvio 100 000 €) hankkeen ohjausryhmän kanssa yhdessä sovittavilla puheenjohtajuutta tukevilla kysymyksillä.

Hakijan toivotaan antavan tutkimustarjouksessa selvityksen siitä mitä menetelmiä tällä on käytettävissä. Erityistä huomiota kiinnitetään valittavan tahon kykyyn raportoida tutkimustuloksia nopeasti ja valtioneuvoston päätöksentekoa hyvin palvelevassa muodossa.

Mahdolliset linkit valtioneuvoston strategioihin ja muuhun selvitys- ja tutkimustoimintaan:

Ulko- ja turvallisuuspoliittinen selonteko + selvitys mahdollisen NATO-jäsenyyden vaikutuksista; Puolustusselonteko

Tietotuotannon pääasialliset muodot:

Ennakointitietoa ja taustoitusta (ml. olemassa olevan tiedon meta-analyysit).

7.6.2 Mitkä ovat Suomen arktisen osaamisen tuotteistamisen, kaupallistamisen, viennin ja näkyvyyden lisäämisen esteet, instrumentit ja kannustimet?

Koko: 100 000 €

Aikajänne: Tietoa tarvitaan arktisen osaamisen keskuksen perustamisen tueksi vuoden 2016 aikana. Tietoa tarvitaan myös Suomen Arktisen neuvoston puheenjohtajuuskautta 2016-2018 varten

Tietotarpeen kuvaus ja perustelut:

Suomeen ollaan perustamassa arktista osaamiskeskusta, jonka avulla voidaan kaupallistaa ja tuotteistaa suomalaista kylmän ilmanalan osaamista sekä edistää sen vientiä ja näkyvyyttä. Arktinen osaamiskeskus keskittyy erityisesti talvimerenkulun ja meripelastuksen sekä niihin liittyvän koulutuksen, testauksen ja harjoittelutoiminnan, olosuhdepalveluiden ja viestinnän aloille. Hankkeessa selvitetään ne juridiset, hallinnolliset ja taloudelliset esteet, jotka jarruttavat julkisen ja yksityisen sektorin kehittämistoimia osaamisen tuotteistamisessa, kaupallistamisessa, viennissä sekä näkyvyyden edistämisessä. Lisäksi selvitetään olemassa olevat instrumentit ja kannusteet joilla em. toimia voidaan mahdollistaa sekä luodaan uusia instrumentteja, joilla tuetaan päätöksentekoa arktisen osaamisen tuotteistamisessa, kaupallistamisessa, viennissä sekä näkyvyyden edistämisessä. Hankkeen tavoitteena on että olemassa olevaa rahoitusta ja kannusteita hyödynnettäisiin mahdollisimman tehokkaasti ja että rahoitus, sen hakeminen ja päätöksenteko suunnattaisiin sellaisiin rahoitusinstrumentteihin ja insentiiveihin, joilla on suurin vaikuttavuus.

Selvitettäviä kysymyksiä ovat mm. seuraavat:

- Mitkä tekijät estävät Suomen kylmän ilmanalan osaamisen tuotteistamista, kaupallistamista, vientiä ja näkyvyyttä?
- Mitkä ovat olemassa olevien kansallisten ja kansainvälisten rahoitusinstrumenttien ja erilaisten kannusteiden mahdollisuudet arktisen osaamisen tuotteistamisessa, kaupallistamisessa, viennissä ja näkyvyyden lisäämisessä? Miten näitä rahoitusinstrumentteja ja insentiivejä tulisi kehittää?
- Millaisia uusia rahoitusinstrumentteja ja insentiivejä tarvitaan?

Mahdolliset linkit valtioneuvoston strategioihin ja muuhun selvitys- ja tutkimustoimintaan: Hallitusohjelman kivijalkahankkeet Arktinen osaamiskeskus, Suomen arktinen strategia

Tietotuotannon pääasialliset muodot: Strategian toimeenpanoa tukevaa tietoa ml. tilannekuva-analyytit; toimintavaihtoehtojen vertailua sekä politiikkatoimien arviointia (ex ante)

7.9.1 Vaikuttavatko rike- ja päiväsakkojen korotukset liikenneturvallisuuteen?

Koko: 80 000 €
Aikajänne: 2016

Tietotarpeen kuvaus ja perustelut:

Rikesakot kaksinkertaistettiin hallitusohjelman mukaisesti 1.9.2015. Samalla korotettiin päiväsakon alinta rahamäärää, jotta se ei olisi suurinta rikesakkoa pienempi. Rikesakkoja korotetaan uudelleen vuoden 2016 aikana, missä yhteydessä myös päiväsakon rahamäärä korotetaan noin kaksinkertaiseksi. Suurin osa rikesakoista määrätään liikenneriikkomuksista, joista suurimmassa osassa on kysymys ylinopeudesta. Rikesakkojen korotukset ovat siten merkityksellisiä erityisesti liikenneturvallisuuden kannalta.

Tutkimuksessa selvitetään, millaisia vaikutuksia rikesakon korotuksilla on ajoneuvojen keski- ja ylinopeuksiin, rikesakkojen lukumääriin ja siten liikenneturvallisuuteen (rangaistusten yleisestävyyttä) sekä liikenneriikoksiin liittyvään uusintarikollisuuteen (erityisestävyyttä).

Jo toteutetut ja suunnitellut korotukset ovat kriminaalipoliittisesti merkittäviä. Tämän vuoksi on tärkeää selvittää, mikä vaikutus korotuksilla on liikenneturvallisuuteen ja liikenneriikoksiin.

Hallitusohjelman mukaan rikesakkojen korotustarvetta tarkastellaan seuraavan kerran vuonna 2017. Tutkimus on tarpeen tämän arvioinnin toteuttamiseksi. Tuloksia voidaan hyödyntää myös yleisemmin kriminaalipoliittisessa päätöksenteossa ja liikenneturvallisuustyössä. Tutkimus liittyy sekä oikeusministeriön että liikenne- ja viestintäministeriön toimialaan.

Mahdolliset linkit valtioneuvoston strategioihin ja muuhun selvitys- ja tutkimustoimintaan:

Tutkimus liittyy oikeudenhoidon uudistamisohjelman toimeenpanoon. Toteutetut ja suunnitellut korotukset sekä tuleva korotustarpeen arviointi vuonna 2017 perustuvat hallitusohjelmaan.

Tietotuotannon pääasialliset muodot:

Politiikkatoimien arviointi (ex post).

8.1 Miten varmistetaan hallittu maahantulo, tehokas turvapaikkaprosessi ja hyvä kotouttaminen kaikissa olosuhteissa?

Koko: 300 000 €

Aikajänne: Selvityksen tulee olla valmis joulukuussa 2016

Tietotarpeen kuvaus ja perustelut:

Hallitusohjelman mukaisesti maahanmuuton tulee olla hallittua.

Suomessa ollaan uuden tilanteen edessä, kun maahan saapuu aiempaa huomattavasti enemmän turvapaikanhakijoita. Tulijoiden suuri määrä aiheuttaa painetta turvapaikanhakijoiden vastaanottojärjestelmälle. Nykytilanteen ja tulevien skenaarioiden tarkastelua tarvitaan, jotta turvapaikkaprosessiin liittyvää kokonaisuutta voidaan kehittää skaalautumaan paremmin erilaisiin määriin.

- Turvapaikanhakijoiden vastaanottojärjestelmän nopean kuormituksen aiheuttamat pullonkaulat ja ongelmat huomioiden kansallisen turvallisuuden ja kansainvälisten velvoitteiden ristipaineet.
- Millaisia toimenpiteitä skaalautuvuuden ja prosessien joustavuuden (resilienssin) kehittämiseksi pitäisi toteuttaa?
- Miten yhteistyötä kolmannen sektorin kanssa voidaan kehittää?
- Miten voidaan hyödyntää public-private-partnership -mallia (julkisen hallinnon ja yksityisen sektorin yritysten kumppanuus) osana turvapaikkajärjestelmän kehittämistä?
- Milloin vastaanottojärjestelmän kantokyky tulee vastaan? Millaisilla indikaattoreilla tilannetta voitaisiin tarkastella? Millaisia varautumistoimenpiteitä tulisi kehittää laajamittaisen, mahdollisesti hallitsemattoman maahantulon ennakoinniseksi ja tarvittaessa pysäyttämiseksi?
- Miten maahanmuuttohallinnon rakenteita voisi kehittää?
- Millaisia onnistumisia ja hyviä käytäntöjä on löydettävissä Suomen tilanteeseen verrattavissa olevista maista? Olisivatko ratkaisut sovellettavissa Suomessa?
- Millaisilla hallinnon toimilla rakennetaan yhteiskunnan muutoskykyä väestöpojan muuttessa?
- Miten ja mitkä kansainväliset sopimukset ja säännöt tulee ottaa huomioon?

Maahanmuutto muuttaa Suomea ja maahanmuuttajien kotoutumista tulee tarkastella aiempaa voimakkaammin taloudellisen kasvun ja kilpailukyvyn mahdollistajina. Hyvä integroituminen (kotoutuminen) yhteiskuntaan on perusedellytys kaikkien pakolaisten ja turvapaikanhakijoiden osalta. On löydettävä hyviä malleja ja prosesseja, joilla kotouttamisen malleja/keinoja voidaan muuttaa paremmin nykytilanteen haasteita vastaavaksi.

Tähän teemaan liittyen

- Arvioidaan maahanmuuton ja maahanmuuttajien merkitystä kansainvälisen kilpailukyvyn näkökulmista valikoiduissa maissa ja rakennetaan Suomen kontekstiin soveltuva ennakointi- ja arviointimalli.

- Miten maahanmuuttopolitiikan keinovalikoimaa kehitetään niin, että investointeja ja korkeaa osaamista pystytään aiempaa kohdennetummin houkuttelemaan Suomeen?
- Arvioidaan investointien ja korkean osaamisen houkuttelun parhaita käytänteitä ja prosesseja eri maissa ja niiden soveltuvuutta Suomen kontekstiin.
- Miten maahanmuutto- ja kotoutumispolitiikkaa erityisesti koulutus- ja työllisyyspoliittisen keinovalikoiman osalta tulisi kehittää, jotta nykyistä suurempi osa toisen ja korkea-asteen ulkomaalaisista opiskelijoista työllistyisi valmistumisen jälkeen Suomeen koulutustaan vastaavalle alalle?

Mahdolliset linkit valtioneuvoston strategioihin ja muuhun selvitys- ja tutkimustoimintaan:

Hankkeiden tulee olla käytännössä tehtävään turvapaikka- ja maahanmuuttoasioiden poikkihallinnolliseen valmisteluun sekä linkittyä kotouttamishankkeeseen. Hankkeet kytkeytyvät myös tiiviisti sisäisen turvallisuuden selonteon ja strategian laadintaan.

Tietotuotannon pääasialliset muodot:

Hankkeesta syntyy tuotoksena suomenkielinen loppuraportti tai raportteja ja lisäksi väliraportteja, joiden avulla varmistetaan ajantasaisen tiedon tuottaminen päätöksentekoa ja toiminnan kehittämistä varten. Loppuraportin tulee sisältää ennakoit tietoa ja taustoitusta sekä toimintavaihtoehtojen vertailua.

8.2 Mikä on ollut Suomessa kansainvälisellä rahoituksella toteutetun tutkimustoiminnan yhteiskunnallinen vaikuttavuus?

Koko: 100 000 €

Aikajänne: Tulokset käytettävissä marraskuussa 2016.

Tietotarpeen kuvaus ja perustelut:

Suomen menestys on perustunut merkittävässä määrin tutkimus- ja innovaatiotoimintaan ja onnistumiseen keskeisillä politiikkaloikoilla tiede-, teknologia- ja innovaatiopolitiikassa. Samalla, kun julkiset ja yksityiset toimijat ovat kotimaassa yhteistyössä panostaneet uuteen tietoon ja osaamiseen, on kansainvälinen, eritoten EU-rahoitus noussut yhä tärkeämpään rooliin. Suomen nykytilanteessa, jossa julkiset voimavarat ovat vähentyneet, kaikki uudet ja täydentävät resurssit ja rahoituslähteet ovat keskeisiä.

Niukkenevat panostukset ovat kasvattaneet tarvetta selvittää tarkemmin politiikkatoimien ja rahoituksen vaikuttavuutta ja kehittämismahdollisuuksia. Suomessa vaikuttavuuden arviointiin on osoitettu niukasti voimavaroja: vaikuttavuutta tukevat menetelmät, osaaminen ja tietopohja ovat yhä puutteellisia.

Suomalaiset t&k-organisaatiot ja yritykset ovat menestyneet kohtuullisesti EU-tutkimusohjelmahauissa ja Suomi on EU:n t&k-rahoituksessa nettosaaja. Kilpailukykyämme vahvistaminen edellyttää, että EU-rahoitusinstrumentteja hyödynnetään selvästi enemmän. Siksi Suomen on myös oltava näkyvä osallistuja EU:n politiikan kehittämisessä. Näin voimme hyödyntää EU:n tarjoamia mahdollisuuksia paremmin ja edistää Suomen rinnalla koko Euroopan osaamisperustaista taloutta. Jatkossa on huomiota kiinnitettävä aiempaa enemmän myös uuden tiedon soveltamiseen ja monipuoliseen hyödyntämiseen.

EU:n rahoittamalla tutkimuksella on aina tähdättävä eurooppalaisen lisäarvon syntymiseen. EU-toimien on lisättävä monenkeskistä yhteistyötä. Pääsääntöisesti EU-rahoituksella on tuettava hankkeita, jotka eivät ole kansallisesti toteutettavissa. Jotta EU-tutkimusrahoitukselle olisi oikeuksensa, on myös Suomen kannalta perusteltua varmistaa, että näitä tavoitteita noudatetaan. Selvityksessä tuotetaan tietoa siitä, toteutuuko EU-hankkeissa nämä periaatteet.

Tavoitteena on:

- 1) tuottaa jäsentynyt kokonaiskäsitys kv. tutkimusrahoituksen yhteiskunnallisesta vaikuttavuudesta (mm. talous, tutkimus, päätöksenteko) Suomessa;
- 2) arvioida yksityiskohtaisesti EU:n tutkimusrahoitusinstrumenttien välitöntä ja pitkän ajan vaikuttavuutta Suomessa (kohteena Horisontti 2020 ja tätä edeltävät 3 tutkimuksen puiteohjelmaa);
- 3) analysoida, miten hyvin kv. rahoituksella tehtävä työ tukee kotimaista tutkimusta ja sen tavoitteita;
- 4) antaa suosituksia uusiksi politiikkatoimiksi, jotta kv. rahoitusta saataisiin jatkossa enemmän ja jotta tämä olisi yhdessä kotimaisen rahoituksen kanssa vaikuttavampaa ja enemmän synergiaetuja tuottavaa.

Kohteena on kansainvälinen tutkimusrahoitus. Painotus on EU:n rahoitusinstrumenteissa. Kohteena tulisi olla myös valtioiden välisiin sopimuksiin perustuvien suurten kv. tutkimusinfrastruktuurien (mm. CERN, EMBL, ESA) rahoitus sekä näissä infrastruktuureissa tehdyn tutkimuksen vaikuttavuus Suomessa.

Linkit valtioneuvoston strategioihin ja muuhun selvitys- ja tutkimustoimintaan:

Osaamisen ja koulutuksen painopistealueen tavoite "tutkimus- ja innovaatiotoiminnan laatu ja vaikuttavuus ovat kääntyneet nousuun."

Tietotuotannon pääasialliset muodot:

Olemassa olevan tiedon meta-analyysia ja uuteen, toimijatason tietoon perustuvaa vaikuttavuuden arviointia; tutkimustietoa hallitusohjelman toteutuksen ja uusien politiikkatoimien edistämiseksi; analyysia, joka palvelee tutkimusrahoituksen mitoitusta, kohdentamista ja vaikuttavuutta.

8.3 Kuinka innovatiivisia julkisia hankintoja ja niiden potentiaalia voidaan hyödyntää yhteiskunnallisten tavoitteiden ja yritysten uudistumisen välineenä?

Koko: 200 000 €

Aikajänne: 2016 – 2017

Tietotarpeen kuvaus ja perustelut:

Pääministeri Sipilän hallitusohjelmassa tavoitteeksi on asetettu, että innovatiivisten julkisten hankintojen osuus kaikista julkisista hankinnoista olisi viisi prosenttia. Innovatiivisten julkisten hankintojen käyttö on tunnistettu hallitusohjelman toimintasuunnitelman toteuttamisessa ohjauskeinoksi useilla alueilla, muun muassa biotaloudessa ja puhtaan energiateknologian demohankkeissa.

Hyviä yksittäisiä innovatiivisia julkisia hankintoja on tehty, mutta yhteiskunnallisten tavoitteiden saavuttaminen edellyttää strategisempaa suunnittelua sekä uusien hankintatapojen laajamittaisempaa käyttöönottoa julkisissa organisaatioissa. Vaikuttavuuden ymmärtäminen, määrittäminen ja mittaamisen kehittäminen ovat avainasemassa innovatiivisten julkisten hankintojen kehittämisessä ja niille asetettujen odotusten täyttymisessä.

Julkiset hankinnat ovat Suomessa ja ulkomailla tunnistettu keskeiseksi tavaksi tukea julkisten palveluiden kehittämistä, eri politiikkatavoitteiden toteuttamista sekä elinkeinoelämän innovatiivisuutta ja uudistumista. Strategisesti suunnatuilla julkisilla hankinnoilla voidaan myös löytää uusia ratkaisuja vähentää kasvihuonekaasupäästöjä, parantaa resurssitehokkuutta sekä säästää rahaa hankinnan koko elinkaaren aikana. Tyypillistä julkisille hankinnoille on ollut, että ostettavan tuotteen tai palvelun ominaisuudet on määritelty tarkasti etukäteen ja hinta on määrännyt voittajan. Sisällön tarkka määrittäminen ei ole jättänyt tilaa tuottajille innovoida tai tarjota uusia ratkaisuja hankinnan kohteena olevaan asiaan.

Innovatiivisissa julkisissa hankinnoissa tätä pyritään muuttamaan luomalla tilaa uusille ratkaisuille ja innovaatiolle. Hankinnan kohde kuvataan tavoitteiden kautta ja kuvaamalla sitä mitä tuotteella tai palvelulla halutaan aikaansaada (vaikuttavuuden hankinta). Tuottajille annetaan vapaus ideoida tavoitteen saavuttamisen keinot. Näin luodaan tilaa innovaatioille. Hankinnan prosessia on myös laajennettu. Hankintaa edeltävä vuoropuhelu tuottajien ja tilaajien välillä sekä sopimuksen aikainen yhteistyö, jonka aikana varsinainen uusi innovaatio luodaan ja kehittyy, korostuvat.

Innovatiivinen julkinen hankinta on merkittävä uusi työkalu julkisten palveluiden kehittämisessä, mutta samalla elinkeino – ja innovaatiopolitiittinen työkalu, jonka käyttö on vasta aluillaan. Innovaatiopolitiittisena työkaluna sen käyttö laajenee monille alueille: esimerkiksi ympäristö- ja liikennepolitiikkaan. Oikein käytettynä innovatiivinen julkinen hankinta tarjoaa julkiselle toimijalle uuden keinon luoda kysyntää innovaatiolle, luoda tilaa innovaatiolle sekä tätä kautta tukea uusien ratkaisujen syntymistä. Ajatus referenssihankkeiden synnyttämisestä liittyy tähän teemaan; hankinnoilla luodaan mahdollisuuksia yrityksille tuoda uusia ideoita markkinoille ja osoittaa niiden toimivuus.

Innovatiivisten julkisten hankintojen potentiaalin hyödyntämiseksi selvityshankkeessa on tavoitteena:

1. Innovatiivisten julkisten hankintojen mahdollisuuksien arviointi
  - Selvityksen tavoitteena on arvioida hallitusohjelman viiden prosentin tavoitetta (innovatiivisten julkisten hankintojen osuus kaikista julkisista hankinnoista on viisi prosenttia) eri toimijoiden kannalta sekä konkretisoida eri organisaatioiden mahdollisuuksia ottaa käyttöön innovatiivisia julkisia hankintoja.
  - Selvityksen tuloksena syntyy arvio innovatiivisten hankintojen sektori- ja toimijakohtaisista käyttömahdollisuuksista sekä innovatiivisten hankintojen mahdollisuuksista tukea yhteiskunnallisten tavoitteiden toteutumista eri aloilla.
  - Selvityksen tuloksena syntyy menetelmä systemaattisesti arvioida ja mitata innovatiivisten julkisten hankintojen toteutumista, määrää ja kehitystä.
2. Vaikuttavuuden määrittäminen ja mittaamisen kehittäminen osaksi julkisia hankintoja.
  - Selvityksen tavoitteena on kartoittaa lupaavimpia kotimaisia ja kansainvälisiä käytäntöjä, joissa hankinnan kohteen kuvaaminen sille asetetun vaikuttavuustavoitteen kautta tukee eri politiikkatavoitteiden, yritysten kasvun, yhteiskunnan uudistumisen ja innovaatioihin kannustamisen toteutumista.
  - Selvityksen tavoitteena on kehittää toimintamalleja, joissa hankinnan kohdetta kuvataan sille asetetun tavoitteen (vaikutuksen) kautta sekä yhteistyössä tarjoajien kanssa luodaan ratkaisuja, joille on laajemminkin kiinnostusta sekä näin tarjota mahdollisuuksia viennin kannalta elintärkeille referenssihankkeille.
  - Selvityksen tuloksena syntyy menetelmä arvioida ja mitata hankintojen vaikuttavuutta.

Mahdolliset linkit valtioneuvoston strategioihin ja muuhun selvitys- ja tutkimustoimintaan:

Liittyy Cleantech strategiaan, biotaloustrategiaan ja terveysalan strategiaan. Liittymäkohtia useampiin "Toimintasuunnitelma strategisen hallitusohjelman kärkihankkeiden ja reformien toimeenpanemiseksi" -julkaisussa mainittuihin tavoitteisiin. Liittyy YM TEAS teemaan "kulutus, tuotanto ja luonnonvarat".

Selvitys tukee myös hallitusohjelman kokeilukulttuurin vahvistamisen tavoitetta vaikuttavuuden mittaamisen kehittämisen kautta. Kyky mitata ja testata eri palvelu- ja toimenpideaihioiden vaikuttavuutta on keskeinen osa kokeiluihin pohjaavaa kehittämistä.

Tietotuotannon pääasialliset muodot:

Hallituksen toimintasuunnitelman toimeenpanoa tukevaa tietoa ml. tilannekuva-analyysit. Käytännön hankintoja ja hankintojen kehittäjiä palvelevaa vertailevaa tietoa muiden toimijoiden ratkaisuista. Eri toimintatapojen ja -vaihtoehtojen arviointia palvelevaa tietoa. Tietoa palveluiden ja politiikkatoimenpiteiden vaikuttavuuden mittaamiseen ja arviointiin.

8.4 Mitä oppeja kansainväliset kokemukset antavat alkuperäiskansa-asioista?

Koko: 165 000 €

Aikajänne: 2016

Tietotarpeen kuvaus ja perustelut:

Suomen alkuperäiskansa saamelaisiin liittyviä hankkeita kuten ILO:n alkuperäiskansaoikeuksia koskevan sopimuksen nro 169 ratifiointia on valmisteltu usean hallituskauden aikana. Viime hallituskaudella annettu HE ILO 169 sopimuksen ratifioinnista on edelleen vireillä eduskunnassa.

Saamelaisiin alkuperäiskansana liittyvät hankkeet ovat usein herättäneet ristiriitoja, ja niiden eteenpäin vieminen on kohdannut vaikeuksia. Pohjaksi ao. asioissa etenemiselle tarvitaan nyt parempaa tietoa alan kansainvälisistä sitoumuksista sekä niiden pohjalta konkreettista oikeusvertailevaa tietoa siitä, mitä ratkaisuja meihin rinnastettavat maat ovat tehneet alkuperäiskansaoikeuksiin ml. maa-oikeuksiin liittyvissä asioissa sekä mitä elementtejä ne ovat sisällyttäneet alkuperäiskansojen määritelmiin. Näitä tietoja ei tässä laajuudessa ole ollut aiemmin käytettävissä. Tutkimus tuottaisi siis olennaista lisäarvoa, ja tiedot olisivat hyödynnettävissä paitsi ILO 169 sopimusta koskevassa ratkaisussa niin myös muissa saamelaisten asemaan liittyvissä hankkeissa.

Kyse olisi oikeusvertailevasta tutkimuksesta, jossa hyödynnettäisiin myös poikkitieteellistä lähestymistapaa. Tutkimuksessa selvitettäisiin aluksi alkuperäiskansaoikeuksiin liittyviä kansainvälisiä sopimuksia ja sitoumuksia sekä niiden soveltamiskäytäntöä. Maakohtaisen vertailun piiriin otettavia maita olisivat pohjoismaiden lisäksi ainakin Kanada ja Uusi-Seelanti sekä valittuja ILO 169 sopimuksen ratifioineita maita. Vertailun piiriin otettaisiin myös relevantti Suomea koskeva aineisto kuten kansainvälisten sopimusvalvontaelinten saamelaisten asemaa koskevat suositukset sekä KHO:n saamelaiskäräjälakia koskeva käytäntö. Vertailun pohjalta tuotettaisiin konkreettiset yhteenvedot alkuperäiskansa-asemaan, maa-oikeuksiin ja määrittelyihin liittyvistä kokemuksista ja vaihtoehtoista.

Tutkimus edellyttäisi hyvää kansainvälisen oikeuden ml. ihmisoikeusnormien tuntemusta sekä metodisia valmiuksia oikeusvertailevan tutkimuksen suorittamiseen. Tutkimusryhmän tulisi sisältyä myös muiden tieteenalojen (lähinnä yhteiskuntatieteet) asiantuntemusta.

Mahdolliset linkit valtioneuvoston strategioihin ja muuhun selvitys- ja tutkimustoimintaan:

Tutkimuksella on linkki vireillä olevaan kansainvälisen sopimuksen ratifiointiin ja suunniteltuun lainvalmisteluun. Vastaavaa tutkimusta ei ole tiedossa.

Tietotuotannon pääasialliset muodot: Tutkimus sisältäisi kansainvälisen tiedon hankintaa ja vertailua sekä toimintavaihtoehtojen esille tuomista päätöksenteon pohjaksi.